

Η ΤΕΧΝΗ

«Τὸ Ἔθνος πρέπει νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἔθνικόν ὄντι εἶναι ἀλπθός.»

ΣΟΛΩΜΟΣ

Ο ΓΙΑΚΟΦΕΝ

Ὅταν πολλές φορές συλλογιέμαι τὴν τοπογραφία τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἡ Δανία μού φαίνεται ὡς ἄν κορώνα, ὡς ἄν τὸ στέμμα τῆς. Ἡ τόρα μικρὴ χώρα, ἴσως τὸ σάπιον μέσα τῆς νὰν τὸ εἶχε στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀμλέτου. Ὁ πολιτισμὸς ποῦ ἐσκόρπισε οὔτε μικρὸς εἶναι, οὔτε κι ἀπαρατήρητος διαβαίνει. Ἐνας κλάδος τοῦ μεγάλου γερμανικοῦ δέντρου τοῦ Germanikus - ὄχι τοῦ Deutschen - διάπλασε σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς καὶ τὸν ὄργανισμό τῆς, χαρακτηριστικὸ τὸ λουλοῦδι τῆς. Καὶ στὰ χρόνια μας, θρέμμα τῆς εἶναι ὁ καλλιτέχνης, ποῦ εἶδεξε, πὼς δὲν εἶταν μόνον ἡ ἐποχὴ ἢ ὁ λαὸς ποῦ μπόρεσε μὲ τὴ σμῆλη νὰ πλάσει θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Ἄν δὲν στέκεται πλάι τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Φειδία, ὁ Τορβάλτσων, ὦ, ἀντικρίζει τὸν Πραξιτέλη καὶ τὸ Ντονατέλλο, ὑπερῆφανα τοὺς ἀντικρίζει κ' εἶναι ὑπερήφανα ἢ μικρὴ χώρα ποῦ τὸν ἐγέννησε. Καὶ παιδί τῆς εἶναι ὁ μοναδικὸς Ἄντερσεν, ὁ μελίρροτος ποιητὴς τοῦ «Βιολιστῆ» καὶ τῶν «Παραμυθίων» καὶ τοῦ «Χωρὶς εἰκόνες εἰκονοβιβλίου». Καὶ σήμερα ἡ μόνη ἀληθινὴ κριτικὴ μορφή, ἡ ὅζω ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια ὠρισμένου περιβάλλοντος, ὁ Γεώργη Μπράντες, ὁ κάθε τόσο, πότε ἀπὸ τὴ Γαλλία, πότε ἀπὸ τὴ Γερμανία, σκορπιστὴς τοῦ ἀκένωτου πνεύματος ποῦ τοῦ Βορρᾶ οἱ πηγῆς ἀναβλύζουν, δόξα τῆς εἶναι. Δανὸς εἶναι κ' ὁ Γένς Πέτερ Γιακόφεν. Γενήθηκε * στὶς 25 τοῦ Νοέβρη τοῦ 1847 στὸ Θίστρετ, χωριουδάκι ἀπὸ 4000 κατοίκους. Ὁ πατέρας του εἶταν μικρὸς ἔμπορος καὶ ποτὲς δὲν κατάλαβε τὴν ἀξία τοῦ γιου τοῦ κ' ἡ μητέρα του, κι αὐτὴ ἀμόρφωτη, ἀπὸ τὴν τραφεράδα τῆς στὸ Γένς κάτι ἐνώθε γιὰ τὴν ποιητικὴ του κρίση. Δεκάξη χρονῶ πῆγε στὴ Κοπενάγη στὴν ἀρχὴ στὸ ἐκπαιδευτήριον τῶν ἀδερφῶν Ντάλ, μὰ λίγο πρόδρεψε καὶ στὶς ἐξετάσεις ἀπότυχε. Τὸν τραβοῦσε τὸ ποιητικὸν ὄνειρον κ' ἀντὶς κάθε ἄλλη δουλειὰ στὰ 1864

ἔβγαλε ἓνα περιοδικὸ «Kvas» * ποῦ ποτὲς δὲν τυπώθηκε καὶ μόνον ἓνα συντρομητὴ εἶχε. Σπούδασε ὕστερα στὴ Κοπενάγη φυσικὴς ἐπιστῆμης καὶ θερμότατος θιασώτης τοῦ Δαρβίνου ἔγραψε πολλές διατριβὲς γιὰ τὴ Δαρβινικὴ θεωρίαν καὶ μετέφρασε τοῦ Δαρβίνου: «Ἡ γένεσις τῶν εἰδῶν» καὶ «Ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου». Ἐγραψε στὰ 1873 καὶ μιὰ διατριβὴν ποῦ βραβεύτηκε ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον: «Aperçu systématique et critique sur les desmi-diacées du Danemark». Καὶ στὰ 1869 ἐπῆγε στὸ Γεώργη Μπράντες μὲ ποιήματα, μὲ τραγοῦδια ἀγάπης. Ὁ Μπράντες κατάλαβε τὸ ταλέντον τοῦ Γιακόφεν κι ἀργότερα ἔκρινε τὴν ποιητικὴν ἐκείνην δοκιμὴν: «ἡ πρωτοτυπία εἶναι ἀκόμα σὲ σπῆρον, ἀλλὰ ἡ γλωσσικὴ πλαστικότητα σὴλη τῆς τὴν εὐρύτητα καὶ ἀληθινὴ ἢ δύναμη στὴν ἔκφραση τοῦ αἰσθήματος, ποῦ ὑπόσκονται πολλά». Λίγον ἀργότερα ὁ Γιακόφεν ἔγραψε τὸ «Μόγενς». «Ὁ Μόγενς ἐπέδρασε ὡς ἀποκάλυψη ἀπὸ μιὰν ὥραιαν ἐξοχή, ποῦ κανεὶς δὲν ἐγνώριζε, ποῦ βρισκόνταν» γράφει ὁ Σηράμ. Σκοπὸς μας νὰ ιστορήσομεν βέβαια τὴν ὑπόθεσιν τοῦ καθενὸς ἔργου τοῦ Γιακόφεν, δὲν εἶναι. Ὁ «Μόγενς» πολλοὶ θέλουσι πὼς τὸν χαρακτηρίζει τὸν Γιακόφεν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ μελετητὴς τῶν φυτῶν καὶ τῆς φύσεως μὲ θαυμάσια δύναμιν παρασταίνει στὴν ἀρχὴν τοῦ «Μόγενς» τὴν καταγίδα, ὁ «Μόγενς» ὅμως, ἡ ἀγάπη του στὴν Καμίλλα, ὅταν ἐκείνην ἐκάηκε, ἡ ἀγάπη του στὴ Θόρα, ἡ θαυμάσια σκηνὴ στὸ καινούργιον σπιτάκι τους, τὰ ὄνειρα τῶν περασμένων τοῦ Μόγενς, ἡ Θόρα ἀκουμπισμένη ἐπειτα στὰ στήθεα τοῦ Μόγενς μὲ τὸ δάκρυον στὰ μάτια, μὲ τὸ σιγὴ τῆς ναναιρισμα :

«Ζῶ στοὺς καμηλοὺς

ζῶ στὶς λαχτάρεις!..»

καὶ τέλος τὰγκάλιασμα τοῦ Μόγενς «γλυκεῖα μου γυναικουλά!» δὲν δεῖχον ἀκόμα, παρὰ τὸν ποιητὴ τῆς μεγαλῆτερης ἐλπίδας.

Ἡ «Κυρία Μαρία Γκροῦμπε» εἶναι τὸ κα-

* Τὸ «Kvas» ἔχει δύο σημασίας. Σημαίνει «καβέλλας» κ' ὅτι ἴσως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῖμε ἐμεῖς μὲ τὴ λέξιν «κουκουρίου».

* Τῆς περισσότερας σημειώσεως γιὰ τὸν Γιακόφεν τὴν πῆρα ἀπὸ τὴ μελέτην τοῦ κ. Θεοδοῦρου Βόλφ.

τόπιον ρομάντζο του. Είναι η γυναίκα που βυθίζεται στην κατάπτωση από την απάτη των πρώτων της ελπίδων. Είναι ο χαρακτηρισμός ακόμα αλάνερης εποχής του 17ου αιώνα· κι έτσι έχει να θαυμάσει κανείς περισσότερο είναι η παραστατική δύναμη του χρόνου, καθρέφτης τέλει, χωρίς να νάν της λείπει η καλλιτεχνική παρατήρηση κ' η ζωγραφιά που παρατηρείται στο «Μόγκεν».

Στό μεταξύ έγραψε μιὰ νοβέλλα «Μιά τουφεκία στην ομίχλη» φριχτή και σκοτεινή ιστορία και τόν άλλο χρόνο έδωκε τόν «Νίελς Λύνε» ρομάντζο ίσο στο μέγεθος με τήν «κ. Γκροϋμπε». Από τὰ γράμματα που έστειλε στον κ. "Εδουαρ Μπράντες—άδερφό του Γιώργη—σένα —16 του Γενάρη 1878—γράφει: «Τό βιβλίο μου, που είθε να τό έπιστεύσουν οι Θεοί τόν νόνομασα «ό Νίελς Λύνε»—ιστορία μιᾶς νιότης, ιστορησμένη από τόν Γ. Π. Γ.—όχι: «μιά νιοτοιστορία». Είναι όλουσιόλου ψυχολογικό, όμως ίσως μονάχα ο συγγραφέας να μπορεί να διαβλέπει, πώς εκείνη τή νιότη έχει σκοπό, που τόρα είναι γερατειά. Τά πρόσωπά μου—τά κύρια, είναι: ένας ποιητής, που δέν είναι ποιητής· ένας γλύπτης που πεθαίνει· ένας πάρεδρος (υποψήφιος δικαστής), που παντρεύεται· ένας νέος που όλο φλυαρεί· ένα κορίτσι· κι άλλο και τρίτο. Τά δεύτερα, ο πατέρας, η μητέρα, η θειά, ο δάκκαλος του σπιτιού κ' ένας παλικαράς». Τόν «Λύνε» τόν άρχισε στό 1874 και με διακοπή στο μεταξύ τόν τελείωσε στις 4 1/2 ώρες τόν πρώτ της 2 του Δεκέμβρη 1880 αφού έργαστηκε γι' αυτόν στο Θιάσέτ, στο Μοντρόϊξ και στη Ρώμη. Ο «Λύνε» έκαμε τή μεγαλύτερη έντύπωση στη Δανία και στο φιλολογικό κόσμο. Από άλλο γράμμα του Γιάκοψεν στον Έδουαρ Μπράντες μαθαίνουμε πώς μεταξύ των θαυμαστών του είναι κι ο Ίψεν.

"Αλλα έργα νοβελλέτες ο Γιάκοψεν έγραψε στη σειρά «Δυό κόσμοι», «Η πανούκλα στο Πέργαμο» μιὰ δυνατότατη και συγκινητικώτατη ιστορία και τέλος «Εκεί ρόδα έπρεπε νάνθίζου», ένα σκίτσο που η ξεχωριστή στοργή του στη ζωγραφιά της Δύσης έφτασεν ως τήν έπιτηδευση και τήν «Κυρά Φένς», που ίσως τή δόσουμε αργότερα σε μετάφραση. Κι ο Γιάκοψεν πέθανε στις 30 του Άπριλη 1885.

«Ο φτισικός, ο άρωστος ποιητής, γράφει ο Βόλφ, που αλάκρη η ζωή του έδείχτηκε σαν ένα μοναδικό μαρτύριο γιομάτο παράπονα και κατηγορίες, είνε τύπος κάθε χώρας. Αν κ' οι λιγότεροι από μάς τόν είδαν, όμως όλοι τόν

ξέρουν από τὰ βιβλία του και τις εικόνες η αληθινά ζει. Άλλά δέν είταν έτσι ο Γένς Πέτερ Γιάκοψεν. Κατείχε παραπολύ τρυφερή αισθητική αίστηση γιά να παίζει τό μαρτυρικό του ρόλο. Η εϊρωνία σ' αυτόν περνούσε στον ίδιον τόν πόνο, τόν άφινε να γκρεμίζει τη δράση της ιστορίας του πάθους με τό μεγαλόθυμο σαρκασμό και να τήν μεταβάλλει όλοτέλα. Ύπάρχει μιὰ διαφορά μεταξύ του Έρρίκου Άινε, που στο «Κυβούροστρωμα» τυραγνισμένος από άρρώστεια, διευτύνει τά όξύτερα βέλη τού πνευμάτος του εναντίον του ίδιου του έαυτού, του άρωστου, του τυραγνισμένου και του Γένς Πέτερ Γιάκοψεν, που κάνει να χαμογελάει εϊρωνικά οι πόνοι του κορμιού του. Ο σαρκασμός του Άινε έβγαίνει στη λύσσα, στη μαγία γι' αυτό τό άδιέξοδο, στο θυμό εναντίον αυτού του σώματος που τό έδάμασαν τόσο οι πόνοι. Η εϊρωνία του Γιάκοψεν βγαίνει στην υπερφάνια μιᾶς ευγενικᾶς ματαιοδοξίας—θέλει μονάχα να κρύψει κάτω από τήν εϊρωνία τόν πόνο της του». Τήν ποίηση του Γιάκοψεν τή χαρακτηρίζει όλη η φυσική της Δανίας ώμορφιά. Τά πρόσωπά του είνε τρυφερά και όνειριασμένα και μεταρσιωμένα· θυμίζουν όλες τις άπαλές γραμμές τόν άρθοβαλασσικό της Δανίας, όλο τό νεφελώδες της και τήν ομίχλη της, που αυναίστητα βυθίζει τό πνεύμα στο βαθύτερο όνειρο. Κι έτσι όμως τήν ποίηση τούτης ξεχωριστά τή διακρίνει είναι τό ύφος, τό πλαστικό και τό γλωσσικό. Ο Γιάκοψεν έομιζε σένα τή φόρμα και τήν ούσία, έσκημάτισε τό διακριτικό του ύφος, που σήμερα έχει γείνει πηγή της νεώτερης λεγόμενης τεχνολογίας. Να τί λέγει ο Γεώργη Μπράντες στην πραγματεία του γιά τό Γιάκοψεν. «Είναι ο μέγιστος κολορίστας της σύγχρονης πρόζας. Είναι άποφασισμένο στη φιλολογία του βορρά ποίεσι έτσι με χρώμα να μη ζωγραφίσουν, όπως αυτός έζωγράφισε. Η γλώσσα του είναι χρώμα, χρώμα. Τό ύφος του είναι η διαγέστηρη έντύπωση του χρώματος. Κι αυτός είναι ο έμφωχώτατος κι ο πιό παράδοξος ποιητής της πρόζας μας. Όλα που βλέπει γίνονται παράδοξα· όλα που γράφει πέρνουν του παράδοξου του χαρακτήρα. Στη φόρμα πιά φτάνει ως τήν έπιτηδεύση· στον τόνο βυθίζεται ως τό πάθος. Όλα τά συμπυκνώνει, τά στριμώνει, χωρίς παραγέμισμα η διάμεσο· οι «Δυό κόσμοι» σε πέντε σελίδουλες. Κάθε σταλαγματιά, που άδράχνει κανείς από τήν ήσυχη βρύση της γλώσσας του, είναι βαρεία, δυνατή σαν σταλαγματιά έλεξίρου η φαρμα-

κιού, γλυκομύριστη, σα σταλαγματιά της περιφωμότερης έσσάνς. Στην άπαγγελία του κείται κάτι της γοητείας, του μεθυσού· είναι τό δυνατότατο ποτό της μεταρσιώσεως που κατασκευάστηκε στην πρόζα μας». Και παρατηρείται αληθινά τόσες φορές στην ποίηση του αυτό. Όλουθε χρώμα και τόνος ακόμα όπου είναι έρημιά και νεκρομάρα. Κι έτσι φαντάζεται βλέπει κι έτσι βλέπει συλλογείται κι έτσι συλλογείται έρημνεύει. Μιά άλλουινασιόν του ματιού, να πώ· κι αυτό είναι η άφετηρία της ποίησης του. Κάπου τό λέει και στο «Μόγκεν»: «Είταν, να ποίμε, τό μάτι, που έσκέφτονταν».

Συλλογίζομαι τόν πόλεμο που έγινε τελευταία στο λεγόμενο ρωμαντισμό και τήν τάση της ταξινόμηση σχολών. Ποτές δέν ένιωσα πραγματικά τά όρια τους, και περισσότερο σκοτίστηκα όταν διάβασα τις θεωρίες τους. Τό Ζολά ξάρου—άν κρίνω, πώς νατουραλισμός είναι η φωτογραφική αποτύπωση παντός, έτσι πέφτει έστω κι στα μάτια της ιδιοσυγκρασίας, όπως λέγει ο ίδιος, δέν θά τόν αιστάνουμουν κ' έγώ κ' οι μυριάδες θαυμαστές του, δημιουργό άπαρατήρητων κόσμων, γιατί ούτε η φυσιολογία μου ούτε η αντίδραστική μου—να μεσολογιστώ τόν έπιστημονικό όρο—ιδιοσυγκρασία επιτρέπεται να είναι όμοια με τή δική του. Η σχολή περιορίζεται, είπαν, στον άρχηγό. Όχι! Είναι δείγμα μόνο κατώτερης καλλιτεχνικής έποχης· κι ο καλλιτέχνης που, όπως δήποτε ξεβήγχε από τήν έποχή του, αναγκάζεται να δημιουργήσει τόν κύκλο του και χειροτονείται άρχηγός. Οι μαθητάδες είνε ο χωρίς παραγωγική δύναμη κόσμος του δημιουργού. Νατουραλιστής θά είταν ο Γιάκοψεν τότες. Τη ζωή και τή φύση έτσι τήν είδε. Νατουραλιστής κι ο Λένσου· νατουραλιστής κι ο Μπάυρων! Και γιά να τό πιστέψει κανείς δέν έχει, παρ' να ταξιδέψει ως τό Ρήνο η ως τις Άλπες. Νατουραλιστής είναι ο Μέτερλιχη κι ο Μπιόρτσον κι ο ποιητής του Μπράντ! Ω! Να η Βορειοθάλασσα, να οι πάγοι, να τά φιάρδ, να η ομίχλη, η ομίχλη! Δέν θαν τήν ιδεί άλλως τή φύση ο καλλιτέχνης. Και προχτές που αντίκριξα μέσα από τήν ιδιοσυγκρασία μου τή Γκνεζίζέ, σαν άποκαλυψη μου έρχονταν, πώς στις Άλπες, όπως στο Τύργιεν, όπως στο Ρήνο, όπως στη Δανία ίσως και σ' όλα τόν βορρά τά μέρη και στα Ίμαλάια και δέν ξέρω ποιά άλλοι, ρωμαντισμός είναι ο νατουραλισμός, πώς η φωτογραφία δέν είναι καμιά τέχνη, πώς τό χρώμα κι ο ήχος είταν τά δυό βάθρα που έστηρίζονταν τό τηλεσκόπιο των ματιών

μου. Τέχνη είναι η παραγωγή. Ο Ζολάς, ο μεγαλύτερος δημιουργός που είδε η Γαλλία, ένας από τις κορυφές των χρόνων μας, είναι ίσως ο ποιητής που ούτε μιὰ φορά έφάρμασε στον έαυτό του και στη Τέχνη του τούς άφορισμούς που στο «Πειραματικό δράμα» σκορπάει.

Ο Γιάκοψεν ώστόσο είναι ρωμαντικός, αλλά τόσο άπομακρυσμένος από τήν ψεύτικη—λέγω τήν άκαλαίστητη—παρατήρηση, που χαρακτηρίζει τά σημεία των ποιητών της περασμένης έποχης. Δέν έξέχασε ακόμα πώς η έποχή που έζησε έκαμε τόσα έπιστημονικής προόδου βήματα, κι έτσι τόν χαρακτηρίζει ιδίως είναι τό σμιζίμο των τελευταίων έπιστημονικών συμπερασμάτων με τό ρωμαντισμό.

Άλλά ο Γιάκοψεν έχει και τά έλαττώματά του, γιά τή μεγάλη Τέχνη τά έλαττώματα. Δέ μπορεί ο παρατηρητής, ο ψυχρός κριτής της ποίησης του, ο άμέτοχος μάκιστα της ξεχωριστής μαγείας που δέν άφίνει τό ύφος του, όποιον δέν ευτυχεί να τόν διαβάσει Δανικά, να μη διακρίνει, πώς η έπιτηδεύση του Γιάκοψεν παρεκλίνει από του άσυνείδητου τό βαθύ μεγαλειό. Ίσως αυτό να είναι ο λόγος, που ο Γιάκοψεν δέν πρέπει να ταχτεί στην πρωτοπορεία. Σήμερα έπιδρά όπως λίγοι στην τεχνολογία που έπιτηδεύεται. Οι φορμιστές του ήχου και του χρώματος, τόν έχουν πάντα πλάι τους. Μαζί με τό Βερλαίν, τό Μαλλαρμέ, τό Βυδελαίρ, τόν Κέλλερ, πηγή η αυτός είναι στους μαθητάδες, που είπα παραπάνου. Άλλά δέν άρκεί να έχει κανείς κοπέλλια γιά να είναι άφέντης. Ο Άφέντης είναι άφέντης πρό πάντων της ψυχής του· κι όσο κι άν σταματώ στο Γιάκοψεν, δέν παρασύρομαι μαζι του στο μεγάλο, που η ψυχή μου ζητεί και λαχταρεί.

Γιάνης Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΔΥΟ ΚΟΣΜΟΙ

(ΤΟΥ ΓΕΝΣ ΠΕΤΕΡ ΓΙΑΚΟΨΕΝ)

Η Σάλτζαχ δέν είναι ποτάμι να τό χαίρεται κανείς, και στην ανατολική του άκροποταμιά είναι χτισμένο ένα χωριουδάκι, ένα μεγαλοχολικώτατο, φτωγότατο, παράξενο χωριουδάκι.

Όταν ένα μάζεμα έλεεινόν κακομοιριασμένων διακονιάρων, που τό νερό τούς έστόμωσε στο διάβα τους κι άπένταροι δέν έχουν να πλερόσουν τό πέρασμά του, στέκονται τά σπίτια κάτου στην άκρότατην όχθη, με κολημένες τις

σακατεμένες πλευρές τους, μ' ἀπελπισία μπηγμένα τὰ σάπια τους δεκανίκια στὸ σταχτερό ποτάμι. Ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καμάρας, κάτου ἀπὸ τίς ξεγαρμένες σκεπές, προβάλλουν ἀλύγιστα μαῦρα σκοτεινὰ θηκάκια, προβάλλουν ἔτσι ἐκεῖ πέρα, μὲ μίαν ἀλοιθώρη ἔκφραση ἔχτρικῆς πίκρας, στὰ εὐτυχημένα σπίτια, πού εἶναι στὴν πράσινη κοιλάδα διασπαρμένα ἀπομονωμένα ἢ ζευγαρωμένα καὶ χάνονται μακριὰ μέσα στὸ χρυσὸ τὸ νεφελιασμένο διάστημα. Τὰ φτωχὰ καλύβια δὲν τὰ περιβάλλει λοιπὸν καμιά λάμψη, κλωσιασμένη μονάχα σκοτεινίλα, νεκρομάρκα μονάχα πὺρ περισσότερο ἀλόμα τὴν κατσουριάζει ἢ ἀντάρα τοῦ ποταμιοῦ, πού σέρνεται τεμπέλικα κ' ὁμως ἀποσταμένα καὶ τόσο ἀποσταμένα στὸ δρόμο του, τόσο ἄκερα μουρμουρίζει.

Βασίλεθε ὁ ἥλιος. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ γιαιλιστερό σμήνος τῶν τριζονιῶν ἄρχισε πιά νὰ γιομίζει τὸν ἀγέρα. Πότες καὶ πότες φουσοῦσε ξαφνικὰ, σβυσμένα μιά πνοὴ ἀνέμου, πού ἔρχονταν ἔτσι νὰ ταφεῖ ἐκεῖ στὰ λιγνὰ κκλάμια τῆς ἀκροποταμιᾶς.

Μιά βάρκα κατέβαινε τὸ ποτάμι.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ στερνὰ σπίτια στέκονταν μιὰ ἀδύνατη, μιὰ χτικιασμένη γυναίκα μορφῆ, ἀκουμπισμένη στὸ ξόγκωμα τῆς καμάρας καὶ κοιτάζε ἴσα πέρα. Μὲ τὸ διαφανὲς σχεδὸν χέρι τῆς ἔκανε ἥσκιο στὰ μάτια τῆς, γιατί κεῖ πάνω, πού ἡ βάρκα κατέβαινε, τὸ λιθαῖμωμα χρυσὰ ἐλαμποκοποῦσε στὰ νερά, καὶ φαίνονταν, σὰν νὰ ξεγλιστροῦσε ἀπάνου σὲνα χρυσαφένιο καθρέφτη.

Ἀπὸ τὸ φωτερό μισόσκοπο πρόβαινε φωτερό τὸ ὠχρερόνιστο πρόσωπο τῆς γυναίκα, ὡσὰν νὰ ἔφερνε μέσα του τὸ φῶς του. Τί καθαρὰ τὰ ἀφρομάλλα πού μόνα αὐτὰ στίς σκοτεινὲς νύχτες ἐθάμπωναν τῆς θάλασσας τὰ κύματα. Μ' ἀγωνία ἀναζητοῦσαν τὰ πελπισμένα μάτια τῆς. Ἐνα παράξενο ἀρωστιάριο χαμόγελο ἐπλανιόταν στὸ ἀποσταμένο στόμα, μὰ οἱ ζαρούκιες πού ἀραδιάζονταν στὸ κούτελο τῆς πού στοργυλὰ ἔξεχε, ἀπλωναν σ' ὅλο τῆς τὸ μούτρο τὸν ἥσκιο μιᾶς ἀπελπισμένης ἀπόφασης.

Ἄρχισε νὰ σημαίνει ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ.

Τραβῆχτηκε ἀπὸ τὸ λιθαῖμωμα καὶ λικνοῦσε τὸ κεφάλι τῆς, σὰν νὰ ἀπομάκρυνε τοὺς ἤχους τῆς καμπάνας καὶ ψιθύριζε μαζί, σὰ νάπαντοῦσε στίς καμπανιὲς πού δὲν ἦθελαν νὰ πᾶνουν.

— Δὲ μπορῶ νὰ καρτερῶ! Δὲ μπορῶ νὰ καρτερῶ!..

Κ' οἱ καμπανιὲς ἔπαψαν.

Σὰν ἀπὸ λύπη κατατρεγμένη πῆγαινε κ' ἔρχονταν στὴν καμάρα. Τῆς ἀπελπισίας οἱ ἥσκιοι ἐθάβωναν πὺρ πολὺ, κ' ἀνάσαινε τόσο βαρειά, πού ἔλεσε πὸς τῆς ἐσφίγκαν τὰ δάκρυα καὶ δὲ μποροῦσε νὰ τὰ πετάξει.

Πολλὰ, πολλὰ χρόνια ὑπόφερε ἀπὸ μιὰ καρδιοπαθία ἀρώστεια, πού δὲν τὴν ἄφινε σ' ἠσυχία εἴτε ἔπειθε εἴτε σκόνονταν. Ρώτησε καὶ μιὰ ρίχτισα κοντὰ στ' ἄλλα, πῆγε, καὶ στᾶγια νερά, μὰ τίποτες, τίποτες! Καὶ τότε στερνὰ πῆγε μὲ τίς παράκλησες τοῦ Σεπτεμβρίου στὸν ἅγιο Βαρθολομαῖο κ' ἐκεῖ ἓνας γέρος, γέρος μὲνα μάτι τῆς τὴν ἔδωκε τὴ συμβουλή:

— Νὰ δέσεις ἓνα μπουκέτο ἀπὸ ἰδελθῆσαι καὶ μαραμμένο πῆγανο, ἀπὸ ξεροκαημένα καλαμπόκια καὶ λουλούδια ἀπὸ τὸ κοιμητήρι, ἀπὸ μιὰ πλεξούδα τῶν μαλλίων σου καὶ ἀπὸ ἓνα κορφί νεκροκάσας! καὶ πού λὲς τὸ μπουκέτο αὐτὸ νὰν τὸ πετάξεις σὲ μιὰ νιὰ, σὲ μιὰ γερὴ κ' ἀφράτη πού θὰ κατεβαίνει τὸ ποτάμι, καὶ τότες θὰ ἰδεῖς τὴν ὑγεία σου, τότες θὰ σᾶφισε ἔσένα ἢ ἀρώστεια καὶ θὰ δρᾶζει τὴν ἄλλην.

Καὶ τότες τὸ κέρυβε τὸ μπουκέτο στὸν κόρφο τῆς κ' ἀπὸ τὸ ποτάμι κατέβαινε μιὰ βάρκα, ἢ πρῶτη βάρκα ἀπότου τόδεσε τὸ μπουκέτο. Καὶ πάλι ἦρθε στὴν καμάρα ἡ βάρκα εἶταν τόσο κοντὰ, πού τοὺς ξεχωρίζε τοὺς πέντε-ἕξι ἐπιβάτες τῆς. Μπροστὰ μπροστὰ στέκονταν ὁ βαρκάρης μὲ τὸ σημαδάρι του· στὸ τιμόνι καθόταν μιὰ κυρὰ καὶ τιμόνιζε· κοντὰ τῆς ἓνας κύριος, πού πρόσσε οἱ τιμονιὲς σύφωνα μὲ τὸ γνέμα τοῦ βαρκάρη νὰ πηγαίνουν· κ' οἱ ἄλλοι καθόνταν γύρο στὴ βάρκα.

Κ' ἡ ἄρωστη πρόλαβε· κάθε σταύρωμα τοῦ προσώπου τῆς εἶταν καρτερί καὶ ταητό· καὶ τὸ χέρι πάντα στὰ στήθια ἀκουμποῦσε. Χτυποῦσαν τὰ μελίγγια τῆς. Σταμάτησε ἡ ἀναπνοή τῆς καὶ μὲ φουσκωμένα ρουθούνια καὶ μανάμενα μάγουλα καὶ μὲ ὀδυνοῖχα τάλυγιστα τῆς μάτια τὸ καρτεροῦσε τὸ κόντευμα τῆς βάρκας.

Κ' ἀκούγονταν πιά οἱ φωνές τους· κ' ἀκούγονταν πότες ξάστερα, πότες μόνο σὰν ἀγνισμένο μούρμουρο.

— Ἡ εὐτυχία, ἔλεγε ἓνας· μὰ ἡ εὐτυχία εἶναι ὅπως διόλου εἰδωλοκρατικὴ παράσταση. Οὔτε μιὰ φορὰ δὲν τὴ βρίσκετε στὴ νέα Διαθήκη.

— Μακαριότητα λοιπὸν· ρώτησε ἓνας ἄλλος.

— Ὅχι! ὄχι, μιλοῦσε ἄλλος τότε. Ἡ κου-

θέντα τραβᾶ: τὸ ἰδανικό τῆς εἶναι ὅτι τοῦ κατέβη κανενός. Ἄπὸ τὴν ἀρχή... ἀπὸ τὴν ἀρχή!...

— Καλὰ. Λοιπὸν οἱ Ἕλληνες...

— Προτιμᾶτε οἱ Φοῖνικες!

— Τί ξέρεις ἐσύ γιὰ τοὺς Φοῖνικες;

— Τίποτες! Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει πάντα νὰ προηγουνται οἱ Φοῖνικες!...

Ἰσα ἴσα τότε εἶταν ἡ βάρκα κάτου ἀπὸ τὸ σπῖτι, καὶ κείνη τὴ στιγμή ἓνας ἄναψε τσιγάρο. Στὴν ἐλάχιστη ἀναλαμπή τοῦ σπῖρουτοῦ ἔπεσε τὸ φῶς ἀπάνου στὴν κυρὰ τοῦ τιμοῦ οἰοῦ καὶ στὴν κοκκινωπὴ τὴ λάμψη ἐφάνηκε ἓνα νεώτατο, ὠ ἓνα δροσερότατο κορίτσι μὲ τὸ χαμόγελο τῆς χαρᾶς στὰ μισάνοιχτα χεῖλιά του, μὲ τὴν ὄνειριασμένη τὴν ἔκφραση στὰ γλαρά του τὰ μάτια, τὰ μάτια πού κοιτάζαν τὰ σκοτεινὰ οὐράνια.

Πᾶει ἡ ἀναλαμπή! Ἄλαφρὸ φλοίφλισμα, λὲς κῆπεσε κάτι στὸ νερό - κ' ἡ βάρκα πέρασε.

Πάνου κάτου πᾶει ἓνας χρόνος. Ὁ ἥλιος βυθίζονται πίσω ἀπὸ βαρεῖα σκοτεινότητα νεράλα πού πετοῦσαν μιὰ ματοκόκκινη λάμψη στὸ ὦρτο κατέβαμα τοῦ ποταμιοῦ. Δροσερὸ τὸ ἀγέραι φουσοῦσε στὴν κοιλάδα. Κανένα τσίτσιρο τῶν τριζονιῶν· μονάχα τὸ κελάρισμα τοῦ ποταμιοῦ· μονάχα τὸ τερέτισμα τῶν καλαμιῶν. Καὶ μιὰ βάρκα ἀπὸ μακριὰ κατέβαινε τὸ ποτάμι.

Ἡ ἄρωστη κάτου ἀπὸ τὴν καμάρα ἐστέκονταν στὴν ἀκροποταμιᾶ. — Σὰν πέταξε τὸ μαγεμένο τὸ μπουκέτο στὸ νερό τὸ κοράσι, ἔπεσε χάμου τότες λιπὸθυμη. Καὶ τὸ ζωερό ζερεθισμα, ἴσως κ' ἓνας νέος γιατρὸς, πού ἦρθε στὰ περίχωρα, τῆς ἔδωκαν κάποια καλλιτέρεψη τῆς ἀρώστειας τῆς ὕστερα ἀπὸ μιὰ κακὴ κρίση ἄρχισε νὰ πέρνην ἀπάνου τῆς καὶ σὲ διὸ μήνες ὕστερα σηκώθηκε γερὴ. ὦ, πὸς τὴ μεθοῦσε στὴν ἀρχή, πὸς τὴ μεθοῦσε ἡ ὑγεία! μὰ πόσο βᾶσταξε; Ἐανακάλισε! καὶ τότες περίλυπη, ἀνήσυχη, ἀπολιπιασμένη, ὄλουθε τὴν ἀκολουθοῦσε τὸ νέο κοράσι τῆς βάρκας. Καὶ στὴν ἀρχή τῆς πρόβαινε, σὰν πὸς τὸ εἶδε τότες, νὸ κοράσι, γιομάτο κοράσι, γερό. Τῆς ἔπειθε στὰ γόνατα καὶ τὸ ἔβλεπε μπρός τῆς πεσμένο. Κ' ὕστερα δὲν τὸ βλεπε πιά! ὦ κ' ὁμως τόξερε· τόξερε πὸς ἐκεῖ δὰ, νὰ ἐκεῖ δὰ, εἶταν τὸ νέο τὸ κοράσι, γιατί τᾶκουγε, τᾶκουγε τόσο σιγὰ νὰ κλαίει, τὴν ἡμέρα στὸ κρεβάτι τῆς καὶ τὸ βράδι σὲ μιὰ γωνιά τῆς κάμαράς τῆς. Καὶ τότες λίγον καιρὸ πάλι ξανάθρε, νάτο ἐκεῖ μπροστὰ τῆς. ὦρτο,

μαραμένο, χτικιασμένο καὶ τὸ κοιτάζε μὲ τὰ παραμεγᾶλα τὰ παράξενα μάτια.

Κ' ἀποσπερὸ στέκονταν ἐκεῖ στὴν ἀκροποταμιᾶ κρατοῦσε ἓνα πελεκουδι· στὸ χέρι καὶ ζουγράφιζε σταυρὸ σὲ σταυρὸ ἀπάνου στὴ μαλακὴ λάσπη· κάποιοι σηκόνονταν κ' ἀφρογκάζονταν· κ' ὕστερα πάλι ζουγράφιζε μακρύτερα σταυρὸ σὲ σταυρὸ.

Καὶ τότε ἄρχισε νὰ σημαίνει ἡ καμπάνα.

Προσεχτικὰ τονε τέλειωσε τὸ σταυρὸ τῆς, τὸ πέταξε τὸ ξύλο ἀπὸ τὸ χέρι τῆς, καὶ γονάτισε καὶ προσεύκονταν. Κ' ἔπειτα ἔγυρε μὲ τὰ στήθια στὸ ποτάμι, σταύρωσε τὰ χέρια κ' ἀφήθηκε κάτου στὸ σταχτόμαυρο κατέβασμα του. Καὶ τὴν παράσυρε τὸ κατέβασμα, καὶ τὴν τράβηξε στὰ βαθειὰ καὶ τὴν ἔφερε, σὰν πάντα τεμπέλικα καὶ λυπημένα, στὸ χωριὸ πέρα, στὰ γρασίδια πέρα.

Κ' ἡ βάρκα εἶταν τόσο κοντὰ. Κ' εἶταν μέσα οἱ νεῖοι, πού τότες βοηθοῦσαν τὸν τιμονιέρη καὶ τότες γλενοῦσαν τοῦ μελίτος τὸ μῆνα. Ἐκεῖνος ἐκᾶθονταν στὸ τιμόνι, κ' ἐκεῖνη στῆς βάρκας τὴ μέση, τυλιμένη σὲνα μεγάλο χάουαλ, μὲνα μικρὸ κόκκινο σκουφί· στὸ κεφάλαι· τῆς... ἐστέκονταν κ' ἀκουμποῦσε στὸ μικροῦλι τὸ καρτάκι πού δὲν εἶχε πανὶ καὶ στριμώνονταν!...

Τότες διάβαιναν ἀπὸ τὸ σπῖτι. Ἐκανε νέμα τοῦ τιμονιέρη, ὠ μὲ ποιὴ χαρὰ! Κοιτάζε ἀπάνου στὰ οὐράνια καὶ ἄρχισε τὸ τραγοῦδι: ἔ-τραγοῦδοῦσε, στὸ καρτάκι ἀκουμπισμένη, τὴ ματιά τῆς κρεμάμενα σύγνερα προσηλωμένη:

ὦ σὺ γλυκεῖα φωλίτσα μου, πούσαι γερὰ χτικιασμένη, ὦ ἐσύ καλάτι τῆς χαρᾶς πού ἡ λύπη ἐντὸς δὲν μπαίνει!

Τ' εἶναι τὸ πού θωρῶ ψηλὰ κεῖ πάνω στὸ γιοφύρι;

Τ' εἶναι τὸ πού τὸ σύγνερο τὸ πορφυρένιο σῦρει;

ὦ τῆ γηωρίζω τὴ μορφή ψηλὰ πού μὲ ἀγναντεύει...

εἶναι ὁ καλὸς τὸ ἀγέρι μου, πού ἐντὸς μου βασιλεύει! Κοντὰ μου ὄλουθε ἀγναντία μου στέκει πιστὸ μου [αἰώνια!]

Καὶ τότες πᾶνε ἐπέταξαν τὰ δίσεχτα τὰ χρόνια!

Πᾶνε! κ' ἐγὼ τοὺς ἥσκιους τους καλῶ μὲς τὴ καρδιά μου νὰ ἐρβοῦνε στὸ τραπέζι τῆς, νὰ πιοῦνε στὴ χαρὰ μου.

Βίβα χαρὰ μου, πού ἦρθες πιά! Βίβα! πιά ἡ λύπη πᾶει! Βίβα! βίβα! βίβα ὦ χαρὰ!...

Καὶ τότες περνάει!...

(Μετὰφραση Γ. Κ.)

Α Π' Τ' "Α Π Ο Ν Υ Χ Τ Ε Ρ Α , ,

Στή ρήσο πέρα ό Πόργος τής Αθώρητης,
Βουβός, ματαλωμένος, γρόνια σέκει,
Αχάλιστος κ' άπ' τών βοριάδων τάρμοιάνισμα
Αγκρέμιστος κ' άπ' τό τρελλό τάστροπελέκι.

Κι' άρ σν θαλασσοδέρεσαι μερόνυχτα,
Τού κάκου με τό ρού σου τήχει βάλει,
Φτωγέ καρaboκρή ποθοπλάτταγτε,
Στό μαγικό τν πιάσεις άχρογιάλι.

Σάν πάντα ή συντροφιά σου άντάμα γύρισε,
Μά σν δέ μορφοστόλιζες τή σιράτα,
Και στό χωριό όλοι κ' όλες, σά τν χάθηκες,
Κλάψατε τν γραμμένα σου τν νιάτα.

Σάν πάντα ή συντροφιά σου άντάμα γύρισε,
Σάν πρώτα μορφοστόλιζες τή σιράτα,
Μά στό χωριό όλοι κ' όλες, σά τν χάθηκες,
Κλαίνε για τν γραμμένα σου τν νιάτα.

Σέ κήπους ζωτικούς σάποκομήσανε,
Και σ' έφαναν με ρόδα, με γιοφύλλια,
Μά κ' έτσι άκόμα δέν τούς χαμογέλασαν,
Τά εύδιαστά σου, μελιστάλαχτά μου χείλια.

Κ' οι πεισματάρες άνεράδες που ξεράστηκαν
Σκυμένες στο ξανθό σου τό κεφάλι,
Στό φως του ήλιου σβύσανε, και ξύπνησε
Κήρθες σ' έμέ χιλιακίβε μου πάλι.

Τό θησαυρό που σού κλεψεν ή μάγισσα,
Κάπου καλά καλά τόν έβρι κρύφει,
Κι' άδικα τυρανίεσαι και πεδύεσαι
Ζητώντας τον σε τρίςασθα και σε ύψη.

Ακόμα κ' άρ τόν βρεις—κάλλιον άνέβρετος—
Μέ τό μαράκι θάπομίνεις και με τάρτι,
Τό θησαυρό που σού κλεψεν ή μάγισσα
Καπνό θά δεις στα γέρια σου και σάχητη.

Ένα πρωί, σάν πάντα, δέν έπρόβαλες
Ν' άνοιξεις τό μικρό σου παραθύρι,
Στους γλάστρες με τν λούλουδα, σά λούλουδο,
Τό άγρόζαθο κεφάλι σου τν γύρει.

Τάλλο πρωί και τάλλο, δέν έπρόβαλες,
Κι' άκόμα τν φανείς, ώραία παρθένα,
Και μένει τό παράθυρο κατάκλειστο,
Και τν μυριστικά σου μαρμεμένα.

Βγάλε τό δαμασκι μαγαίρι σου
Και μπήξε το στη σάρκα σου και κόψε,
Και στό χρυσό λαγήρι γύσε τό αίμα σου,
Νά γάω, τν πιω, τν ξεφαρτώσω έτσι απόψε.

—Είν' έτοιμο τό δειπνο σου βασιλίσα,
Δίπλα και τό κροστάλινο ποτήρι,
Μά πους άπ' τό λαγήρι που ξεγείλισεν
Ευτυχισμένος σκλάβος θά σου γύρει ;

Μέ τόν καιμό που μάναφες από λινωσα,
Τά μάτια μου φοβόονται τόν καθρέφτη,
Τη νύχτα κρυφακούω τό χαροκόπι σου,
Μά τίποτε δέ τούώθεις καρδιοκλέφτη.

Και τήν αυγή σά σέρομαι στην κλίτη μου,
Μ' όσα φιλιά στην άδερφή μου δίνεις,
Έρχεσαι ποθητέ στον έμμορ ύπνο μου
Και τή λαχταρισμένη μου ψυχή μου πίνεις.

Η Μοίρα σά γεννήθηκες σου τήγραψε
Τό γεύλι σου ποτέ τν μη γελάσει,
Κι' άγέλαστη ή πικρή σου ριότη έπασε
Κι' άγέλαστη ή πικρή ζωή σου έχει περάσει.

Μά τόρα που οι λαμπάδες σου φωτίζουνε
Κίτρινη μιά θωριά καθώς τό θιάφτη,
Α.λ.λόκοτο ένα γεύλι μεσ' στα γεύλι σου
Σφιχτά σφιχτά καρφώθηκε και άστράφτει.

Μ. ΜΑΑΚΑΣΗΣ

ΟΙ „ΤΑΦΟΙ“ ΤΟΥ ΦΟΣΚΟΛΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

Αφιερώνω τήν έργασία μου, στές ψυχές των γενναίων Ιταλών που έπεσαν πολεμώντας στον ύστερινό μας άγώνα. Ηθέλησα να φανερώσω με ό,τι έδυνόμουν τό σεβας και τήν άγάπη, που τόσο και τόσο μεταξύ μας, όχι από γθές αλλά παλαιόθεν, αισθάνονται για τους Ιταλούς άδελφούς μας. Δέν είναι αυτή ή πρώτη φορά που Ιταλικό αίμα πολύτιμο χύνεται για άγάπη μας στη συχνά άτυχη και για αυτό πάντα άτελείωτη πάλη μας με τούς έχθρους του Χριστιανισμού— αλλά και πόσες άλλες και μεγαλύτερες χάρες χρεωστούμε στην Ιταλική γενναίότητα! Τά πολυευδιασμένα νησιά μας, που απολαβαίνουν από αιώνες τά καλά της χαρίσματα, ή ώραία Κέρκυρα, ή άνοηστόλιστη Ζάκυθος,—όπου ο Μπαίρον δέ θάβρισκε βέβαια, όπως άλλου άταίριαστο τόν άνθρωπο με τήν ήμερη φύση, όπου ή Τέχνη εκπαθδέχθηκε να χύση τόσο ζωογόνες άχτίτες, όταν πυκνά ήταν άκόμη τά σκοτάδια που είχαν απλώσει γύρω μας βάρβαροι αιώνες,—αυτά τά νησιά μας, για τόσο μεγάλη καλά, στην εύλογη μένη αυτή σχέση τους με τούς Ιταλούς πρέπει να κατέχουν άλησμόνητη χάρη. Και τί άλλο θά μπορούσε να εξηγήση σιμά στην άγαπητή τους εύγένεια και στα γλυκά και ήμερα ήθη, τήν παλαιάν άγάπη τής μουσικής και τής τέχνης, και τούς λαμπρούς άκόμη φωστήρες που τά δοξάζουν ; Απ' αυτούς μερικοί, καθολικώτερα πνεύματα, άσπρα πρωτόγαλτα του Έλληνικού ούρανο, έλαμψαν για δυό και τρείς γενές έως τόρα με φως άθάμπωτο και παρηγορητικό, όθεν κατεβαίνει σε κάθε γενναία ψυχή τό θάρρος για τά μέλλοντα καλά και ύμορφα του Έλληνισμού.» Η Έλλάς όλη, θαρρώ, δέ θά λησμονήση ποτέ που δίχως τήν εύεργετικήν εκείνην έπιρροή του Ιταλισμού στα νησιά μας, τό μέγα και πανελλήνιον έργο τους δέ θά ήταν σήμερα ένα από τά λαμπρότερα της καυχήματα.

Η Όθωμανική δεσποτεία άνοιξε χάσμα πλατύτατο, που μάς έχωρσε και μάς αποξένωσε για αιώνες από τήν Ευρώπη και από τά καλά του πολιτισμού της. Με τήν εθνικήν νεκρανάσταση του είκοσιένα έσηκωθήκαμε για να

δώσουμε πάλι τό χέρι στα έθνη, που από μάς έλαβαν και χάρηκαν διπλό φώς, τό φώς του Έλληνισμού και τό φώς του Χριστιανισμού. Αλλά ο δοξαστός εκείνος άγώνας δέ θά είχε τό νόημα που έχει, άν, μόλις ήσυχάσαμε από τόν πόλεμο, δέν έλαχταρούσαμε μ' άλλη τόση προθυμία και γενναίότητα τά καλά που έγέννησ' εκείνο τό φώς, άν δέν άπόζητούσαμε τά καλά ζένα στοιχειά, όχι βέβαια για ν' άρνηθούμε τόν έαυτό μας, αλλά για νά τν πάρουμε' έλευθερα, συγχωνευόντας τα με τά δικά μας, όσο άρκεί για νά ζετυλιχθούν αυτά τελειότερα.» Καί αυτό εκάμαν ώραίοτατα και άλλοι και οι φωστήρες, που άνάφερα, με έργα δικά τους, όπου τό ζένο δέ φαίνεται, συγχωνευμένο καθώς είναι μέσα στη έμπνευση τήν ελληνικήν.

Εστοχάστηκα πάντα πως άκολουθούν και συνεχίζουν τό έργο τους και όσοι άλλοι, στερημένοι από τήν ύψηλή δύναμή τους, με τίμια μεταφραστικά έργα ή άλλα παρόμοια φιλοπονήματα εργάζονται για να στρέψουν τήν προσοχή και τό πνεύμα του έθνους όπου λάμπει στα ζένα φώς ώραιότητος. Άλλος δέν είναι και ο σκοπός τής ταπεινής μου αυτής εργασίας. Πολύ, στοχάζομαι, ήμπορούμε έμείς να ώφεληθούμε κατόπι τής ύστερινης συμφορας μας, άν στρέψουμε με πόθο τό μάτι προς τήν ύψηλήν ενέργεια, που προετοίμασε του Ιταλικού έθνους τήν αναγέννηση. Πρωτοστάτες τής εθνικής ιδέας και όχι λίγοι και μάρτυρες έστάθηκαν εκεί οι σοφώτεροι άνθρωποι, οι πρώτοι συγγραφείς και τεχνίτες. Παρίνης και Αλφιέρης, Φόσκολος και Μαντζόνης είναι τά δοξασμένα όνόματα των μεγάλων, που έπολέμησαν μεγαλόκαρδα έναν αιώνα σχεδόν, ως που εκατόρθωσαν ν' άναστήσουν τήν αποκοιμισμένη συνείδηση και να στήσουν στερεά τά θεμέλια τής νέας ζωής. Έτσι, κατόπι από θαυμαστους άγώνες και ήρωισμούς και μαρτύρια, έπρόβαλε δάρο ούράνιο ή έλευθερία και ή ενότης του έθνους. Η ιστορία των τυραννημένων έθνών δέν επαράσπησε ίσως ποτέ ένα θεάμα τόσο συμπαθητικό, όσο είναι ο τρισεύγενος και ακούρατος και γενναίος εκείνος άγώνας, που σχεδόν πάντα βασίζεται στον καθάρωτατο αιθέρα τής Τέχνης.

Οι σημερινοί Ιταλοί, άν θελουν άληθινά να στερεώσουν τά καλά τής έλευθερίας, τίποτ' άλλο δέν έχουν να κάμουν παρά να προσηλώσουν με σεβας τό πνεύμα τους σ' εκείνο τό φώς. Αλλά και σε μάς μέσα στην άπειρη θλίψη,

* Πολυλάξ.

* Πολυλάξ.

πού σήμερα μᾶς πικραίνει, μὲς στὴ συναίσθηση τῆς θλιθερῆς ἀμαρτίας μας, παρέξω ἀπὸ τοὺς ἥρωικούς ἀγώνες τῶν πατέρων μας, τίποτ' ἄλλο ἴσως ἀπὸ τὰ ξένα δὲν ἔμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τόσο ἀληθινὴ παρηγοριά, τίποτ' ἄλλο νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ τόσο στὸν ἀληθινὸ δρόμο, ὅσο ἡ θεωρία ἐκείνης τῆς ζωῆς; καὶ ἐκείνου τοῦ πνεύματος. Τὰ ὑστερινὰ θλιθερά μας συμβάντα ἐδείξαν, ἂν δὲ σφάλω, πῶς τὰ καλὰ σπέρματα δὲν ἀφανίστηκαν μέσα στὴν ψυχὴ ἀρκετοῦ μέρους τοῦ φτωχοῦ καὶ ἀκαλλιέργητου λαοῦ μας, πῶς ἡ φθορὰ δὲν ἔγγιξε τ' ἀπόβαθα τῆς ψυχῆς του. Ἀλλὰ τὸ εὐγενικώτερο, τὸ φωτισμένο μέρος τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, αὐτοὶ ποῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ἄνθος του καὶ πρῶτος νὰ τρέξουν στὸ δρόμο τῆς δόξας, δὲν ἐδείξαν ὅλοι ὁμοίαν ἀγνώτητα. Τί τάχα θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ διπλὸ καὶ ἀντιφατικὸ τοῦτο φαινόμενο; Ἄν τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ὁ στοχασμὸς του ὁ ἴδιος, τὸ αἰσθημὰ του τὸ ἴδιο καὶ ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς του, τί ἄλλο θὰ μπορούσε ν' ἀπαντήσῃ στὴν ἐρώτησι παρὰ ποῦ ὁ λεγόμενος φωτισμὸς μας δὲν ἐστάθη ποτὲ ἀληθινὸς φωτισμὸς, καὶ ἡ ἀγωγή καὶ παιδεία, ποῦ ἡ πολιτεία μᾶς ἔδωσε, εἶναι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, ψεύτικη καὶ πλαστὴ; Βέβαια γιὰ τὸν ἀπλὸν ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ ἀρκετὰ εἶναι, γιὰ νὰ τοῦ φωτίσουν τὸ δρόμο, τὸ βαθύ, τὸ ἀπερίριστο σέβας του πρὸς τὰ θεῖα νοήματα τῆς θρησκείας καὶ τὸ ἄδολο αἰσθημὰ του, ποῦ ὁ ψυχρὸς στοχασμὸς δὲν ἤρθε ἀκόμη νὰ τοῦ μαρᾶνῃ. Ἀλλὰ γιὰ τὴν τάξην, ποῦ σηκώνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου καὶ συνηθίζει νὰ μορφῶνῃ τὴν πεποιθήσῃ της ἀπὸ τὴν ἀποδειγμένην ἀλήθειαν, τὰ πατροπαράδοτα λαϊκὰ ἀξιώματα καὶ τὸ αἰσθημὰ τὸ φυσικὸ τ' ἀντικατασταίνει ἡ παιδεία, τὸ παράδειγμα τῆς Πολιτείας, ὁ φωτισμὸς τοῦ σχολείου καὶ τῶν βιβλίων. Καὶ ἂν αὐτὰ εἶναι τέτοια, ποῦ ἀντὶ νὰ ζυπνήσουν καὶ νὰ φωτίσουν τὴν ἡθικὴν καὶ θρησκευτικὴν του συνείδηση, τὴν ἀποκοιμίζουσαν καὶ τὴ σκοτίζουσαν, τί ἄλλο ἔχει κανεὶς νὰ περιμένῃ παρὰ τὴν ἡθικὴν διαφορὰ καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν;

Ἄς ἀνοίξωμὲς τὰ μάτια μας καὶ ἄς ἀντικρύσωμὲς τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ ζωντανὸς λόγος τῶν συγγραφέων ἄρκεσε γιὰ νὰ θανατώσῃ στὴν Ἱταλίαν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπο καὶ ν' ἀναστήσῃ τὸ ἔθνος. Μεταξὺ μας ποιά παρόμοια ἐνέργεια ἔγινεν ἀπὸ τὴ σύστασι τοῦ Βασιλείου ὡς σήμερα; Τί μέρος ἔχουν παραστήσῃ σ' αὐτὸ ἡ Πολιτεία, ἡ Ἐκ-

κλησία, οἱ φωτισμένοι τοῦ ἔθνους; Τί παραδείγματα ἔδωσαν; Ποιὸ κήρυγμα, ποιά βιβλία γεμάτα ζωὴν ἐφανερώσαν στὴν ἐθνικὴ συνείδηση τὴν ιδέα τῆς; Ποιά ἀληθινὴ καὶ γερῆ πνευματικὴ τροφὴ μᾶς ἐδόθηκε ν' ἀντρεύῃ τὴν καρδιά μας, ν' ἀνασταίῃ τὴν πίστην μας καὶ νὰ μεγαλώνῃ τὸ πνευμὰ μας; Καὶ δικὰ μας καὶ ξένα σχεδὸν μόνον ἀνοῦσια ἢ καὶ φαρμακερὰ ρυτὰ ἐπερίσσεψαν τὰ γερὰ, ποῦ οὐρανίζουσαν τὸν ἀνθρώπου, ἢ, ἂν ἔτυχεν νὰ φανοῦν, ἔμειναν παραπεταμένα καὶ ἀμελημένα καὶ σχεδὸν ἄγνωστα. Ἡ μελέτη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ζωῆς, — πρῶτὴ τάχα καὶ μόνη μας μέριμνα στὰ σχολεῖα μας, — ὅπως γίνεται, δίχως τὴν παράλληλη σπουδὴ τῆς σημερινῆς, ἀντὶ ν' ἀνοίξῃ, νὰ ζυπνήσῃ, νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ πνεῦμα, τὸ πνίγει μέσα στους τύπους καὶ τὸ μωραίνει. Καὶ οἱ νέοι μας ἢ καταντοῦν σχολαστικοὶ ἀνυπόφοροι, ἢ, ἀηδιασμένοι, ρίχνονται τυφλὰ καὶ ἀχόρταχα πὲρ ξένα πρόστυχα ἀναγνώσματα συχνὰ βλαβερώτατα. Καμμία πρόνοια, κανένας ζήλος ποτὲ νὰ λάβῃ καν τὴ θέσιν τῆς ἐκεί μῆσα ἡ νέα μας ἐθνικὴ ἱστορία. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρκετῆ αὐτῆς μόνῃ νὰ ριζώσῃ ἀσάλευτα στὴν ψυχὴν μας τὴν πίστην καὶ τὸ θάρρος τοῦ Μελλοντος, εἶναι, μαζὶ μ' ὅ,τι ἄλλο φανερώσει τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα μας, σχεδὸν ἐξωρισμένη ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας. Ὁ θάλαγος πῶς ἡ μόνη φροντίδα μας εἶναι τὸν ἑαυτὸν μας ποτὲ νὰ μὴ τὸν γνωρίσωμεν. Κ' ἐνῶ δὲν εἶναι Γερμανὸς ἢ Ἰταλὸς νὰ μὴ ἔχῃ στὴν καρδίαν καὶ στὰ χεῖλα ἀθάνατους ἐθνικούς στίχους τοῦ Σίλλερ, τοῦ Φόσκολου, τοῦ Μαντζόνι, ἀπὸ τοὺς νέους μας, δὲν εἶναι ἓνας σχεδὸν νὰ γνωρίζῃ τοῦ Σολωμοῦ μᾶς καν τὸ «Μητέρα μεγαλόψυχη», καὶ καθὼς ἡ Ἰδέα του, ἄλλο τόσο καὶ ἡ γλῶσσα του, ἡ γλῶσσα τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς καὶ τῶν μεγάλων τῆς πόθων, δὲν εἶναι τῆς παραδρομιομένης καρδιάς τους, ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἡ λατρεία.

Ἀληθινὴ ἀγωγή, εἶπε κάποιος σοφός, δὲν ὑπάρχει σ' ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, ποῦ δὲν ἔχουν ζωντανὴ δική τους φιλοσοφία. Οἱ ἐθνικοὶ συγγραφῆς, καὶ μάστιγα οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ἀναβρέφουσαν, φωτίζουν, οὐρανίζουν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, αὐτοὶ τοῦ ξυπνοῦν τὴν ὑψηλὴν συναίσθησιν τοῦ προσρισμοῦ του καὶ τὸ σπρώχνουσαν ἀκαταμάχητα στὴν ἐνέργειαν. Παράδειγμα ζωντανὸ ὁ Φόσκολος καὶ οἱ ἄλλοι γενναῖοι τῆς ἐποχῆς του. Ὁ εἶχμε ἴσως καὶ ἐμεῖς τ' ἀτίμητο τοῦτο καλὸ καὶ δὲν τὸ θελήσαμε. Δὲν ἠθελήσαμε ποτὲ νὰ καταλάβωμε πῶς ἀπ' αὐτὸ κρέμεται ἡ ζωὴ τῆς κοινωνίας, τῆς πολιτείας, τοῦ ἔθνους,

δὲν ἠθελήσαμε ποτὲ νὰ ἐμψυχώσωμε ἀνθρώπους, ἄλλο τόσο ἴσως γενναίους καὶ ἀξίους, ποῦ καὶ ἐδῶ μεταξὺ μας δὲν εἴσταν. Καὶ τί δὲ θὰ κατώρθωνεν ὁ Σολωμὸς καὶ ἄλλοι λαμπροὶ σύγχρονοὶ του. ἂν εἶχαν ἐμψύχωσιν; Ὁ δὲ ἦταν ὦρα, νομίζω, νὰ καταλάβωμε πῶς αὐτὸ πρόκειται ν' ἀρχίσῃ καν ἀπὸ σήμερα. Ἀποβλέπει ὁ λόγος μου πρῶτο ἀπ' ὅλα τὴ γλῶσσα. Εὐρωπαϊκοὶ σοφοί, ὁ Φωριέλ, ὁ Θωμαζέος, ὁ Κρουμπάχερ, πολλοὶ ἄλλοι γλιεῖς φορεῖς μᾶς τὸ εἶπαν καὶ μᾶς τὸ φώναξαν κρέματα σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ὅλο τὸ μέλλον μας. Ἀληθινὴ ἐθνικὴ ἀνατροφὴ δὲ γίνεται χωρὶς νὰ θεμελιωθῇ στὴν ἀ-

λήθειαν καὶ ἡ γλῶσσα, ἐπειδὴ, πῶς γίνεται, δίχως αὐτὸ, νὰ λάβῃ ποτὲ ἀληθινὴ ζωὴ ὁ λόγος τῶν συγγραφέων, ἡ διδασκαλία, ὁ νόμος, τῆς Ἑκκλησίας τὸ κήρυγμα; Ὁποῦ ἡ γλῶσσα εἶναι ἀγνή καὶ ψεύτικη καὶ πλαστὴ, ἀγνή καὶ ψεύτικος καὶ πλαστὸς θὰ εἶναι καὶ ὁ στοχασμὸς καὶ τὸ αἰσθημὰ καὶ ἡ φλόγα τῆς φαντασίας. Καὶ ποιά διδασκαλία, ποῖο κήρυγμα, ποιά ποίησις μποροῦν νὰ ἔχουν ποτὲ τὰ ὑψηλὰ ἀποτελέσματα ποῦ ποθοῦμε, ἂν κἀθε μέρκα πολεμοῦμε καὶ μακραίνουμε τὸ ὄργανο τῆς ζωῆς, χωρὶς ποτὲ ν' ἀνανοηθῶμε πῶς μ' αὐτὸ μαζὶ πολεμοῦμε καὶ μακραίνουμε καὶ τοῦ στοχασμοῦ τὴ ζωὴ;

ΟΙ ΤΑΦΟΙ

ΑΣΜΑ ΟΥΓΟΥ ΦΟΣΚΟΛΟΥ
ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
Στὸν Ἰππόλυτο Πινδεμόντη

Deorum manium jura sancta sunt.
XII Tab:

Στὸν ἴσκιον τῶν κυπαρισσιῶν καὶ μὲς τοὺς τάφους δροσισμένους μὲ κλάμα, εἶν' ἴσως τοῦ θανάτου ὁ ὕπνος πλεῖ γλυκός; Ἄν πλιὰ γιὰ μένα ὁ ἥλιος στὴ γῆ δὲ θ' ἀνασταίῃ τὴν ὥραία τοῦτη 5 ἀπὸ μύρια χορτάρια γενεὰ καὶ ζῶα, καὶ ὅταν ἐμπρὸς μου μὲ τὰ μάγια τους πλανήτρες δὲ θὰ πλέκουσαν χοροὺς οἱ ὦρες ποῦ δὲ ἔχρουν, καὶ ἀπὸ σέ, γλυκὲ φίλε, δὲ θ' ἀκούω τὸ στίχο καὶ τὴ λυπητερὴ ἁρμονία ποῦ τὸν κυβέρνα, 10 μῆτε πλιὰ στὴν καρδίαν θὰ μοῦ μιλήσῃ τὸ πνεῦμα τῶν παρθένων Μουσῶν καὶ τῆς Ἀγάπης, μόνη παρηγοριὰς πνοὴ στὴν ἄστατη ζωὴ μου, τὸ ξαλάφρωμα θάνατο τοῦ χαμοῦ μιὰ πέτρα, τὰ κόκκαλά μου νὰ χωρίζῃ ἀπὸ τὰ μύρια, 15 ποῦ στεριάζει καὶ πελάγου παντοῦ σπέρνει ὁ Χάρος. Πικρὴ ναι ἀλήθεια, ὦ Πινδεμόντη! καὶ ἡ Ἐλπίδα, στερεὴ θεὰ, φεύγει τοὺς τάφους, καὶ τυλίξει τὰ πάντα ἢ Λησμονιὰ στὴ σκοτεινὴν τῆς νύχτας, καὶ μιὰ δύναμις δουλεύτρα τὰ κουράζει 20 καὶ ἄκοσο κίνημα, καὶ ἀνθρώπους καὶ μνημεῖα καὶ τίς ὑστερινῆς θωριῆς καὶ ἀπομεινάριαν τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅλα ὁ Καίριος τ' ἀλλάζει. Ἄλλὰ γιατί ὁ θνητὸς πρὶν τοῦ Καίρου θὰ διώξῃ τὴν ἀπάτην, ποῦ, ἄς εἶναι πεθαμένος, ὅμως δὲν σταματᾷ στοῦ Ἄδου τὸ κατώφλι; Μήπως 25 τὸν εἶσι αὐτὸς ζωὴ καὶ μὲς τὸν τάφον, ὅταν βουθῇ θὰ τοῦναί τῆς ἡμέρας ἢ ἁρμονία, ἀνίσως μὲ γλυκὲς φροντίδες τῶν δικῶν του μορεῖ σ' αὐτοὺς νὰ τὴν ζυπνήσῃ; Οὐράνιο δῶρον

ΣΧΟΛΙΟ

21—22. Κάθε τελευταία μορφή, ποῦ προέρχεται ἀπὸ μιὰ μεταμόρφωσιν (ὕστερινῆς θωριῆς), ὁ Καίριος τὴν ἀλλάζει πάλι μ' ἄλλη μεταμόρφωσιν, καὶ παρόμοια ἀλλάζει ὅ,τι μένει κἀθε φορὰ ἀπὸ τοὺς διάφορους κόσμους (τ' ἀπομεινάριαν τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ). Ἄλλοι ἐξηγοῦν τ' ἀπομεινάριαν τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ, τῆς στερεῆς καὶ τῆς ἀέρινης ὕλης.

23—29. Πρὶν τοῦ Καίρου. Πρὶν ἀφάνισῃ ὁ Καίριος τὸν τάφο ἢ τὸ μνημεῖον. — Τὴν ἀπάτην. Illusione. Ἐκείνην ποῦ μᾶς κάνει νὰ θαρροῦμε πῶς ὁ νεκρὸς ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ζῇ, στερεημένους μοναχὰ ἀπὸ τὸ σῶμα, μὲ συνείδησιν ὅμως τοῦ ἐγὼ καὶ μὲ ὅλες τὰς πνευματικὰς δυνάμεις του. — Τὸ νόημα εἶναι κατὰ τὴ γνῶσιν μας τὸ ἀκολουθοῦ. Ἡ ἀπάτη, ποῦ μᾶς παρασταίνει ζωντανούς τοὺς νεκρούς, εἶναι μιὰ πλάνη τῆς φαντασίας στὴν ἐξωτερικὴν τῆς μορφῆς, ἀλλὰ ἡ οὐσία τῆς εἶναι ἀλήθεια. Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, τὸ πεπερασμένο πνεῦμα, μὲ τὸ θάνατο τελειώνει, ἀλλὰ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἡ ἰδέα, ποῦ ἐπαράσθησις ζῶντας, μένει, «ἔχει ζωὴν καὶ μὲς τὸν τάφο».

42—50. Κι ἂν ποτὲ καὶ πέρα κτλ. Δηλαδή, καὶ ἂν ὑποθέσωμε πῶς ὁ κακὸς ἄνθρωπος στοχάζεται ποτὲ τὰ κατόπι τοῦ ἀνθρώπου, (μπορεῖ νὰ συμβῇ αὐτὸ, ἂν κάποτε ζυπνᾷ μέσα του ἡ συνείδησις), ὁ στοχασμὸς τρέχει ἢ στὴν ιδέα τῆς παντοτινῆς τιμωρίας (Κόλασις), ἢ στὴν ἐλπίδα τῆς θείας Εὐσπλαχνίας (Καθαρτήριον) ἀλλὰ τὴν χαρὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ζωντανῶν, ποῦ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀθανασία δὲν τὴν ἔχει.

51. Αὐτὸς ὁ νέος Γαλλικὸς νόμος (1804), ποῦ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν στοῦ Ποίημα, διώριζε νὰ θάρτωνται οἱ νεκροὶ σὲ κοιμητήρια μακριὰ ἀπὸ

- 30 είναι ή συγκοινωνία τούτη τής αγάπης, ούράνιο ναί για τους θνητούς κι αυτή μάς κάνει' συγνά κ' έμεις να ζούμε με νεκρό μας φίλο και μ' έμας ό νεκρός, άν σπλαχνική γεννητέρα ή γή, που τον έδεχθη βρέφος κ' έθρεφέ τον,
- 35 άσλο υστερινό στο μητριακό της κόρφο στέρνοντάς του, ιερά τ' άπομεινάκια σκέπει άπ' άνέμων ροπές και άπ' του βεβήλου ανθρώπου τόν πόδι, και φυλάγει τ' όνομα μιά πέτρα, και φιλικό και άπ' άνθια μυρωδάτο δέντρο
- 40 τή λείψανά του με γλυκούς Ισκιούς δροσίζει. Μόνο γι' αυτόν που κλήρα δέν αφήνει αγάπης λίγη χαρά 'χει ό τάφος, κι άν ποτέ και πέρα άπ' τή θανή κοιτά, να παραδέρνη βλέπει τόν πνεύμα του στους θρήνους του 'Αγερούσιου κό-
- [σμου,
- 45 ή κάτω άπ' τές τρανές φτερούγες να προσφεύγει του έλέους του Θεού' τή λείψανά του όμως στ' άκριόχορτ' αφήνει γής πανέρμης, όπου ούτε προσεύχεται γυναίκα έρωτημένη, ούτε τό στεναγμό μοναχικός διαβάτης
- 50 άκούει, που από τό μνήμα σ' έμας στέλν' ή Φύση. Όμως καινούριος νόμος σήμερα τους τάφους μακρὰ διώγειν άπ' τή μάτια που πονούν, και τ' όνομα στους νεκρούς. Καί δίχως τάφο κείται ό ψάλτης σου, που έσένα, ω Θάλασσα, ύμνολογώντας
- 55 στο φτωχικό του σπίτι άνάστησε μιά δάφνη μ' αγάπη μακρυνή και σουπλεκε στεφάνια' και με τό γέλιο σου του στίλιζες τή τ' άσμα, που τους Σαρδαναπάλους Λομβαρδούς κεντούσε, περίχαρος μονάχα να γροικούν τή βώδια, π' όθε ο Τίκινος τρέχει κι άπ' του 'Αδούα τ' άντρα με γλυκές τους εύφραίνουν σκόλες και τραπέζια. Που είσαι, ωραία Μούσα, που; Τήν άμβροσία να πνέη δέν άγροικώ, προμήνυμά σου θείο, έδώ μέσα σ' αυτά τή δέντρα που καθίζω
- 65 και κλαίω τή μητρική μου στέγη. Και σύ έρχόσουν και του γέλας σ' αυτή τή φιλουριά αποκάτου, που τώρα με γερά τή φύλλα άναστενάζει πώς δε σκέπει, ω θεά, του γέροντα τό μνήμα, που μιά μέρα γαλήνη' έδρόσιζε τον κ' Ισκιούς.
- 70 Μες τους πρόστυχους τάφους Ισως σύ κοιτάξεις γυρνώντας, που κοιμάται τό ιερό κεφάλι του Παρίνη σου; Μές' άπ' τή τείχη της Ισκιούς σ' αυτόν δέν έστησεν ή πόλις, μαθημένη να κολλαεύη άρχαία μελωδούς ευνούχους,
- 75 όχι πέτρα, όχι λόγο' και τή κόκκαλ' Ισως με τήν κομμένη κίρα του αίματόνιοι ό κλέφτης, όπου τή κρίματα έχει άφήση στην κρεμάλα. Στές πέτρες να σγαρλίξει άκους και στή τελεχεία χαμένη σκύλα τριγυρίζοντας τους τάφους,

τους κατοικημένους τόπους. Ούτε ό Φόσκολος ήθελε να είναι οι τάφοι στές εκκλησίες (στ. 104—113), ήθελε όμως να εξαιρούνται οι Μεγάλοι' όθεν έλέγγυε τό Μιλάνο, που δέν έστησε μνημείο του Παρίνη μέσα στή τείχη τής πολιτείας (στ. 72). Ό νέος νόμος δέν έμποδίζει τή μνημεία και τές έπιγραφές, άλλ' αυτά έπρεπε να στηρίζονται στόν τοίχο του Κοιμητηριού, ως ήταν και παραπέρα ό τάφος, για να μη παίρνουν τόπο. Ανακάτεψε λοιπόν ό νόμος καλους με κακούς και άφαιρούσε με τούτο στους πρώτους και τ' όνομα. (ΜΑΡΤΙΝΕΤΗΣ).

54. 'Ο ψάλτης σου. Ό Παρίνης, ποιητής μέγας από τό Μιλάνο, σύγγρονος του 'Αλφιέρη. Τό καλύτερο από τή τεχνικώτατα (μ' αγάπη μακρυνή στ. 46) σατυρικά του ποιήματα, ή 'Ημερα στηλιτεύει με λεπτή κ' έγγιχτικώτατη ειρωνεία τήν άρχή και μαλθακή ζωή των ευγενών τής Λομβαρδίας.

58—61. 'Αγνωστη είναι στους νέους τούτους Σαρδαναπάλους κάθε πνευματική ήδονή' μόνη χαρά τους είναι τή βώδια τους που παχαίνουν άνάμεις' από τους βράχους (άντρα), όθεν κατεβαίνει ό 'Αδούας, και στο λιβάδι του Τικίνου, και τους προμηθεύουν εξαίρετα κρέατα και πλούτη. (ΜΑΡΤΙΝΕΤΗΣ).

64. Δάσος από φιλουρίες στο άνατολικό προάστειο του Μιλάνου, όπου ό Φόσκολος έπειπατούσε συγνά με τον Παρίνη.

65. Τή μητρική μου στέγη. Έννοει τό σπίτι του στή Βενετία, όπου είχε τή μητέρα του που άγαπούσε πολύ.

66. Σ' αυτή τή φιλουριά. Μία μεγάλη που στόν Ισκίο της έσυνήθουσε ν' αναπαύεται ό άσθενισμένος Παρίνης.

74. 'Ελέγγυε και άλλου ό Φόσκολος τους ευγενείς του Μιλάνου που έτιμούσαν κ' έπλούτιζαν τους ευνούχους αιδούδες (Μαρκέζε και άλλους), και άφηναν άτίμητα τή ιερά κόκκαλα του Παρίνη.

82. 'Ο ποιός. Uruia, έποψ. 'Ωραίο πουλί (όχι νυχτοπουλί, καθώς τό παρσάινοι έδώ ό Φόσκολος Ισως για τον πένθιμο ήχο των φωνηέντων του), που σγαρλίξει στην κοπριά (βρωμερός στ. 84), για ναύρη ζωύφια.

91—92. Κατά τή θεωρία τής Νεας 'Επιστήμης του Νεοπολιτανού Βίκου, ό Φόσκολος, που έγνωρίζει κ' έμελετούσε αυτό τό σύγγραμμα από τό πρώτα του χρόνια, υποθέτει πριν τής

- 80 κ' έρμη να ούρλιάζει πεινασμένη, και να βγαίνει άπ' τό κρανίο, όπου εξέφυγε τό φέγγος τής Σελήνης, όπουπος, στους σταυρούς πετώντας, πούνα σπαρμένοι στην πεδιάδα του θανάτου, και με πείσμα να σκουζή ό βρομερός στ' άστέρια,
- 85 που στους λημονημένους τάφους έξαποστύνουν άγτίνες σπλαχνικές. Στόν ποιητή σου, Μούσα, μάτια ζητάς δροσιές από τή μαύρη νύχτα. 'Ωμέ! στους πεθαμένους άνθι δέν προβάλλει, άνίσως από ανθρώπου παίνεμα δέν είναι
- 90 τιμημένο, κ' έγκάρδιο τής αγάπης κλάμα. 'Απ' τήν ήμερα που βωμοί, γάμοι, κριτήρια, έκαμαν να πονούν τ' ανθρωπία θηρία τον έαυτό τους κι άλλους, έσωξαν οι ζώντες άπ' τόν κακόγνωμον αϊθέρα κι άπ' τ' άγρίμια
- 95 τή θλιβερά του ανθρώπου λείψανα που ή Φύση μ' αιώνιες άλλαγές γι' άλλους σκοπούς όρίζει. Τών δασατών έργων σημάδι ήταν οι τάφοι και βωμοί για τή τέκνα, κ' έβγαιναν έλεϊθε οι χρησμοί των Λαρθίων, κ' έφοβόνταν όλοι
- 100 στών προπατόρων τους τή μνήματα τον όρκο' θρησκεία που με τύπους ιερούς ποικίλους τής πατρίδας ή αγάπη, των δικών τό σπλάγχνος, τή μακρυνές σειρές αιώνων μεταδώσαν. Τους ναούς όχι πάντα πλάκερ τάφου έστρώναν,
- 105 ούδε βρώμα νεκρών σμιχτή με τή λιβάδια τή δέηση έμειναν, ούδε τές πολιτείες γραμμένα σκέλεθρα έλυψίζαν' οι μητέρες ηρθούν στόν ύπνο τρομασμένες, και τή χέρια ξεγυμνωμέν' άπλώνουν στ' άκριβό κεφάλι
- 110 του μωρού που βυζαίνει, μήπως τό ξυπνήση ό μακρύνς γογγυσμός άπεθαιμένου ανθρώπου που του Ναού ζητά τ' άγοραστό τρισάχιο στους κληρονόμους. Κιτριές και κυπαρίσσια μ' άδολες εύωδιές φουντώνοντας τ' άέρι
- 115 μιά πρασινάδ' άπλώναν άκοπη στους τάφους, άκοπο θύμημα, και βαρουσιμημένα σταμνιά τή τάματα έδεχόνταν τόν δακρύων. Κρυφοπαίρναν μιά στίβα από τόν 'Ηλιο οι φίλοι τής γής μέσα τό έντάφιο σκότος να φωτίζουν.
- 120 τί τή μάτια του ανθρώπου σβύνοντας, τον 'Ηλιο ζητούν, και τό στεγνό τό στεναγμό τους όλα αναδίνουν τή στήθη προς τό φως φύγει. 'Αγνιστικά νεράκια χύνοντας ό βρύσας άμάραντ' ανασταίναν λούλουδα και γιούλια
- 125 πάνου στ' άγαρο χώμα, κι όποιος έκαθόνταν γάλα να στάξει, να ιστορήσει τους καίμους του στους πεθαμένους του άκριβούς, μάν εύωδιά γύρω του αισθάνονταν σαν αύρας 'Ηλυσίων.

(άκολουθεί)

κοινωνικής συνθήκης μία φυσική ή άγρια κατάσταση των ανθρώπων (stato ferino, ανθρωπία θηρία). Ό άνθρωπος όμως, «φυσικά και ούσιαστικά κοινωνικός, δέν ήμπορει να μείνει πολύ σ' εκείνον τον ύπνο' ένα ένστικτο μέρα και νύχτα τον παραινεί να ζητήσει τήν ωφέλεια του άτόμου στην ωφέλεια τής κοινωνίας», δηλαδή του 'Όλου. Αναγνωρίζοντας τήν ιδέα του 'Όλου, αναγνωρίζει Θεό. «Οί άνθρωποι, λέγει ό Βίκος, δέν ήμπορούν να σχηματίσουν ανθρωπίνη κοινωνία, άν δέν είναι σύμφωνοι σ' ένα κοινό αίσθημα ανθρωπίνιο πώς ύπάρχει ένας Θεός που βλέπει στή βάθη τής καρδιάς των ανθρώπων». Αυτό τό κοινό αίσθημα έσύστησε τήν Πολιτεία, κ' έφερε τους νόμους των γάμων και τήν ταφή των νεκρών. «Σ' αυτά τή τρία ήθη, (θρησκεία, γάμοι, ταφή), προσθέτει ό Βίκος, στήρίζονται τή έθνη».

93—95. 'Η ταφή σώζει τό σώμα από τόν άέρα, που τό αποσυνθέτει και σέποντάς το μολύνεται και μολύνει (κακόγνωμος αϊθέρας) όθεν οι ζωντανοί θάφροντας τους νεκρούς προνοούν και για τόν έαυτό τους και για τους άλλους. (ΤΡΕΒΙΖΑΝ).

95—96. 'Από τήν ύλη τους βγάνει άλλα πλάσματα, και από τούτα πάλι άλλα και άλλα (αιώνιες άλλαγές).

99. Λάρτες. Οι αποθεωμένες ψυχές των νεκρών, που έμειναν πάντα στο σπίτι τους για να τό προστατεύουν. (ΚΑΝΕΛΛΟΣ).

104. Κατακρίνει τό παλαιό σύστημα να θάφρον μέσα στές εκκλησίες και να ζωγραφίζουν στους δημόσιους δρόμους σκέλεθρα για να βαπτυστούν ζωντανό στους πιστούς τόν στοχασμό του θανάτου, και περιγράφει ζωηρότητα τους στίχους 107—113 τήν τρομερή δύναμη που είχαν στή φαντασία των ανθρώπων τή μεσαιωνικά έκείνα συστήματα τής καθολικής εκκλησίας.

117. Οι άρχαίοι άφιέρωναν στους νεκρούς σταμνιά με μύρα. Ό Φόσκολος δέχεται έδώ τήν παλαιά γνώμη, που ό άνθρωπος δέν πιστεύεται, πώς ήταν αυτά σταμνιά με δάκρυα.

118. Οι άρχαίοι Ιταλικοί λαοί εκλειούσαν μέσα στους τάφους λαμπάδες και οι δούλοι των πλουσιών έφρόντιζαν να μένη τό φως τους άκοίμητο. Είχε τιμωρία μεγάλη όποιος παραβιάζοντας τήν άγιότητα του τάφου τές έβουνε (ΜΑΡΤΙΝΕΤΗΣ).

Γεώργιος ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

(Μάρτιος—Αύγουστος 1897)

Ο ΝΑΟΣ

Μοῦ πλῆγιασαν τὰ γόνατα στὰ μάρμαρά σου,
 ὦ τῆς ἀθώρητης θεᾶς ξεχωρισμένε
 Ναὲ καὶ καταμόναχε, τῆς θεᾶς ποῦ δείχνει
 Ἄπο τοῦ εἶναι τῆς τὴν ἄβυσσο μονάχα
 Ἐν ἄγαλμα, κ' ἐκεῖνο ἀνθρωποκαμωμένο,
 Μ' ἓνα πέπλο πυκνὸ κ' ἐκεῖνο σκεπασμένο.
 Καὶ θαρρῶ πῶς ξανοίγω μέσα ἀπὸ τὰ βᾶθρα
 Τῶν στύλων καὶ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν βωμῶν σου
 Τὸν Ἴωνα, τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν ἱερέα,
 Ν' ἀλλάξῃ τὸ λευκὸ λειτουργικὸ χιτῶνα
 Μὲ τὸ ραβδὶ τὸ ροζωτὸ τοῦ στρατοκόπου.
 Ἐγὼ δὲν εἶμαι λειτουργός, τῶν μυστηρίων
 Τὸ φοβερὸ κλειδὶ δὲν ἔπιασα, κὶ ἀκόμα
 Δὲν ἄγγιξα, δειλὰ ἢ ἀπότολμα, τὴν πύλην
 Ποῦ φέρνει στῆς ζωῆς τὰ γνόριστα Ἐλευσίνα.
 Ἄμαρτωλὸς εἶμαι κ' ἐγὼ στὰ πλῆθη μέσα
 Τ' ἄμαρτωλὰ ποῦ προσκυνοῦν ἐσένα, ἀλλ' ὅμως
 Μοῦ πλῆγιασαν τὰ γόνατα στὰ μάρμαρά σου,
 Κ' αἰσθάνομαι ἓνα πάγωμα νύχτας ἢ τᾶφου
 Ἀγάλια ἀγάλια ἀπάνω μου νὰ σκαρφαλώνη·
 Καὶ νὰ τινάξω πολεμῶ τὸ μολυντήρι
 Τὸ κρῦον ἀπὸ πάνω μου, καὶ μὲ λαχτάρων
 Ἐξω σέρνω τὰ γόνατα τὰ πληγιασμένα,
 Ἐξω ἀπ' τὰ κρῦα σωριάσματα τῶν θησαυρῶν σου,
 Ἐξω ἀπ' τῶν στύλων σου τὰ δάση ποῦ μὲ πνίγουν·
 Στὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ στὸ φέγγος τῆς σελήνης.
 Πάει τὸ λιβάνι πιά τῆς προσευχῆς, καὶ πάει
 Τόλόχρυσο μαχαῖρι τῆς θυσίας, καὶ πᾶνε
 Καὶ οἱ μεγάλῳφωνοὶ χοροὶ καὶ λευκοφόροι
 Τῶν ἔμνων γύρω στοὺς βωμοὺς τοὺς φλογισμένους·
 Καὶ παραιτῶντάς σε, ὦ ναέ, ξαναγυρίζω
 Στὸ καλύβι τῶν χρόνων τῶν πρωτανθισμένων !

ΤΟ ΚΑΛΥΒΙ

Τῶν χρόνων ὃ καλύβι τῶν πρωτανθισμένων !
 Μῖτε ἢ βαβὲλ τῆς πολυθόρυθης τῆς χώρας,
 Καὶ μῖτε ἢ γαλινότατη ψυχὴ τοῦ κάμπου,
 Μῖτε ὁ χρυσὸς ὁ κουρνιαχτὸς τῆς πλατειᾶς ρούγας,
 Μῖτε τῆς ρευματιᾶς ὁ ἀπιδονόλαος δρόμος,
 Τίποτε, μῖτε δείχνεται μῖτε μιλάει
 Πρὸς τὸ γυμνὸ καὶ τᾶνανθο παράθυρό σου,

ὦ καλύβι τῶν χρόνων τῶν πρωτανθισμένων !
 Ὅλο τῆς γειτονιάς ὁ ἀντίλαλος ἀπάνου
 Στὸ τραχὺ καλντερίμι τὸ τουρκοχτισμένο,
 Κὶ ὄλο ἢ σκιὰ τῶν μαύρων τοίχων στὸ σωκκάκι,
 Καὶ στὰ θεμέλια τὰ ἔρμα τᾶστραποκαμένα
 Ποῖν φτάσουν νὰ ὑψωθοῦν ὡς τοῦ σπιτιοῦ τὴ δόξα,
 Ἄθέριστη κὶ ἀκόλαστη πάντα ἢ τσουκνίδα.
 Καὶ στὸ γυμνὸ καὶ τᾶνανθο παράθυρό σου
 Μιὰ μαυροπράσινη φωλιά σὰ μιὰ καρδοῦλα,
 Πάντα ἀδειανὴ φωλιά, καὶ πάντα καρτερῶντας,
 Τοῦ κάκου καρτερῶντας νὰ ξαναγυρίσῃ
 Τὸ πρῶτο καὶ στερνὸ φευγάτο χελιδόνι.
 ὦ διψασμένα μάτια καὶ μαγνητισμένα
 Ἄπ' τῆς φωλιάς τὴν μαυροπράσινην ὀρφάνια !
 Καὶ ὃ τρομασμένα αὐτιά καὶ ἀπ' τὸ σκοπὸ ποῦ φτάνει
 Μέσ' στὸ γυμνὸ καὶ τᾶνανθο παράθυρό σου,
 Ψηλάθε ἀπ' τὴ σκεπὴ σου τὴ χορταριασμένη,
 Τῶν χρόνων ὃ καλύβι τῶν πρωτανθισμένων !
 Καὶ εἶν' ὁ σκοπὸς ποῦ πάντα παίζει ἀργοφυσῶντας
 Στῆς νύχτας τὴ φλογέρα τὴν καταραμένην
 Ὁ γκιώνης, τοῦ κακοῦ λαλιτῆς καὶ προφήτης !

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΩΝ

Ἐκεῖ ποῦ πέρα καὶ μακρὰ τὸ πανηγύρι
 Τῶν χρυσῶν σπάρτων πλημμυρίζει στὸ λειβάδι,
 Στὸ πανηγύρι τὸ πανεύσμο τῶν σπάρτων
 Μὲ τὴν γλυκειὰν ἀνατολὴ γλυκοξυπνῶντας
 Νὰ τρέξω βούλομαι κ' ἐγὼ πανηγυριώτης,
 Θησαυριστῆς νὰ κλείσω μέσ' στὴν ἀγκαλιά μου
 Σωροὺς τὰ ξανθολοῦλουδα καὶ τὰ δροσάνθη,
 Κὶ ὄλο τὸ θησαυρὸ μου νὰ τον σπαταλέψω
 Στὰ πόδια τῆς ἀγάπης μου καὶ τῆς κυρᾶς μου.
 Ἀλλὰ βαθεῖα εἶνε τὸ ξανθόσπαρτο λειβάδι·
 Κὶ ὅπως μιᾶς πρόσχαρης ζωῆς εἴκοσι χρόνων
 Κόβει τὸ λευκοστόλισμα θανάτου λῆπη,
 Ἐτσι τὸν ἄκοπο γοργὸ μου κόβει δρόμο
 Ἀτέλειωτος ἀνάμεσα ξεφτυρωμένος
 Ὁ δρόμος ὁ κακὸς τῶν βάλτων καὶ τῶν βούρλων.
 Τάγκαθερὰ φυτὰ ξεσχίζουν σὰν τὰ νύχια
 Καὶ σὰν τὰ ξόβεργα τὸ χῶμα παγιδεύει
 Τοῦ κάμπου τοῦ κακοῦ τῶν βούρλων καὶ τῶν βάλτων
 Ἐκεῖ ποῦ στὸ φλογόβολο τὸ ἀψὺ τοῦ ἡλίου
 (Ποῦ δρόσος μιᾶς πνοῆς; ποῦ σκέπασμα ἐνὸς δέντρου;)
 Σὰν ἀστραπὴ ἀργυρῆ χτυπάει τὰ μάτια ἢ ἄρηι.
 Λιγοψυχῶ, λιγύζομαι, παραστρατίζω,
 Κὶ ἀποκάνω καὶ πέφτω, κὶ ἀποκαρωμένος

Νιώθω στο μέτωπο τάγκάθια, και στά χείλη
 Νιώθω την πίκρα της άρμύρας, και στά χέρια
 Νιώθω τή γλοΐνα της νοτιάς και στά ποδάρια
 Νιώθω τὸ φίλημα τῶν βάλτων, και στά στήθη
 Νιώθω τὸ χάρδεμα τῶν βούρλων, νιώθω ἐντός μου
 Τὴ μοῖρα τοῦ γυμνοῦ και τάνήμπορο κόσμο.
 (ἜΩ! ποῦ εἶσαι, ἀγάπη και κυρά μου;) και σὲ βάθην
 Δειλινῶν πορφυρῶν, πλούσια ζωγραφισμένων,
 Τῶν σπάρτων τῶν ὀλόχρυσων τὸ πανηγύρι,
 Τὸ πανηγύρι τὸ πανεύσομο τῶν σπάρτων
 Μὲ βλέπει, με καλεῖ, και με προσμένει ἀκόμα!

Κωδῆς ΠΑΛΑΜΑΣ

ΓΡΥΛΛΟΙ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝΕΣ

1

Στοὺς πρώτους, τοὺς ἀκύμαντους γιалоὺς τῶν
 παιδικῶν μας χρόνων, σιγαλὸ κ' ἕμερο μέσα
 μου κάτι ἔκοιμότενε, κάτι.

Περὶστεροῦλα ἀπάρθενι τὰ κάτασπρα φτεροῦ-
 για σου ἀπλωσες ἐκεῖ, κ' ἀγκάλιασαν τὸν ἴσκιό
 τους τὰ γαλανὰ τὰ βάθην.

Στὸ φτερωτό σου διάδα, —δνειρο γοργό!— φτε-
 ρὰ στὴ ζηλευτὴ γαλῆνη δδάνεισες.

Ἐπέταξε ἡ γλῆληνη και τ' ὄνειρο ἐξύπνησε
 και ψέμα δὲν εἶναι.

Τὰ βάθην ἂν ἐφυλάξανε τὸν ἴσκιό σου και τῆ;

Τὴν τρικυμία ποῖος γαλπνεύει τώρα;

Ποῖος τόνειρο, ποῖος τόνειρο μοῦ ἀποκοιμίζει;

2

— Εἶδες τοὺς φωτεινοὺς τοὺς κόσμους μες τὴ
 λίμνη;

Κεῖδες τὰ σύννεφα;

Κεῖδες τὰ χρυσὰ σύννεφα στά βάθην;

Κεῖδες τὰ χρυσὰ σύννεφα στά βάθην νὰ περ-
 νοῦν ἀγύριστα;

— Εἶδα τοὺς σκοτεινοὺς τοὺς κόσμους στὴν
 ψυχὴ σου.

Κεῖδα τοὺς πόθους.

Κεῖδα τοὺς χρυσοὺς πόθους μες τὰ βάθην.

Κεῖδα τοὺς χρυσοὺς πόθους μες τὰ βάθην νὰ
 περνοῦν ἀγύριστα!

3

Ἀπὸ ταύγερινά, τὰ δροσερὰ τροπάρια τῶν χει-
 λιδοσιδῶν, καταστάλαξε μέσα μου κάποιον ἀνεί-
 ποτων, φωτικῶν τραγουδιῶν ἢ ἀδρόσιστη δίψα,
 κ' ἀπὸ τῆς νύχτιας σιγῆς τὰ εὐλογημένα μυσ-
 τήρια σατισμένη ἡ ψυχὴ, ἐστεφανώθηκε ἐντός
 μου τὰ χαλάσματα τῶν πεθαμένων ὄνειρων.

Καταλυτῆς τῆς χαρᾶς τῆς ἐγκόσμιας, ποῦ ἀν-
 πρόπινα χαμογελά μου περιγύρα, —φανατικός

ἐρημίτης σήμερα μέσα μου κ' αἶριο ἄγριος νε-
 κροθάφτης, —θυμιάζω με τὰ νεκρολίβανα τῆς
 σκέψης τοὺς γκεμισμένους μου, τοὺς χαλα-
 σμένους μου κόσμους.

Ἄν ἀστράψουν, —τὸ ξέφρει ἐσύ! — ἂν καθρεφτί-
 ζονται μέσα μου τῆς χαραυγῆς οἱ ροδαριές οἱ
 χλωμὲς σὲ θεϊκὰ χαμογέλια, — ὅμως, —σὺ τάκου-
 σες! — τοῦ ἀδελφεοῦ νυχτοπουλιαοῦ τὸ παράπονο
 τὸ ξαναλέει, τὸ ξαναλέγει ἡ ψυχὴ μου.

Δὲν ἔμουν ἐγώ, — ὄχι κ' ἀλλοίμονο! — δὲν ἔ-
 μουν ἐγὼ ὁ κόσμος ποῦ ὄνειρευόσουν, Καλὴ μου.

4

...Και στὸ κλινάρι τὸ ὕστερο ἢ ψυχὴ, μισολυ-
 μένη ἀπὸ τὰ πλῆθια πεδοσκλία, θὰ ψάλην ἀμί-
 λητα, θὰ ψάλην ἀνάκουστα, τριανταφυλλένια μιά
 δυωδία θὰ ψάλη, —κατεδαμμένη ἀπ' τῶν συννέ-
 φων και τῶν ἀστρῶν τοὺς παιάνες, —ἀπὸ τῆς
 μυστικῆς τῶν σκλάβων περασμένων συμφωνιῆς
 ἀναδυμένη...

...Ὁ λυχνόστατης δὲ θάκουσον, —δὲ θὰ μαρτυ-
 ρήσῃ!

5

Θὰ γιομίσω τὴν πλάσην ὄλη ὀλόγυρά σου με
 τὸ ὕστερό μου τάνασασμα.

Μιὰ καταχνια θὰ εἶναι πικνὴ, ποῦ θάεροκρέ-
 μεταί στοὺς ἐλεφαντίνους τοῦ μετώπου σου
 θόλους, γιά πάντα.

Μαῦρο ἔνα σύμφεθ θάνα γιά πάντα, ποῦ θὰ
 κυλῆν τὸν ἴσκιό του στὸ χρυσοπράσινον καθρέ-
 φτη τῶν ὄνειρων σου.

Ὁλόγυρά σου θάχω γιομίσει τὴν πλάσην ὄλη
 με τὸ ἀνάσασμά μου τὸ ὕστερο.

Φορὲς φορὲς ἡ καταχνιὰ θάναλυτετα, και θά-
 κροθρέχει φλόγινα δάκρυα τὸ σύμφεθο.

Ἡ βροχὴ πύρινη θὰ σοῦ μαράνη τὰ ρόδα, κ'
 οἱ κίποι τῆς χαρᾶς θάπονηχοῦν μες τὴ δα-
 κρουσπλημύρα τὴν ὀλόμυρη.

Μὲ τὸ ἀνάσασμά μου τὸ ὕστερο τὴν πλάσην
 ὄλη ὀλόγυρά σου θὰ γιομίσω.

6

Τὸ κάστρο, ποῦ στά ἔρημικὰ τὰπόσκια του
 δειλὰ εἶχαν ἀνθίσει τότε τὰ πρῶτα τῶν μεθυ-
 σμένων ψυχῶν μας χρυσόγελα, —θάνα ἀγιασμέ-
 νο τώρα, θάνα ἀγιασμένο πάντα ἀπὸ τῶν στε-
 ναγμῶν τα θυριάματα.

Ἔνας θοῆνος κ' ἕνας θοῆνος συγκρατητός
 θάχνιζν ἀπ' τὰ χαλάσματα και θάνεβαίνν.

Θὰ πᾶς στὴ βουζαγιμένη στέρνα και θὰ σκύ-
 ψης. Και στεγνωμένη ἀπὸ τῆς μαύρης γῆς τὴ
 δίψα, μες τὸν ἀκύμαντο καθρέφτη, δὲ θὰ λάμψη
 ὠ δὲ θὰ λάμψη! νὰ σοῦ γελῆν μιὰ ὀλόχαρη μορ-
 φή. Και δὲ θάνατισταλάξουν στὴν ψυχὴ σου μέσα
 τὴν ἀπόχηρη τὸλόγλυκο ὄνομα ποῦ θὰ ζητᾶς
 τὰ λειχνοντυμένα θολογύρια τῆς.

Ἔνας θοῆνος κ' ἕνας θοῆνος συγκρατητός θά-
 χνιζν ἀπ' τὰ χαλάσματα και θάνεβαίνν.

Θὰ πᾶς στῆς τάπιπς τὰρφανοκλιδάκι τὰφωτο.
 Θὰ τρέμν ὀλόσφαινη ἡ ψυχὴ σου μέσα. Στὸν
 κρόνον κρότο τῶν βημάτων σου θὰ τρέμν. Και
 πάλι θὰ ζητᾶς ἴσκιό στὸν ἴσκιό. Και πάλι θὰ ζη-
 τᾶς με τάρκιόκερι ἀπ' τὴν ὑγρὴ κολῶνα τόνωμα.
 Κι αὐτὴ θὰ τόχη πνίξει, —στὸ δάκρυ τὸ φαρμα-
 κερὸ θὰ τόχη λυῶσει. Βουθὴ θέλει ἀπορμένει
 στὸν κρηφὸ κανιό σου, —βουθὴ σάν πέτρα.

Κ' ἕνας θοῆνος, ἕνας θοῆνος συγκρατητός θά-
 χνιζν ἀπ' τὰ χαλάσματα και θάνεβαίνν.

7

Κι ὅταν τῆς σάρκας τὸ ἄψὸ τὸ φρόνημα, τὸ
 ἕμερο μυστήριο τῶν πόνων θὰ σταυρώσῃ, στὸ
 ὕστερο σου ἀναστέναγμα ὁ τόπος δὲ θὰ σειστῇ,
 ὁ κόσμος δὲ θὰ χαλαστῇ, ζαφείρια και διαμάν-
 τια ἀπὸ τὴν πνοὴ σου τὴν ὕστερη δὲ θὰ φυ-
 τρώσουν.

...Κάπου τὸ χῶμα θὰ σκορπίῃ.

...Ἄρμῳ και κόμπῳ θὰ λυθοῦν τὰ κοντυλένια
 χέρια, τὰ μάγουλα τὰ ρόδινα συνάπαιλα θὰ ξε-
 κοποῦν, χλωρακιασμένα θὰ σκοριαῶσουν τὰ
 κερασένια χεῖλη, τὰ μάτια θὰ χυθοῦν ξεγοφω-
 μένα τὰ ὀλογῶλα, και ἀγνώριστα στὸ σάπιο τὸ
 λαμπρὸ περιγύρα, κ' ἀγνώριστα και σύσμαχτα θὰ
 πέθουν τοῦφες τοῦφες τὰ χρυσόμαλλα. —κ' ἄ-
 κούρατος κ' ἀκόλαστος στὸ πλοσφοῖο του τὰ
 χόραστο θὰ τὰ ζυμῶνν, θὰ τὰ πλάθη ὀζυρωτίς...

...Και θὰ σκορπίῃ τὸ χῶμα κάπου.

...Και κάπου κεῖ ἀγνώριστος ὁ Σελλνός, μες
 τὸ καταχνιτὸ τὸ μούχλιο διπλα, μεθυμένος ἀπὸ
 μιὰν ἥδονὴ χαιρέκακν, θὰ κουφοτριζν τὰ σαγόν-
 νια ξεθάρακα, θάνοιγοκλῆ τὰ κοκκαλένια χεῖλη
 σκεθρωμένα σ' ἕνα φοιχτό, σ' ἕνα φοιχτό χασκο-
 λάσμα.

8

Ἄς εἶναι ἀπὸ ἐτιᾶς κλωνάρια τὰ στεφάνια
 μας κ' ἀπὸ κυπαρισσόμυλα τὰ λεμονάνθια.

Ἄς γίνν ἡ μνημυροῦπετρα τοῦ γάμου μας τό-
 λόφαντο τραπέζι.

Ἄς ἀνάψουν ἀπὸ τῶν χωνεμένων κοκκάλων
 τάνασπιθίσμα θειαφόχρωμες και χαλκολίβανες
 τοῦ Ἰμναίου οἱ δάδες.

Ἄς γίνουν μὀρτυρὲς μας και δαδοῦχοι μας, κ'
 ἄς γίνουν μας καλεστικοὶ και παραστάτες, κ' ἄς
 σύρουν τὸ φοβερό χορὸ, και τὸ τρελὸ ἄς κρατῆ-
 σουνε ξεφάντωμα οἱ μυστικοὶ κ' ἀέρινοι ἴσκιοι,
 ποῦ ἀπὸ τῆς Ἀπομονίᾶς τάλῶνια κ' ἀπὸ τὰ γυ-
 ροπόταμα τῆς Ἀρνητιᾶς σμηχοτῆ, κοπαδιστοὶ
 θὰ κατεβαίνουν.

Ἄς ἀνάψουν ἀπὸ τῶν χωνεμένων κοκκάλων
 τάνασπιθίσμα θειαφόχρωμες και χαλκολίβανες
 τοῦ Ἰμναίου οἱ δάδες.

Ἄς γίνν ἡ μνημυροῦπετρα τοῦ γάμου μας
 τὸλόφαντο τραπέζι.

Ἄς εἶναι ἀπὸ ἐτιᾶς κλωνάρια τὰ στεφάνια μας
 κ' ἀπὸ κυπαρισσόμυλα τὰ λεμονάνθια.

Κ. Γ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ

ΠΑΘΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΩΣ

...«Poeta volentieri

Parlerei a que' duo che 'nsieme vanno,
 E paion si al vento esser leggieri»
 (Dan'e : Inf. c. V. 73).

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εἶχεν ἔβγη λαμ-
 πρότερος στὸν ἔξαστερο οὐρανὸ ποῦ μόνο τὰ
 βουνὰ ἔθολῶναν, και τὰ πουλιὰ χαροῦμενα πε-
 τοῦσαν εὐτυχησμένα, κ' οἱ μέλισσες και γιλιάδες
 ἄλλα ἔντομα ἀνακατεύονταν στὸν ἀέρα κ' ἔχρυ-
 σονόταν στές ἀγτίδες ποῦ τῆς ἡμέρας τὸλό-
 λαμπρο τῆστρο ἔχυνε παντοῦ, χαρίζοντα και-
 νούργια ζωὴ στὰ παλαιὰ βουνά, στοὺς καταπρά-
 σινους ὑγρούς κάμπους και σ' αὐτὴ τὴ θλιμ-
 μένη ψυχὴ τοῦ ἐρημίτη. Κι' ἄκουσε πάλι: μίᾶ
 γλυκειὰ φωνὴ ποῦ θῆγαίνε βέβαια μέσαθ' ἀπὸ
 κάποια πέτρα, φωνὴ Ναρὰιδας, θημμένης ἴσως
 στὰ ψηλότατα κείνα βουνά.

—ἜΩ ἀγαπημένε, ἔλεγε, ἔνα χρόνο τώρα
 τρέχω παίρνοντας τὴν ἑμπλή σου, σάν ὁ σκύλος
 τοῦ ἀφαντός σου, κ' ἡ μέρα τοῦτη ἡ βλοσυρμένη,
 Ἄθουσεθι, μοῦ κάνει φανούσιμη τὴ ψηλὴν ἀγνή
 κατοικιὰ σου, ποῦ, κάθε νύχτα ἡ ἔργοια μού-
 φερνε ἔξαστερα στὴν ταραγμένη μου φαντασία.
 Πόσα ἔχυσαν δάκρυα τὰ μάτια τοῦτα, τὰ δά-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο.

κρυα έλιυσαν την καρδιά μου' την καρδιά μου που έπόνεσε τόσο, και τώρα πλημμυρίζει από ακατάβλητη εύτυχία' ώ Άβουφέδη, γλυκέ μου, τώρα παρφετός ήθελα να τελειώσω. Κι' αποκριθή ο προφήτης, λουχουκιώντας·

— Παρθένα, έπολέμησα' έπολέμησα την άσκημη κι' ανθρώπινη ροπή τής καρδιάς μου, μα σ' αγάπησα τόσο, μα έκλαψα τόσο για σένα στην άγνην έρημιά μου, μα σ' έπόθησα τόσο, που, άγγίζω σήμερα το γαλάζιον ουρανό βλέποντάς σε, ώμει ή εύτυχιά μου δε βασιτείται πλιά στή στενόχωρη τούτη γής, άς ήμουν θεός για να γιομίσω το σύμπαν. Και τούτα λέγοντας ο προφήτης άγκάλιασε πάλι την παρθένα και την καταφιλούσε στα μάτια, στα μάγουλα, στο στόμα, μ' έρωτα μεγάλο κι' άκράτητη έπιθυμία. Και την στιγμήν εκείνην ή φύση όλάεσρη ανάδινε πνοήν εύτυχίας, κ' έλάγχευε κ' έσπαρτάριζε, κ' έτρεμε άποκραινάμενη στα θερμά φιλιά του όλόλαμπρου τής ήμέρας τάστρου με των πουλιών το κελάδημα, με το φλιφλίσμα των φύλλων με την άργυρή δροσιά που έστάλαξε στή γής όμοια με δάκρυα πάθους, ξανάφροντας στή ψυχή του έρημίτη τή φλόγα ανθρώπινης, μα ύψηλης, άδυναμίας. Κ' έτελειώθη ο γάμος του ποθητού τους έρωτα στο θεόχτιστο κρεββάτι των βουνών και κάτωθε από το γαλάζιο όλο του ουρανού, κι' από τότες ή μοναξιά του άναχωρητή έδιπλώθη, κι' άπόχτισε σύντροφον αγάπης, κι' από τώρα έζούσε για την έρημιά και για την άγνη του γυναίκα.

Έλυπήθη από τών μερος ο άναχωρητής που έλασε την τραχείαν άρετή των άσκητών, άλλα άνανοήθη πώς ή ψυχή του έφόρει κι' αυτή την ανθρώπινη σάρκα, κ' έμενε μ' όλον τούτο άγνη και μεγάλη, γιατί ή νίκη τής σάρκας ήττον τίποτες μπρός στην υπέράνθρωπη μόρση τής καρδιάς του, που τόσοον καιρόν αγαπούσε μ' άνίκητη σφοδρότη, χωρίς όμως να βρεθη του χωρισμού τον πόνο, ουδέ να νικηθί από τή θλίψη και την απελπισία, χωρίς να κάμη τον άναχωρητή να παραστρατήση γραμμή από το δρόμο που'εν έμπρός του χαραχί. Και τότες σιμά στην κρουμένην καλύβα, που έδω κ' ένά χρόνον είχε στήση με τα ίδια του χέρια και που αγαπούσεν, ο Άβουφέδης έγτισε μίαν άλλη καλύτερη που κ' έφαινότων όλίγο, σε τρόπον ώστε τ' άγρια βουνά επήραν άλλην όψη, γιατί από τώρα ή άητορωλιά του έρημίτη ώμοιαζε στην κουνιά νέας άνθρωπότης, που, έκειθες, υπέράνθρωπα θα εξάμωνα τον κόσμο. Και στή διπλην αυτήν έρημιά έπέσεψεν ή εύτυχία του

προφήτη και κάθε μέρα όλο έπέρσευε κι' ο καιρός περνούσε γλήγορος σε τριαχίο μεθύσι μακρόχρονης ήδονής που δεν έχει χορτασμό.

Ο Άβουφέδης εξήγουσε στή συντροφισσά του τες μεγάλες ώραιότητες τής πλάσης κ' έδασκάλευε την άπαλή ψυχή τής θείας γυναίκας στήν άνώτερη λατρεία του ώραιού, λατρεία που σηκώνει: ψηλά την ψυχή. Δεν έπιθυμούσαν τίποτες άλλο. Η αγάπη σου, έλεγεν εκείνη, ή αγάπη σου, ώ δυνατέ, είνε για μένα ο κόσμος και ποθώ την έρημίαν έτούτη πλειό παρά τον κόσμον όλο, ποθώ τον έρωτά σου, ώ Άβουφέδη, και τα ουράνια φιλιά σου που μεθουν ήδονικά την ψυχή, τα φιλιά σου, που πλερώνουν άκριθά τα πρώτα δάκρυα' ώ ποιά μετρία έχει ή τρισπόθητη ματιά σου! Και πώς τώρα θα ζούσα χωρίς την αγάπη;

— Γυναίκα, άπολογιότου, εκύριεψες έσύ την ψυχή μου, την ψυχή μου που'χε βαφή στή μεγάλη σιτιά τής μοναξιάς μου, κ' έσύμψες τή φλόγα του πάθους τόσο, που ένίκησε τή σιτιά τής άγνοίας. Γυναίκα έφλεγεν ως τώρα την ψυχή μου ή ύψηλή λατρεία του ώραιού, κ' έρωτας θεός για την πατρίδα, ιδόντας σε νέα πθήν έμάγεψαν την καρδιά μου, κ' έκατάλαθα, στον γλυκόν ουρανό του ματιού σου, την τελειότητα ανθρώπινης ψυχής. Αλογάριστη μένει, γυναίκα, ή μεγάλη εύτυχία τής διπλής μοναξιάς μας, είναι ο χρυσός άπτός του χρυσού μου όνειρου, ο πώς φοβούμαι πάντα μη το χρυσάφι των φτερουγιών μου λυώσε, μη ψηλοπετώντας πολυ προς την ουράνια φωτιά γκαρεμιστώ σ' άφαιργο άκωλο βάρθρο έλευεινήςπραγματικότης.

Πολλές φορές διηγήθη του πώς είχε περάσει στο σκληρόν καιρόν του χωρισμού και τή ζωή τής όλάκαιρη καθώς γράφουν τα ακόλουθα κατεβατά.

II

Το σπίτι τής ήττον από τα καλύτερα του χωριού τής, κ' οι παππούνοι τής όλοι είχαν πολεμήσει με τα βάρβαρα ρουάτα που κάθε στιγμήν εξέπεφταν στον τόπο τους, και τον έγδυναν και τον καταστέρσαν. Σ' εκείνα τόν μέρη οι άντρες είνε μεγάλοι, ώραιοί και πολεμικοί, καμωμένοι από άλλον πηλό, σα να καταγόνταν από τή μεγάλη φυλή των γιγάντων. Άντρες και γυναίκες καθαλικεύουν ζέστρωτα άλογα και με τα γενναία ζωα πηλαλούν πιθοβλάντας στους κατηφόρους των άσπων βουνών, και, δοξαράτορες όλοι, ζεχάμουν τα ζκαράδια τρέγοντας, ή σαιτεύουν άλλα άγγίμια χωρίς να πεζεύουν. Αγγίζουν τα ψηλά χιονισμένα βουνά

τους άγνόν ουρανό περιτριγυρίζοντας κατάσπαρτο πράσινο λειβάδι, και στο λειβάδι τούτο βρίσκεται το μαγεμένο έπίδροσο δάσος, όπου ο Άβουφέδης έγνώρισε τή σεμνότατη παρθένα. Και στον τόπον εκείνον, πλιά παρά σε κάθε άλλο μέρος, θειάμκξαν την άντρεία του γενναίου πολεμιστή, και τή φλόγα τής αγάπης πούδειγνε για την πατρίδα, και πριν άρχισή ο πόλεμος, κ' όσον καιρόν έδιαρκούσε, έμιλούσαν πολυ γι' αυτόν στα μέρη εκείνα, ενώ οι άντρειωμένοι έτρέγαν στάρματα μ' άπόφαση να νικήσουν, ή να πεθάνουν.

Κι' ο γέρος σείχης, πατέρας τής ρωταρίας του Άβουφέδη, έπί κεφαλής του χωριού του, έτρεξεν εις το στρατόπεδο, κ' εκεί έγνώρισε τον άσκητή, και τον αγάπησε σαν παιδί του. Κι' ο πόλεμος όταν έτελείωσε, και ξανάγυρε ζωντανός στο σπίτι, έδιηγούτου το βράδυ βράδυ τες θαυμάσιες παλληκαριές του υπέράνθρωπου νέου, έδιηγούτου την ώραιότητα τής μεγάλης ψυχής και την ώραιότη του ώραιού κορμιού. Μα και οι άλλοι πολεμιστές, που'χαν γνωρίσει τον Άβουφέδη δεν έμελειτούσαν τον παρά επαινώντας, κ' έτσι άκούοντας τα διηγήματα κείνα ή παρθένα, άγνωρη άκόμα του κόσμου, έβιάθη, στήγιο τής καρδιάς τής μυστήριου, να λατρεύη το γενναίο πολεμιστήν που'χε σηκώση όλου του κόσμου τα φρένα. Κ' έφαντάστη πριν άκόμα τον γνωρίσει την ώραιότητα του κορμιού του και τ' άντρεία σουσούμια που θλάμκξαν ως στον ήλιο' κι' από τότες έδιψούσε να τον ιδεί να του χορό, δεν έμιλούσαν γι' άλλο παρά για το γενναίο πολεμιστή, κ' ή άγνωρίστη μορφή του είχε καταντήση μύθος. "Ω, βέβαια τούρανού οι άγγέλοι κι' αυτός ο πάγκαλος Ίωσηφ δε θάταν καλύτεροι.

Τες ήμέρες εκείνες ο προφήτης διαβήκεν από τούτα τα μέρη κ' εκοιμήθη στο μαγεμένο δάσος, και κατά το γραφό τής τύχης ή παρθένα τον άγνάντισε το πρωί εκείνο, κ' έφτύς άμέσως την καρδιά τής επλημμύρισεν αλογάριστος έρωτας. Κι' από τότες ελησημόνησε τες χαρές τής ηηλάλας στάνοιχτά κατηφόρια των πέτρινων βουνών, και τάντρεία γυνάσσια που την εξέφρανταν πρώτα, μα τα χείλια τής δεν έπρόφρανταν άλλο τόνομα του Άβουφέδη που ή πληγμένη καρδιά τής ελάτρευεν όμως. "Όλη της τώρα ή ζωή ήττον μία μοναχική έπίδα' να ξαναϊδή τον ώραίο πολεμιστή' και κάθε αυγή

σαν τόλόλαμπρο τής ήμέρας τάστρο φανερόν-τουν στες κορφές των άσπων βουνών εύκίότου να τον θωρήση ξανά, να του ματαμιλήση, κ' έζητούσε τον πάντα στο μαγεμένο δάσος εκεί στον ίδιον τόπον όπου είχε δοκιμάση τα γλυκά φιλιά κ' αίστανθη τή ζέστα του πρώτου άγκαλιάσματος. Κ' έρώτα τον έαυτό τής, γιατί να την είχαν έτσι ξάφνωσ παραίτηση ο λατρεμένος πολεμιστής, αφίνοντάς την στατικήν στην πράσινην έρημιά του σιωπητικού δάσους, γιατί ο πόθος που εφώλιαζε στην άγνωρη καρδιά τής να μην είχε μόρσην άρκετήν, ώστε να κρατήση τον αγαπημένον έρωτάρη;

Καιρός άπέρας πολυς κ' ή αγάπη τής άξαινε πάντα, κ' ή χρυσοφτέρουγη έπίδα δεν άπόλειπεν από την καρδιά τής. Και δομένη καθώς ήττον στή σέψη του άγνού τής έρωτα, δεν έπρόσεχε καθόλου στο φέριμό τής, και τόσο πολυ οι τρόποι τής αλλάξαν που οι συχωριανές τής την έστραβούτταζαν μουμουρίζοντας κρυφά κρυφά, βέβαια, λόγια άτυχα. Μα εκείνη περήφανη δεν έδινε προσοχή καμμία στα καμωμάτα τους, ουδέ εκράτε: κάχητα με κείνες. Την έστενωχωρούσεν όμως ή πικρή ματιά του πατρός τής που φαινότων ως να'χε νόσει: την άνησυχία τής κοπελιάς του' τή ματιάν εκείνην που κατέβαινε στα κρουφώτατα μέρη τής ψυχής τής την έφευγεν ή παρθένα, γιατί δεν ήμπορείε να τον άνατρανίση μ' άδάκρυτους όφθαλμούς, κ' έφοβούτου μην ίτωσι με γλυκόλογα την υποχρέου να του μολώση τον κρουφά και μυστικό στοχασμό τής. Εκείνος όμως ύπόφερε βλέποντάς την να στείρεται μέρα την ήμέρα και μίαν αυγινήν ώμίλησέ τής, λέγοντας: — Γνωρίζω, κόρη, που ή περήφανη ψυχή σου δεν ήμπορεί όχι να πράξη μα ουδέ να συλλογιστή το κακό, καλογνωρίζω που ή ύπόληψη του σπιτιού σου είνε για σε μία άλλη θρησκεία, μα θλίποντάς σε άνόρεχτην ραγίζετα ή καρδιά του πατρός σου γιατί σ' αγαπώ σπλάχνου μου περσά απ' όλα. Έλεύεστερα μιλες' τί έχεις;

— Πατέρα, άπελογήθη, ή θλίψη που θρέφω στα σπλάχνου μου μέσα, μένει θαμμένη στα θλιμμένα μου στήθια' ουτε τά γλυκά σου λόγια, πατέρα, ουδέ τίποτες άλλο δεν ήμπορούν να φέρουν θεράπιο στην πληγή που έσαισε την άγνωρη τούτη καρδιά. Αγαπούσα ως τώρα, πατέρα, τον πιθοβλισμό του άσπου μου άλλόγου που σαν άστραπή περνούσε, ηηλαλώντας στο μεγάλο κατήφορο του βουνού, αγαπούσα, πατέρα να σαιτεύω τ' άγγίμια από πάνω από τάστρο οραφί. αγαπούσα το γέλοιο... και τώρα,

δὲ βρῖσκω μιλιὰ νὰ σοὺ πῶ, τώρα τίποτε πλιὰ δὲ μ' ἀρέσει...

— Παιδί μου νογῶα τί λογισμό θρέφεις στήν ψυχὴ σου μὴν ἐσφαλές ἴσως, παιδί; Τὰ δάδρα ἀτρέξαν ποτάμι στὰ μάγουλά της καὶ λου-χτουκιῶντας, εἶπε:

— Πατέρα μὲ σφίγγει πολὺ ὁ μυστικός πό-νος ποὺ ἀπὸ καιρὸ τώρα πολεμεῖ τὴν καρδιά μου, γιατί 'σένα πλιὰ παρὰ κάθε ἄλλον μὲ σέ-βας ἀγαπῶ, θέλω, ναί, θέλω σοὺ στορήσῃ ὄλα. Τὸν ἀγάπησα!

— Ποιόν;

— Ἡ πατέρα ἦτον ὤμορφος τόσο σὰν ἐκοι-μούτου στὴ σκιαδα τοῦ δάσους, κ' ἔταν ὕστερα μού μίλησε τόσο γλυκὰ λόγια ἐπρόφρανε τάν-τρεωμένα χεῖλη. Ἡ πατέρα, στή μεγάλην ὀμιλιὰ τοῦ καστρομάχου στὴ σπιθόβολη ματιὰ ποὺ γκρεμίζει καὶ πέτρι-νες καρδιές, ποὺ πληγώνει κ' ἀγγέλων καρδιές;

— Ποιός;

— Ἡ πατέρα, δύο λόγια μονάχα μού μίλησε κ' ἐσηκώθη μονομίας κ' ἐχάθη ἀνάμεσα στὰ δέντρα τοῦ δάσους, μὰ μαγεύει ἡ ἀγάπη πα-τέρα, φεύγοντας ἐπῆρε μαζὶ του καὶ τὴν καρ-διά μου, καὶ τώρα βρίσκομαι ἐδῶ μπροστά σου μὰ ἡ καρδιά μου μένει σιμά του, ὅπου κ' ἂν βρισκεται, στὴ γῆς, στὸ πέλαγο, ἢ στὸν Ἄδην!

Ὁ γέρος εἶχε ἐδάκρυσε τότες κ' ἐκείνος καὶ μὲ χαμηλὴ καὶ ντροπαλὴ φωνὴν εἶπε: — Μοὺ ραγίζεις τὴν καρδιά, κόρη. Σ' ἀπάτησεν ἴσως; Τὸνομά του, τ' ὄνομά του!

— Εἶνε ἄντρας γενναῖος καὶ μεγάλος ἂν μούλεγε τότες, πᾶμε, θὰ τὸν ἀκολουθοῦσα ἂν ἤθελε τότες θὰ μπόρει χωρὶς ἀντίσταση νὰ μὲ κομματιάσῃ. Μὰ μούφωρε καὶ τὰ μάτια τοῦτα, ποὺ δὲ γελοκοποῦν ἄλλο, δὲν τὸν ξανάιδαν, πα-τέρα, ἡ ἀγάπη μου εἶνε, ἄφρσέ με νὰ κλάψω, ὁ πολεμιστὴς Ἄβουφῆδης!

Λέγοντας τὰ στερνὰ τοῦτα λόγια ἔκλαιε δυ-νατὰ ἡ παρθένα, κ' ὁ γέρος εἶχε τὴν ἐθωροῦσε σιωπηλὸς καὶ μὲ βέμμυ πόνου. Στὸ ὕστερο ὅμως τῆς εἶπε: — Κόρη ὁ Θεὸς ἄς σ' εὐλόγησῃ. Τὸν Ἄβουφῆδην ἀγάπησα σὰ δικὸ μου παιδί, θω-ρῶντας τον νὰ μάχεται σὰν ἀνίκητο λιοντάρη, νὰ ρίχεται ἄροβα στὴ φωτιά μὲ ζηλευτὴν ἀν-τρεία θεοῦ μὰ πλεροῖνε κακὰ τὴν ἀγάπη, ἂ σ' ἀγαποῦσε ἐπρεπε βέβαια σ' ἐμὲ νὰ πρωτομι-λήσῃ. Μὴν ἀλεπιζέσαι, κόρη. Τὸ γραπτό θὲ νὰ γένη. Θὰ γυρίσῃ καὶ πάλι ὁ Ἄβουφῆδης γιατί μὰ τὸν Θεόν, ἡ μεγάλην του ψυχὴ δὲ δύ-νεταί νὰ πράξῃ ἀδικία! Ἐκλαίγειν ὡς τόσο πολὺ ἡ παρθένα, κ' ὁ γέρος εἶχε τὴν ἐβόλησε

θερμὰ στὸ μέτωπο λέγοντας: — Ἡσύχασε τώρα, παρηγορήσου.

Καὶ μὲ τοῦτα τὸν ἀγκάλιασε κ' αὐτὴ χύ-νοντας ποτάμι τὰ δάκρυα, κ' ἡ νύχτα ἦρθεν ὡς τόσο κουκλιόνοντας μὲ τὸ λυπητερὸ σκουτί της τὴν ἀσπράδα τοῦρανοῦ.

Ἡ παρθένα ἐκοιμήθη ὕπνον κακὸ. Φαντα-σιασμένη σὰν τὴς γυναῖκες τῶν ψαράδων, ποὺ ἡ ἔγνωια βασανίζει, ἐστρώννιζε ὄλη νύχτα στὸ παρθένοικὸ της στρώμα, χωρὶς νὰ βρῖσκῃ ἀνά-παψη. Κι' ἀπὸ μέσα της δὲν ἔπαυε νὰ κρᾶζῃ τὸ γενναῖο πολεμιστὴ, ποὺ τῆς εἶχεν ἀρπάζει τὴν καρδιά καὶ τὴν ἡσυχία. Κ' ἐρωτιότου ἀ-κοπα, μὲ πάθος μεγάλο, γιατί ὁ καλὸς κ' ὠ-ραῖος ἐρωτῆρας νὰ τὴν εἶχε τόσο ἀπάνθρωπα, καὶ δίχως φανούσηνη αἰτία, παρατήρησῃ. Κ' ἐ-σκέφθη σὰ μοναχὴ δυνατὴν εὐτυχία τὴ γλύκα τῆς ἀλησιμονιᾶς, στὴ νέκρα τῶν αἰσθήσεων, γιατί ἦτον βέβαιη, πῶς δὲν θὰ μπόρει νὰ πι-τύχη ἄλλαν εὐτυχία, παρὰ μόνο τὴν πᾶση τοῦ μεγάλου πόνου, ποὺ, κατάρτωγε τὴ θλιβερή της καρδιά. Κ' ἐκάλισεν ἀπελπισμένη τὸ θά-νατο, κ' ἐπόθησε τὸ μεγάλο πέλαο ποὺ δὲν ἔχει γιαιλούς, καὶ ποὺ ἀσφαλτα πνίγονται τῆς ζήσης οἱ πόνοι.

Ἔτσι ἐσυλλογιότου ὄλη νύχτα στὸ παρθενι-κὸ της στρώμα ὅταν ὁ ὕπνος ἐπέτα μακρὰν ἀπὸ τὰ μάτια της. Κ' ὕστερα ὅταν τὸ μεσανύχτι εἶχε πολλιώρα περάσῃ, ποὺ ὁ κόπος καὶ τὰ δάκρυα τὴν εἶχαν καταβάλλει ἐπλακώθη ἀπὸ θε-ρερὸ πλάκωμα ποὺ ἐπρομάντησε δειὴν συμφορὰ. Ἦτον σῶνερό της σκοτάδι ἄφραγο. Καὶ στὴ μακρότη ἀγνάντησε, σὰν πνιμμένες στὸ σκοτάδι, τρεῖς μαυροφῶρες μοῖρες ποὺ μῶλις ἐδιακρινόν-ταν ἀπάνου στὸ μαυρότατο κάμπο τῆς ὄπτα-σίας, κ' ἐδιακρινόνταν γιατί ἡ μεσιακὴ κρα-τοῦσε στὸ χέρι μαῦρο λυχνάρι ποὺ δινε λίγο κο-κινωπὸ καὶ τρεμουλιαστὸ φῶς. Τὸ φῶς ἐχανό-του στὴ μαυρία. Αὐτὴς ροθερὰ καὶ δίχως κα-νέναν κρότο ἐσίμωναν. Ἐσίμωναν. Καὶ σταμα-τῶντας στὸ ὕστερο πάνωθε ἀπὸ τὴν κεφαλή της, καὶ σκύφτοντας, σὲ τρόπον ὅπου εἶδε τὴς ἀπαι-σιες γερασμένες μορφές, εἶδειξαν κ' οἱ τρεῖς μὲ μί-α μονάχα ματιὰ τὸ τρεμοκκίμενο λυχνάρι, κ' οἱ τρεῖς τότες φουῶντας μὲ μί-α τὸ σῶσαν καίπαρε-φτύς ἀφανιστῆκαν. Κ' ἡ ψυχὴ τῆς παρθένας ἐ-χάθη στὸν τρόμο καὶ σὲ βαθύτατο καὶ θεαυφλο σκοτάδι. Κι' ἀκούστη ἀπὸ καταθεθὸ ἐνα ροθερὸ γελοκόπι ποὺ πάντα ἐμάκραινε, γέλοιο ποὺ ἀνέ-βαινε ἀπὸ τὰ σωθικά τῆς γῆς καὶ ποὺ ἀντη-χοῦσε μὲ κρότο πέτρας ποὺ χάνεται σ' ἀκωλο βράχθρο. Κι' ὡς τόσο ἐξημέρονε ἡ κικκροί-

ζικη 'μέρα ποὺ τελειωτικῶς ἀπόσβυσε στὴν καρδιά της τὴν τελευταίαν ἀργυροχρυσὴ ἀχτίδα τῆς ἐλπίδας.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εἶχεν ἔβγη λαμ-πρότατος στὸν ἕξαστερον οὐρανὸ ποὺ μόνο τὰ βουὰ ἐθλόωναν, χαρίζοντας νέα ζωὰ στὴν ἀνα-σταινάμενη φύση καὶ σ' αὐτὴ τὴ λαβωμένη καρδιά της, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ξαγνάντισε πάλι τὸν ὠραῖο, τὸ δυνατὸ, τὸ γλυκὸν ἐρωτᾶ-ρη, ποὺ ἐπορευότου τότες πρὸς τὸ βουὸν τῆς ἐρημιᾶς του. Μὰ ἡ ψυχὴ του εἶχεν ἀλλάξῃ. Ὁμιέ! Στὸ μεθῦσι τῆς μεγάλης χαρᾶς της, στὴν ἀπίστευτη εὐτυχία ποὺ αἰθανότου γιὰ τὴν ἀντάμωσή τους ἐπερίμενε τώρα πάλι τὰ ἐ-ρωτικά χρυσόλογα ποὺ τῆς εἶχαν ἀσκώση τὰ φρένα, ἐπερίμενε τρισπόθητα φιλιὰ κ' ἀρανέρω-τες ἔκστασες, ἐπερίμενε, λέω, δάκρυα χαρᾶς νὰ γοργασταράφου στὰ μάτια τοῦ γενναίου πολε-μιστῆ, ἀπὸ τοῦτα τὰ ἴδια δάκρυα, ποὺ ἐβρέχαν τότες παρήγορα τὰ πικρὰ τῆς μάτια, καὶ ποὺ ἐκρατοῦσαν τὴ φωνὴν της κολλημένη βαθύτατα στὸ λάρυγγά της. Μὰ τοῦτα τὰ ἴδια δάκρυα, ποὺ σὰν ἄνητ ἐφύτρωναν στόμορρότατο πρό-σωπο τῆς παρθένας, κ' ἐθεράπευαν τὴν πληγω-μένη καρδιά της, πῶς ἐβγήκαν ξανά πονεμένα ἀπὸ τὰ θολὰ τῆς μάτια καὶ ποῖδες ἀβάσταχτος πόνος, ποὺ μὲ σιδερένιο χέρι ἐζούλιζε τὴν καρ-διά της, ἔκανε τὰ νὰ βγαίνουν; Αἰσθάνθη τό-τες παρεφτύς τὴν κρουὰδα τῆς πέτρας τοῦ τάφου νὰ χυδεῖνη παγωμένα τ' ἀσπρότατο δέρμα τοῦ κορμιῦ της, καὶ καθὼς ὁ πολεμιστὴς ἐπρόφρανε τὰ σκληρότατα λόγια, τὴν ἀπάνθρωπων ἀπόφα-σή του (ὠμιέ, γιατί ἡ μεγαλότη τοῦ πόνου δὲν ἔχει ἔτερμονες!) ὠ πῶς κάθε στιγμὴν ἄβαινε ἀ-πίστευτα τῆς ψυχῆς της ὁ πόνος καὶ πῶς κάθε του λόγος τὴν ἐβούτα βαθύτερα σὲ μαυρότα-την ἀθλιότη, ὅταν ἐκείνη ἐνόμιζε πῶς περὰ ἀνθρώπου δὲ θὰ μπόρει νὰ ὑποφέρῃ. Κ' ἐσυλ-λοιοῦτου, καθὼς ἐκείνος μὲ τόση ζέστα τῆς ἐμιλοῦσεν τὸν παρᾶξενον ἐρωτᾶ του, κ' ἐτρεμεν ὄλη βλέποντας ποὺ τὴν ἀγαποῦσεν ἀκόμη μὲ σφοδρότατην ἀγάπη, κ' ἐγνώριζε τὴ μεγάλην θυσία ποὺ ὁ γενναῖος ἐπρόφρανε σὲ κάποι-α και-νούργια θεότητα, ποὺ ἴσως τότες μόνον εἶχε γεννηθῆ στὸν κόσμο, θεότητα ποὺ ὀρεγότου ἀν-θρώπινες καρδιές κ' εὐχαριστιότου στὸ μαρτύριο τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τῆς θυσίας αὐτῆς ἦτον ἡ ἴδια τὸ θῆμα. Ὁρολογιοῦτον πῶς ὁ δῶσταγος ἐρωτᾶς της θὰ γενότου ἐτόμλι, συμφορὰς ποὺ γιὰ γενεές γενεῶν θὰ ἐσυγκινούσε τοὺς ἀνθρώ-πους, μὰ ἐμισοῦσε τὸ ροιζικὸ ποὺ τὴν ἔκανε τόσο νὰ ὑποφέρῃ, ποὺ ἔβρανε ἀμειλιχτα κ' ἐ-

θραψάλιζε τὴν ἀμάλαχη καρδιά της. Κι' ὅμως ἦταν ὠραία, κ' ὕψηλὰ καὶ μεγάλα τὰ ποὺ πο-νεμένα ἐπρόφρανε ὁ ἐρωτᾶρης, καὶ μ' ὄλο τὸ κακὸ ποὺ τῆς ἔκανε, δὲν ἐμποροῦσε νὰ τὸν ἀ-γαπᾷ λιγώτου, δὲν ἐμποροῦσε νὰ μὴν τὸν σέβε-ται, κ' ἀναβλέποντας τὴ μορφὴ του, καὶ τῶν ματιῶν του τὴν ἀνίατη φλόγα, καὶ τῆς ματιᾶς του ποὺ τρυποῦσε τὰ βάθη τοῦρανοῦ τὴν ἀγνό-τατη καὶ ψηλὴν ἐχφραση, δὲν ἐμποροῦσε νὰ τὸν θεωρῆ ἄλλοιῶς, παρὰ σὰν κάτι. Ὑπεράνθρωπο, ἀπὸ τὸ σοὶ τῶν σπανίων ἀντρῶν ποὺ κάπου κά-που ἀναφαίνονται στὸν κόσμῳ γιὰ νὰ τὸν φω-τίσουν μὲ τὸ καινούργιο φῶς τῆς ἀθάνατης ὑπαρξῆς τους. Μὰ τότες πάλι στοχαζότου πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μουχαμέτης, ποὺ πρῶτα τόσο δοξασμένα εἶχε πολεμήσῃ, κ' ἔλαμψεν ὕ-στερα σὰν ἄλλος ἥλιος στὸν οὐρανὸ τοῦ κόσμου καὶ στὸν οὐρανὸ τῶν ἀγγέλων, πῶς κ' ἐκείνος ποὺ μὲ τὴ μελίγλυκη φωνή του, καὶ τὴν ὑπε-ράνθρωπων ἀντρεία του ἐνίκησε τὸν κόσμῳ, καὶ τὴν παράδεισον ἐκέρδισε, ἐστάθη ὅμως πιστὸς στοὺς ἐρωτᾶς του καὶ μέχρι στὴν ὦρα τοῦ θανά-του, κρατοῦσε τὸ χέρι τῆς πολυαγαπημένης γυ-ναϊκὸς του. Ἐκείνος ὁ παντοδύναμος Θεὸς ποὺ 'γεννήθη τότες στὸν κόσμῳ, ἀγάπαε βέβαια καλῆτερα τοὺς ἀνθρώπους, παρὰ ἡ ἄγρια θεό-τητα ποῦε φέξη στὴν καρδιά τοῦ Ἄβουφῆδη. Κι' ἀφ' οὗ ὁ πολεμιστὴς σκληρὰ τὴν ἀπαράτησε, στὴν πράσινην ἐρημιά τοῦ δάσους πνιμμένην στὰ δάκρυα, καὶ συντριμμένην, ἔπεσε λιγούθυμη κατὰ γῆς, τρέμοντας μ' ὄλο της τὸ κορμί, ὡς καθὼς τὰ φύλλα τῶν δέντρων ποὺ μυστικὰ τὴν ἐσέπαζαν. Κ' εἶδε σιμὰ σιμὰ τῆς γλυκοπρώσω-πο φάντασμα θανάτου νὰ τῆς προσφέρῃ τ' ἄ-ύλο τῆς λησιμονιᾶς μαγνᾶδι καὶ τὸν πεθαμὸ τῶν παθῶν της. Κ' ἐδοκίμασε μὲ τὴν ἄκρη τῶν χλωμῶν χειλιῶν της τὸ ὑπέρατο φάρμακο, κ' ἐπλεξε στὸ παγωμένο φέγγος ὅπου ἀρχινᾷ νὰ τελειῶν ἡ ζωὴ κ' ἀφανίζεται: τὸ εἶναι. Ὁ ἄς ἐρχότου τώρα νὰ δράξῃ τὴν ἄρρωστη ψυχὴ της, ποὺ τόσο ἐλεινᾷ στὸν πόνου ἐτηκότου, ὁ ἀνίκατος Θάνατος.

Ἐμεινε αὐτοῦ στὸ ἐρημο δάσος ὄλη 'μέρα σωρὰς κ' ἀκίνητη, ἐνῶ ἀπὸ πανωθεῖο της τὰ πουλιὰ τραγουδοῦσαν τραγοῦδα χαρᾶς, κ' ἐφι-λιούταν γλυκόχη τὰ φύλλα κ' ἀνάσαινε ὄλη ἡ φύση μὲ χρυσόπνοσην ἐρωτος ἄχνα. Μετὰ βιὰς τὸ βράδυ συνῆρθε στὸν ἑαυτὸ της, καὶ τό-τες πάλι πικρότατα δάκρυα ἐξεγειλήσαν στοὺς ὀφθαλμούς της, γιατί ἐκατάλαβε μὲ βάθος τὴ δυστυχία ποὺ τὴν εἶχε ταράξει, ποῦχεν ἀνελ-πιστα διαθῆ ἀπὸ πανωθεῖο της ζουλιζόντας

Handwritten signature or mark at the bottom of the page.

την, και πούτουν παρόμοια σ' άπίστευτο όνειροπλακώμα.

Κι' απελπισμένη έπορευτή, γιατί δέν ήξερε πού άλλου νά πάρη τά ζάλα της, στό πατρικό της σπίτι' και μέ τό θάνατο στή γλυκειά της καρδιά, χωρίς νά προσέρη ούδ' ένα λόγο στόν άγαπητό της πατέρα εκατάπασε βαρεία άρρωστημένη 'ς τό παρθενικό της στρώμα' ήτουν τόσο πολύ δυνατός ό τιναχμός πούχε λάβη, ώστε μία κλυτερώτατη θέρη εκατέλαβε παρεφύς τό κορμί της, κ' έσκέπασε πάλι τό λογισμό της μέ πυκνό σκουτί άγνωστώς μαυρότατο.

Μέρες πολλές εδιάρακεσε η άσθένειά της. Κι' ό γέρος σείχ έθλιβότουν κατάκαρδα, κ' έκλαιγε κ' εξάπερνε τόν 'Αβουφείδη, λέγοντας. Κακοπλερόνευσ τήν άγάπην, ώ 'Αβουφείδη. Γιατί, γιατί νά καταστήσης έτσι τ' άγαπητό μου τέκνο, γιατί νά μέ στερέψης από τή μοναχική άγάπη πού τόσο γλυκά παρηγοούσε τά παλαιά μου χρόνια; 'Αβουφείδη, σκληρή 'νε ή μαύρη σου ψυχή, ώσάν τόν πόλεμο πού λατρεύεις! 'Εγνώρισα κι' άλλους άντρες όμοιους μ' έσένα, κι' άλλους πολεμιστάδες άξιους ώσάν έσένα, άγαπούσαν όλο: γυναίκες, κ' όλο: για τές ρωταρίες τους έπραξαν καθέ τρελλή παλληκαριά, κ' έθανόνταν σ' αίματωμένους κινδύνους. Και σύ άφίνεις τή δύστυχη τούτη κόρη νά σθείρεται στήν απελπισιά του πάθους; 'Ω 'Αβουφείδη, όπου κι' άν είσαι, σέρνεις βέβαια στό λαιμό σου τή γλυκειά μου θυγατέρα, πού ό δύστυχος περσά άγαπάω.

'Ετσι έσυλλογιότουν άκοπα ό γέρος. 'Εκείνη ώς τόν άνάμεσα στους πόνους πού εκατάτρεχαν τό θλιβερό κορμί της, κι' όταν ξαστέρωνε λίγο λίγο τό μελανό μαγιάδι του λογισμού της, έσυλλογιότουν μέ θλίψη μεγάλη τόν αναχωρητή, πού τόσο σκληρά τήν είχε παραιτήση, έσυλλογιότουν τόν άγνό και μεγάλον έρωτά τους, μά δέν έκλαψεν άλλο, και τό σώμα της δέν έταραζότουν, καμένο από δυνατότατη λαύρα, στα νά σκεφτότουν ή άθλια ψυχή της άνήξερα από τό έλεινόν της κουφάρι. Μετά πολλές μέρες όμως και χάρις στή δυνατή της κράση, έμπόρεσε τέλος πάντων τήν άρρώστια νά νικήση, μά ό νοός της ούδ' ή φρόνησή της δέν έδυνήθηκάν νά νικήσουν, μηδέ νά πραύνουν, τή μεγάλη φλόγα τής άγάπης πούχε κι' όλας καρβουνιάση τήν πολύπαθή της καρδιά. Και καθώς ξαρρώστανε τό κορμί της, κ' αίσθανότουν νά πνέη άπάνου της ζωογονητική αύρα, πού ανάσταινεν όμως και τό μεγάλο της πόνο, αναστήθη πίσω πάλι στήν ψυχή της τρελλή έλπίδα, κι' από τό-

τες δέν έσκέφθη άλλο παρά νά συντύχη ξανά τόν πολυλατρεμμένον έρωτάρη. Γιατί έλεγε πού άνίσιως και του ξαναμιλούσε, μέ τόσο θέρη μέ τόσο άνίκητη φλόγα ήθέλε του μιλήση, πού βέβαια ήθελε λυώση μέ τά πύρινα λόγια τό παγωμένο φλοιδί πού 'περίκλειουσε τή μεγάλην καρδιά του πολεμιστή' κι' ό έρωτάς του άγνός και μεγάλος, σάν άγγελουδί: λευκότατο, ήθελε πετάξη μέ τά χρυσά του φτερούγια, κ' ήθελε βάλη ήδονική χαρά στήν καρδιά της, στή δύστυχη 'κείνη καρδιά πού δέν έχτυπούσε παρά μέ πόνο από τή στιγμή πούχε γάση τή μεγάλη χαρά τής άγάπης.

Κι' άφόντις έμπόρεσε νά βγαίνει από τό πατρικό της σπίτι και νά καθάλλικευη τ' άσπρο της άτι, εξανογιε πλανώμενη 'δω κ' εκεί, πού νάταν ή κατοικία του ποθητού έρημίτη. Γιατί ήξερε, καθώς και από τό ίδιο του στόμα είχε άκούση, πώς από καιρόν πολύν είχε αποσυρηθή από τή συντροφία τών άνθρώπων, κι' ό γέρος σείχ έχροντας ζεστάς στή χώρα του 'Αβουφείδη, όπου κράζεται μαργαριτάρι τάμμου, έλαθεν άπάντηση, πώς ό γενναίος είχε φύγει χωρίς νά ξέρη κανείς τό πού είχε πάη, και πώς τό πατρικό του σεράγιο έμενε κατάκλειστο και παντέρμο. Για τούτο ή έρωτική κόρη έκτύπουσε δεξιά, άριστερά, στα βουνά και στα λαγκαδιά, τήν κατοικία του 'Αβουφείδη. 'Εκανε μεγάλους δρόμους χωρίς νά φοβάται ούδέ τόν κόπο, ούδέ του κλυτερώτατου ήλιου τές φαρμακωμένες σαίτες, ούδέ τής στράτας τά κίνδυνα, έχοντας πάντα μπροστά της τή χρυσοφτερούγην έλπίδα πού ώδηγούσε τά ζάλα της. 'Αφτός ό μεγάλος έρωτας πού έθρεψε μέσα της δέν τήν άφινε ν' απελπιστή. Για τήν αίτία τούτην, άγκαλά και κάθε 'μέρα έγερνε άπραχτη στό πατρικό της σπίτι, δέν άπάφινε τό σκεδίο της άλλα μικρόθυμα έπορευότουν μέ τή σταθερήν άπόφαση νά μνή άφήση άγκωνή γής άγύριστην, κι' άν έμελλε νά πλανήται για όλο τό μάκρος τές θλιβερής ζωής της.

Μά ό γέρος σείχ ήτουν απελπισμένος. 'Εβλεπε μέ μεγαλώτατη θλίψη τόν κίνδυνο πόθο τής κοπελιάς του, κ' έσκεφτότουν τί έμελλε γένει, άν ό 'Αβουφείδης έπαράσσει στήν πρώτην άπόφασή του, έσκεφτότουν τήν άγιότατη τής παρθένας απελπισιά, πού ασφαλτα, ήθα τήν ώδηγήσει στόν τάφο. Τι, τή μίαν ή τήν άλλην ήμέραν, τελείως απελπισμένη θα 'σκοτονότουν βέβαια μη δυνάμενη νά υποφέρει μακρότερα τό σκληρό τής έρωτικής μαρτύριο.

'Αφόντις λοιπόν ή όμορφη κόρη επήγαγε

στό καλύτερο, ό γέρος τήν είχαν όλο μέ τά καλά, τής εδειχνε μεγαλώτατην άγάπη, κ' έπασσε πάντα νά ξεβγάλη τό πνέμα της, από τήν άτυχην ιδέα πούχε φυτώση στήν άρρωστη καρδιά της. Και τότε, τότε, τής έλεγε πώς ήταν στόν κόσμο κι' άλλος άντρες όμοιοι στήν όμορφάδα, στήν άντρεία, στή δύναμη σάν τόν 'Αβουφείδη, πού πολλοί τέτοιοι ήταν βαθύτατα εύχαριστημένοι άν τους έχάριζε μία μόνη ματιά, τότε τότε τής έλεγε, πώς, ό ίδιος τόσο πολύ τήν άγαπούσε ώστε δέν έπρεπε νά ζητήσει άλλο άλλες άγάπες, και τότε τήν εκατάκρινε γλυκά λέγοντας, πώς είχε φανή παρήκουη, έχοντας άγαπήση χωρίς τό πατρικό του θέλημα.

Κι' εκείνη μέ σπλάχνος άφοκασζότουν τά γλυκά του πατρός της λόγια, τόν έφιλούσε, τόν άγκάλιαζε, κ' έγυνε δάκρυα πολλά στήν άγκαλιά του κ' έθραυότουν ή πατρική καρδιά του γέρου, και τόσο πολλή ήτουν ή συγκίνησή του, πού δέν ήμπόρευε νά τής είπή άλλο παρά μόνο: —'Ο Θεός νά σ' εύλοήση, κόρη.

'Ετσι θλιβερά είχε περάση ό καιρός τής παρθένας, ενώ στό βουνό του ό 'Αβουφείδης επέτρνε τήν καρδιά του κι' άφινε νά πετάη ή ή ψυχή του πρós άλλους καλύτερους κόσμους, όπου άγάπη και ήδύναμη και ώραιότητα έδασίλευαν.

Κι' ώς τόν ό καιρός είχε τελειωθή, ό δεινός καιρός τής άτυχίας, κ' έρχότουν τώρα ή μέρα πού ένα χρόνον όπισω ό προσήτης είχε για πάντα άποχαριτητή τήν άγνή ρωταρία του.

Τήν παραμονή τής ήμέρας τούτης έχοντας ή παρθένα πλαγιάσει στό παρθενικό της κρεβάτι, είδε πάλι μέ τρομάρα στόνειρό της τές τρεις μαυροροζομένες μοίρες, μά δέν έπέλεξαν τώρα στατάριαστο θεοσκοτάδο τής πρώτης όπτασίας και τά πρόσωπά τους δέν εδειχναν τήν άπαισιαν ειδή, πού ένα χρόνον όπισω τήν είχε πηγώσει, και ούδέ δέν έσκυψαν μέ τόσο μυστικότητα πάνουθ' άπ' τήν κεφαλή της σβόνοντας τό κλυρότατο λυχνάρι, άλλα διαβήκαν τώρα από πάνω άπ' τα κλεισμένα της μάτια, γελάμενες σάν άγγελοι χαράς, και ξανάθοντας τό σθυσμένο φωτερό, πού παρσάσαινε γλυκειάν έρωτος έλπίδα, επήγαξαν εκείνες έμπρός φωτίζοντας τό δρόμο, κι' ατή τές ακολουούσε, και τήν ώδηγούσαν, ρητώς, πρós τό βουνό τών 'Αετών όπου ό αναχωρητής είχε στήση τήν άγνή κατοικία του...

'Εξύπνησεν όλόχαρη ή παρθένα κι' άνυπόμονα περίμενε τό φώς τής χρυσαυγής βέβαιη τώρα, πού ή έρχόμενη 'μέρα θάτουν ήμέρα χ-

ρως κ' εύροσπύνης, από 'κεινες πού από καιρό δέν είχαν άγναντήση. Και μέ τό ξημέρωμα τής καλοθύμητης εκείνης ήμέρας άνέθη πάλι τ' άσπρο της φαι κ' έπρεσε πηλαλώντας στόν άνοιχτό κατήφορο, χαρούμενη και γελαστή, μέ λυμένα τά όλόχρυσά μαλλιά της, πού έγυνόταν πίσω της στόν καθάριον άγέρα τής αυγής σά χρυσόνερο ούράνιου χειμάρρου, και μέ βιάση άκολούθησε τό δρόμο πού ώδήγουμε στήν 'ψηλή κατοικία του προσήτη.

Κι' ως τόν ό ήλιος είχε έβγη λαμπρότατος στόν ξάστερον ούρανό πού μόνο τά βουνά έθολώναν και τά πουλιά έκελαδοΰσαν άνοιχτόκαρδα, κ' ή φύση όλόκληρη άναταραζότουν χαίρετώντας τή βασιλική άνάσταση, κ' ή μακρυνή θάλασσα παρεφτής εκαθέρπτεσε τόλόλυμπο φώς του ώραιότατου φωστήρα, τό δάσος έσειστή και έφλίφισε φιλώντας τόν κλυτεβάτό τής αυγής, πολλές φορές τό βουνό άλλαζε χρωματισμούς καταπίνοντας τή ζωντανή λαμπρότητα, όλα τά πάντα έσήμαναν, έλάγγεψαν, έκουνηθήκαν, άναστέναν με χαρά, και 'κείνη ή ίδια άκουσε τότες νέο ζόρι στήν πονεμένη καρδιά της, γιατί εξαγνάντισε τήν κρουμένη του 'Αβουφείδη καλύθα, πού, μία μεγάλη πέτρα έκούκλωνε σέ τρόπον ώστε καθόλου δέν έφραίνότουν άλλαγκμένη ή μοναχική θεωρία του βουνού του. Κι' άνατρνχίζοντας είδε τόν ποθητόν άσκητήν πού παρεφτής έβάλλη νά κλαίη.

'Ω πόσον είχαν άλλαξη ή μορφή του ώραιού πολεμιστή' τά πολιτικά του ρούχα είχαν πλιά τριφτεί και τό πρόσωπο του είχε γενειάση κ' ή γλυκειά έχφραση του στόματός του είχε άφρανιστή. 'Αλλά κι' ακόμα καθώς ήτουν ντυμένους μ' άγριμιού τομάρι, ήτουν ώραιός πολύ στήν άγρια του όμορφάδα, κ' έλαμπε τό πρόσωπο του μέ άγιότης άγνότατη λάμψη. Κ' αίστάνθη ή παρθένα, πώς και έτσι, περσά τόν άγάπα.

Κι' άφ' ού έτελειώθη ό γάμος του ποθητού τους έρωτα στό θεόχτιστο κρεβάτι τών βουνών και κάτρω άπ' τό θόλο τούρανού, κι' ό 'Αβουφείδης μέ τά ίδια του χέρια έχτισε μίαν άλλη καλύθα για τή γλυκειή 'ρωταρία του, μέρες πολλές όλόχαρη περάσαν στήν διπλήν έρημιά τους, κι' ακούονταν τόσο εύτυχιμένοι στα διπλή τους εύτυχία πού έφοδούταν μόνο, μνή ίσως και κανένα άπρόβλεπτο νεφάλο έχρότουν νά ίσκιάση τόν όλόλαμπον ήλιο τής καλόκαρδης άγαλλιάσης. 'Ερώτα τον συχνά ή θεία γυναίκα γιατί νά μνή τής είχαν από καιρό άνοιξη τήν καρδιά του, γιατί έλεφτερος δντας καταδικασε

τόν έκυτό του στήν τ'ελεωτικήν στέρηση, και καταδίκασε κι' αὐτὴν τὴν ἴδια στ' ἀνυπόφερο μαρτύριο, τοῦ σκληροῦ χωρισμοῦ.

Καί τότε τῆς ἐξηγοῦσε πῶς ὁ ἀνώτατος πόθος τῆς ψυχῆς του, εἶχε σταθῆ ἀδύνατη τελειότη' και πῶς γιὰ νὰ φτάσῃ σ' ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἕκαστον ὅτι ἐπρεπε ν' ἀπαρηνηθῆ ὅλες τὲς γλύκες και ὅλες τὲς ἀπόλαυσεις, πῶς ἔλεγε ἐν αὐτῷ ὁ ἴδιος δὲν ἤθελε ποτὲ ἀλλάξῃ γνώμη και ἀπόραση, και πῶς θὰ ζοῦσε ἀκόμα ὀλομόναχος ἂν ἡ θεοτική ἀγάπη του εἶχεν ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον, δὲν τὴν εἶχεν ὀδηγήσει στὸ ψηλότατο τοῦτο βουνό. Μὰ τῆς ἐξομολογιότου ἀκόμα πῶς τελειότητα ἀνθρώπινης καρδιάς τόσο δὲν εἶχε φανταστῆ στήν ἄθλια ἀνθρωπότητα, τὸν ἐπόθει ἢ σφοδρότη και τὸ μεγαλεῖο τοῦ πάθους τῆς κι' ἀγκυλὰ κι' εἶχεν ὡς τώρα καταφρονέσει τὸν ἀνθρώπινον ἔρωτα, γιατί δὲν ὑπάρχει παρὰ μετ' ἑλπίδα χοντροτάτης ἡδονῆς, ἔβλεπε πῶς τὸ αἶσθημα τοῦτο ἀγιάζοιτο στὴ μεγάλη ψυχὴ της γιατί ἔμοιαζε μετ' ὁ μὲγαλον ἔρωτα τῆς Φύσης, πρὸς τὰ ὠραία πλάσματα τῆς.

Καί στὸ ὕστερο, τῆς ἔλεγε.—Τὰ ὠραία σου μάτια, κόρη, ἢ ἀγγελικὰ τοῦ προσώπου σου εἶδη, τὰ ἀγνὰ και τρυφερά σου λόγια ποῦ ἀποδείχνουν τὴ μεγάλη σου ψυχὴ, εἶνε γιὰ μὲ ἄλλο τόσο ὠραία, ἄλλο τόσο θαυμαστά, σὰν τὰ μεγάλα θεάματα τῆς Φύσης, γιατί και σύ, ὦ, τελειότατο πλάσμα, εἶσαι ἕνα ζωντανό, κι' ὠραιότατο θῆμα, χωρίς δεύτερο, βέβαια, ἀνάμεσα στήν ἀνθρωπότητα.

III

Καί σὲ λίγους μῆνες ἐπέρσεψεν ἀκόμα πολὺ ἢ μοναξιακὴ τους εὐτυχία, γιατί ἡ θεία γυναίκα εὐρέθη ἔγκυα, και στὸ ὕστερο ἐγέννησε παιδί ποῦ ὁ προφήτης ὠνόμασε Σκενδέρ, λέγοντας.—"Ὡ, βουνά ποῦ ἀναθρέψατε τοῦ ἀσκητῆ τὴν ψυχὴ, σὲ σὰς ἀφιερώνω τὸ τέκνο μου, ποῦν' ἢ μεγάλη χαρὰ τῆς καρδιάς μου, και εἶς ψηλοπετούμενο ἀετοῖ διδάξτε του τὸ ὑψηλότατο πέταμα τῆς φαντασίας, ἄς γένῃ ἄντρας μέγανος και γενναῖος, ἄς γένῃ μ' αὐτὸν ἢ ρίζα νέας ὑπεράνθρωπης ἀνθρωπότης. Ἐσῆς, βουνά, ποῦ εἶδετέ τον νὰ γεννηθῆ, θὰ σὰς ἀγαπήσῃ βέβαια πολὺ, κι' ὅταν τρανώσῃ και κατεβῆ κάτω στὲς πολιτείες, και μικρὸθε σὰς βλέπη, θὲ νὰ θυμᾶται τὸν ξεσπερώτατό σας ἀέρα και τὸ ψηλό σας παράστημα, και θὰ ποθεῖ νὰ κρατῆ τὴν ψυχὴ του τόσο ψηλότερα ἀπὸ τοὺς κοινούς ἀν-

θρώπους, ὅσον εἶστε σεῖς ψηλότερα ἀπὸ τὲς χαμηλὲς πεδιάδες. Καί μ' ἀγάπη θὲ νὰ θυμᾶται τὸ πέταμά σας, ἀετοῖ, ποῦ χάνεστε μέσα στὸ γαλάζιον οὐρανό, και θᾶξει πάντα στὸ νοῦ του τὰ ὑψηλὰ μαθῆματά σας, τὴ βασιλικὴ σας τέλμη, τοὺς ἀπειρους ὀρίζοντες ποῦ εἶσε ψηλὰ ἀναντρανίζετε.

Ἔτσι ἐμίλησεν ὁ Ἄβουφειδης, μετ' ἐναν εὐχαρίστηση μέσα στήν καρδιά του, και δὲν ἐχόρταινε νὰ βλέπη τὸ νεογέννητο βρέφος και τὴ γλυκεῖα γυναίκα ποῦ τοῦχε χάρισε ἕνα τέτοιο θησαυρό. Καί ἀντήγησε τότες στ' ἄκαρπα ἀγριοβούνια τὸ ψιλόφωνο κλάψιμο τοῦ παιδιοῦ κι' ἀλλάξε πολὺ ἢ ὕψη τῆς τραχειᾶς ἐρημίας, κι' ἀφ' ἑτῆ ἢ ζωῆ τοῦ προφήτη. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἢ εὐτυχία τοῦ ἀντρόγυνου ἐστάθη ἀλογάριαστη. Νέες ἐλπίδες ἐμπῆκαν στήν καρδιά τοῦ Ἄβουφειδῆ, κι' ἐφάνη του πῶς ἀποχτῶντας τὸ μικρὸ κείνο πλάσμα ἐκύριευσεν ἕνα ὀλάκερο κόσμο, και τοῦ φανῆκαν τὰ βουνά του σὰν ἢ κουνιά καινούργιων ἀνθρώπων ποῦ θὰ γεννῶνταν μετ' καινούργιες ἐλπίδες. Κ' ἐπιθυμοῦσε τώρα νὰ ζήσει, νὰ ζήσει πολὺ, γιὰ νὰ γνωρίσῃ στὸ τέλος τὸ θρίαμβο τῆς μεγάλης γενεᾶς του. Παρηχάλλοντας τότες τοὺς διάφορους καιρούς τῆς ζωῆς του, ἀφόντις εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ γνωρίζῃ τὸν κόσμο, κι' ἀνανογιούμενος τὲς μεταβολὲς τῆς καρδιάς του, δὲν ἔβλεπεν οὐδὲ στιγμή παρόμοια στήν μεγάλην εὐφροσύνη ποῦ περιέλειουσε τώρα ὀλη τὴν ὑπαρξή του. Ἐβλάσταναν μετ' ἑνας μέσα του καινούργια πάθη, κ' ἐγνωρίσε καινούργιες ἀπόλαυσεις στὴ γοητεία νέας τρυφερότης τρυφερότης ποῦ δὲν ἔμοιαζε καθόλου στήν μεγάλην ἀγάπη τοῦ ὠραίου ποῦ ἢ ἀγνή του ψυχῆ ἐλάτρευε, οὐδὲ στὸ ζόρι τῆς ὑπεράνθρωπης ἐρωτικῆς ποῦ οὔτε ἢ ἐρημία δὲν ἐδυνήθη νὰ πραυῖνη, οὐδὲ ἢ ἀκατάβλητη ἀπόρασή του νὰ νικήσῃ ἦτον καινούργιο πάθος ποῦ γλυκὴ κι' ἄκαρπα ἔθερμαινε του τὴν καρδιά, ἐπατόυσεν ἀπάτητη γῆς στρωμένην λουλούδια, ποῦ ἕνας χλιαρότατος ἥλιος ἔκανε νὰ ζανθίζου. Ἡ γέννηση τοῦ παιδιοῦ κι' ἢ ἀγάπη ποῦ τ' ἀντρόγυνο ἠθέρεσαν γιὰ κείνο, ἦταν νέα δεσμὰ ἀγάπης, ποῦ συνένωναν σφιχτώτερα τοὺς δύο ἐρημίτες· κι' οἱ δύο μαζὶ ἐκμαύροναν τώρα τὸ μικρότατο πλάσμα, και πάντα εἶχαν το στὸ νοῦ τους, και σὰν ἐκοιμούτου, ὁ λογισμὸς τους ἐπλανιότου πάνωθ' ἀπὸ τὴν κρεμαστὴ κουνιά προστατεύοντας τὸ γλυκὸ τοῦ βρέφους κοιμήσι.

Ἀζανιε χαιρωμένα ὁ Σκενδέρ ὕγεια και ζωὴ γιομᾶτος τόσο, ὅπου κάθε κακὸ φαινότου ἀνεπάντητο, κι' εὐφρανε τοὺς γονιοὺς του μετ' ἢ ἡ-

θῶα παιγνίδια του, μετ' ὁ γλυκὸ κελάδημά του, μετ' ὁ γλυκότατο γέλοιο του, κι' ἐπέρσεψεν ἔτσι ἢ εὐτυχία τοῦ ἀντρόγυνου ἐκεῖνου ποῦ ἔλεγειν πῶς τὸ ψηλὸ βουνὸ τους ἦτον ὁ ἀληθινὸς παράδεισος, κ' ἢ ζωὴ τους ἢ ἀτέλειωτη εὐτυχία. Μία μόνη πίκρα ὅμως εἶχε ριζοβολήσῃ στήν καρδιά τῆς θεῆς γυναίκος. Συγγὰ ἐθυμούτου τὸν καλὸ της πατέρα ποῦ τὴν εἶχε τόσο πολὺ ἀγαπήσῃ, και ποῦ σκληρὰ εἶχε παρατήσει ἐρημόν κι' ὀλομόναχο. Κ' ἐφανταζότου του γέρου σεῖχ τὴν πίκρα ποῦ θὰ τὸν καταβάσῃ πρὶν τῆς ὥρας στὸν Ἄδη, ἐφανταζότου πῶς μέρα και νύχτα ἐκεῖνος μὴ γνωρίζοντας τί ἀπόγινε ἢ καλὴ του θυγατέρα, ἐπρεπε νὰ τὴν κράξῃ, κ' ἐκατάκλαινε τὸν ἐκεῖνο της, γιατί εἶχεν ἀγαπήσῃ ἀλλῶι τὴν ἴδια της εὐτυχία, παρὰ τὴν ἡσυχία τοῦ καλοῦ γονιοῦ της. Ἀλλὰ ἐκατάπειθε τὸν ἑαυτὸ της λέγοντας, πῶς ἢ φωτιά τῆς ἀγάπης ποῦ τόσο καιρὸν εἶχε βασανίσῃ τὸ εἶναι της ἦτον ἀνίκητη, πῶς ἔχρειάσει, χωρίς κ' ἢ ἴδια νὰ τὸ θέλει, ν' ἀκολουθήσῃ τυρλὰ τὸ γραφτὸ τῆς τύχης της, κι' ὡς καθὼς ἀγνωστο ροιζικὸ τὴν εἶχε γιὰ τόσο μαῦρον κηρὸ καταδικάσει σ' ἀγιάτρεφτη θλίψη, τὸ ἴδιο τοῦτο ροιζικὸ καταδικάσει τώρα στὴ μοναξιά τὸν γλυκὸ της πατέρα, σὰν νὰ μὴν ἦτον δυνατὸ νὰ ζήσου κ' οἱ δύο εὐτυχισμένοι, στὸν ἀνάντελο τοῦτον κόσμο. Ἀφ' ὁ μόνον ἴσκιαιζε τὴν καλόκαρδη της εὐχαρίστησῃ ἄλλὰ δὲν ἔλεγε τίποτες φοβούμενη μὴ λυπήσῃ τὸν Ἄβουφειδῆ. Καί τοῦτος σὰν νὰ παρῖνε ὀσμὴ τοῦ κρουσοῦ λογισμοῦ της, δὲν ἔπαυε νὰ τῆς δείχνῃ ὑψηλότατον ἔρωτα, και τῆς ἐδειχνότου τόσο πολὺ εὐχαρίστημένος ἀπὸ τὴ γλυκεῖα της ἀγάπη ποῦ τὸν ἔκανε νὰ στοχάζεται πῶς θὰ τοῦ ἦτον ἀδύνατο νὰ ζήσει χωρίς αὐτήν.

Κι' ὡς τόσο καθὼς ὁ καιρὸς περνοῦσε κ' ἢ φαντασία τοῦ προφήτη ἄπλονε, ἐμεγάλονε κι' ὅλας ἢ προφητικὴ μπόρση τῆς ψυχῆς του, κ' ἐδύνουτου τώρα νὰ διαβάξῃ καθαρῶτατα στὸ μεγάλο βιβλίο τοῦ ροιζικοῦ. Τότες ἔβλεπεν ἐμπρὸς του, και μετ' ἡδονῆν ἐπωτογευότου ἐρχόμενες ἡμέρες τρανῆς εὐτυχίας, ἀνάμεσα στὴ φιλιαλὴ του, κ' ἀπάνου κεί στήν ἀγνή τοῦ βουνοῦ του ἐρημία. Κ' ἐδίπλωνε τώρα ἢ εὐχαρίστησῃ του βλέποντας πῶς, τὸ ποῦ περιμένε κι' ἀσφαλτα ἐρχότου ἦτον ἀνώτερο πολὺ ἀπὸ κείνο ποῦ ἢ ὑψηλὴ του φαντασία εἶχεν ἄλλες φορὲς λογαριάσει Πετούμενος μετ' ἢ ὑπεράνθρωπὰ του σφερούγια ἀγνάντιζε κι' ὅλας τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότης και προγνώριζε τοὺς γλυκότερους καιρούς ποῦ ἢ ἀγνή ὑπαρξή του

ἤθελε φέρει.

Θωρῶ, ἔλεγε, μιά νέα θρησκεία νὰ γεννιέται στὸ βουνὸ τοῦτο και ν' ἀζαίνῃ σὰ μεγάλο δέντρο, και ν' ἀπλόνη τροχούρου τὸν ἴσκιό της κατὰ τὸν καθόρο, και νὰ σκεπάξῃ τὰ ὀμορφα λιθῶδια, και παρηγόρα νὰ δροσίξει τὴν πονεμένην καρδιά τῶν ἀνθρώπων. Ὡ πόσον γλυκοὶ φαίνονται μοι οἱ καρποί, ποῦ τ' ὀμορφότατο δέντρο ποῦ μετ' ἢ γέροια τοῦτα ἔχω σπεῖρη, ἐνὸς δώσῃ ἀποκοιμίζει ὁ ἴσκιος τοῦτος τὲς ἀρχαῖες ὑποκρισίες και στὴ δροσιά του ζυπνὰ στὲς καρδιὰς ἢ ὑψηλὴ μπόρση τῆς ἀλήθειας. Πόσοι και πόσοι, ἔχουν ἐργαστῆ τῆ γῆς, ὅπου ἔτυχε νὰ σπεῖρω, κι' ὁ ἴδρος τους δὲν ἐπῆγε χαμένος, γιατί ὁ σπόρος ποῦ ἐρείπισα θέλει δώσει διάφορο μεγάλο, ἀπ' αὐτὸν θὰ θρέφεται μιά νέα ὑπεράνθρωπη ἀνθρωπότητα. Κι' ἄς ρεῖε, κι' ἄς γίνετα τὸ ἅγιο τῶν μαρτύρων αἶμα ποῦ ποτίζει σὰ φλέβα ἀθάνατο νεροῦ τῆ γόνιμη γῆς, ἄς σκοτόνουν τοὺς ἄγιους ἐχτροὺς τοῦ Μωάμεθ, και τ' ἀθῶα τέκνα τους και τὲς σεμνὲς γυναῖκες, ἄς βασανίζου μετ' πρωτάκουστα μαρτύρια τοὺς καινούργιους προφήτες, και βάρβαροι νόμοι τυράνων ἄς κατατρέχου τὸν πιστὸς τῆς νέας θρησκείας, ὁ θεὸς τοῦ Μωάμεθ ἀπέθανε και γλυκοχαράξει ἢ μέρα ποῦ θεὰ προσκνηθῆ τὸ βουνὸ τοῦτο, γλυκορέγγει ἢ μέρα ποῦ ὀλοι οἱ ἀνθρωποὶ θὰ στρέψου πρὸς ἐδῶ ζητῶντας νὰ φωτιστοῦν ἀπὸ τὸ μεγάλο φῶς ποῦ ἀνάτειλε στὲς ἄγονες τοῦτες πέτρες. Ἀναδείχων καινούργιαν ἀγάπη στὴ δύναμη και στὸ ὠραῖο ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴ δύναμη, αὐτοῦ εἶνε ἢ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἔτσι, μ' ἀναχαλλίωση μεγάλη, ἐπροφήτευσε ὁ ἀναχωρητῆς, βλέποντας καθαρὰ ἐμπρὸς του τὸ θρίαμβο τῆς θρησκείας του και γιὰ τὸ σπῆτι του και γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἐπρόβλεπε γιομᾶτο τὸ μέτρο τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας. Κ' αἰστανότου ἢ ψυχῆ του τὴν εὐτυχίαν αὐτὴν νὰ ἔρχεται, κ' εὐφραίνότου σὰ νὰ μύριζε τὴν εὐωδία κρουμμένης τριανταφυλλιάς.

Ὡ βέβαια εἶχε σταθῆ ὁ τυχερῶτερος τῶν ἀνθρώπων.

III

Μὲ βαθίνοντας ἀκόμα στὰ κρουμμένα μυστήρια τοῦ μέλλοντος, ἀγνάντιζε πάλι μαῦρες λύπες ποῦ ἐσύσφιγγαν μ' ἄσκαλνιο χέρι τὴν πατρική του καρδιά. Κ' ἔτσι τότες ὁ προφήτης ἐροβούτου δεινὰ τοὺς μελλόμενους καιρούς, ποῦ ἔταζαν του ὅμως κι' ἀκράτες εὐτυχίες, και ἐροβούτου τὴν ὑπεράνθρωπη μπόρση τῆς

ψυχής του, κ' έβουλότου τώρα νά μή σκέφτεται ποτέ τόν έαυτό του, γιά νά μήν τράζεται ή μεγάλη του καρδιά, που ήξερε βέβαια νά ύποφέρει, μά πού ό μακρυνός πόνος φαρμακωμένα άρίδιζε.

Άλλά μία άλλη εύχαρίστηση είχε φυτώσει στην ψυχή του: θωροώντας τους καρπούς τής σκληρής μοναξιάς του, έσκόπα, πώς άποχτώντας τή χάρη τής προφητείας, άγκαλιά και νέα πάθη είχαν κατακλείσει τή θλιμμένην καρδιά του και είχε φαρμακωθεί ολάκαιρη ή τωρινή του εύτυχία, όμως άπόλαψες νέες, πού άνθρωποι λίγοι είχαν γεστούν άνέβασαν τού νού του και τά αίσθημάτά του παράνω από τους τέρμονες τής ανθρώπινης άδυναμίας, και τ' όμορφότατο δέντρο πού μέ τόσα κόπια είχε φυτέψει στην άγονη πέτρα τής άγνής έρημιάς του, είχε τώρα βλαστήσει λαμπρά κ' έδινε τους άγγελικούς του καρπούς. Τι τό φαρμάκι αυτό πού τόσο μικρό φαινότου στά χείλη, και τόσο πονεμένα μαχαίρονε τά στήθη του, έσκληρυνε ακόμα τήν ψυχή του, κ' έβλεπεν ότι δέν ήτουν βέβαια ή μοναξιακή του ζήση ή αίτία τής θλίψης που θετική επερίμενε, άλλ' αυτός ό ίδιος είχε φτιάξει έχοντας πατήση τόν δροκο τής άγνότης και τής παρθενίας. Έβλεπε τώρα πώς όλα έλεύδιζαν στον κόσμο τούτον, κ' έπύγεραν όλα πρός τήν καταστροφή, κ' εδιάχρανε ζαστερώντα, μά μέ μεγάλη τρομάρα, τό χαλασμέ τής ζωής του και τήν άποθέωση τής μεγάλης του ψυχής στους ύψηλότατους πόνους πού ανθρώπινη καρδιά δύναται νά δοκιμάση.

Και μίαν ήμέρα μιλώντας άστόχαστα στη φαμελιά του, γιατί δέν ήπόρειε νά κρατήσει μουσικό τόν μικρό κρυφό του λογισμό, είπε. — Ω καλή μου, πόσο και πόσο, έστάθη μεγάλη ή διπλή μας εύτυχία, και πόσο μεγάλη μένει ακόμα μέχρι τώρα, έδώ τό βουνό τούτο άγερίζεται από άκράτον άγέρα εύτυχίας, πού άγνωστός θεός περιχύνει: γιά άγάπη σε μάς, ω πολυαγαπημένη. Έπερνάναν χρόνια τρία άφόντις άπελισμένους και μισώντας τόν κόσμο, άνέβηκα έδώ γιά νά αναπάψω τήν πέτρινη τούτη καρδιά, πού αίματόσταχτη τότες από δεινήν έρωτος πληγή, δέν ήθελε νά ύποταχτή στους μεγάλους νόμους τής Ηλλάσης.

Έπερνάναν χρόνια τρία άφόντις άπελισμένους και μισώντας τόν κόσμο, άνέβηκα τό άγριο τούτο βουνό γιά νά περπατώ μοναχικός άπάνου σε τούτα τά βράχια, και νά χωνεύω μουσικά τήν καταφρόνια πού έθρεφα γιά τους μικρούς έσείοντες άνθρώπους. Κι' άπκρήθηκα τότες κ'

επέ, λυχνάρι φωτεινό τής ζωής μου, λέγοντας, μέ τή μεγάλην αυτή θυσία, ν' άγγίξω τήν άσφαλτη τελειότητα στην τελεια έρήμωση πού επίβαλα στην καρδιά μου, νά χορτάσω από τόν έαυτό μου τό είναι μου, νά μή ζήσω, παρά τήν καταστροφή μου. Και ποτέ δέν έβρεθή ή ψυχή μου τή μοναξιά, και ποτέ δέν επιθύμησε τόν κόσμο, μόνον ή θύμησή σου, γυναίκα, έχάιδε με' άπαλώτατο χέρι τό σκοτεινό μαχνάδι, τής άλημονίας πούγε σκεπάσει τή φρένα μου. Γυναίκα, οι πόθοι μου όλοι έγίνηκαν, αλήθεια, και τά όνειράτά μου έδηλήσαν τρανώτατα, και σύ έρχόμενη έδώ άπάνου περσά μ' εύτυχισες, κ' έχυσες και τήν τελευταία σταξιά στο γιομάτο ποτήρι τής εύτυχιάς μου. Μά ώιμέ, ένα μαύρο φάντασμα πληγώνει τους όφθαλμούς μου. Γυναίκα, ίσως ή ένωσή μας πού κ' οι δύο τόσο πολύ είχαμε ποθήση, έτελειώθη σ' ώραν κακή: ίσως δέν έπρεπε, γυναίκα, νά γυμνωθώ τόν άσταλένιο θώρακα τής καρδιάς μου, ίσως, ίσως έπρεπε νά τελειώσω σάν άσκητής τή λιγόμερη ζωή μου. Μά, ώιμέ, γιατί, γιατί μιλω σου τώρα, γιά τές άγριες ώρες πού περνάναν παγώνοντας τήν πολύπαθη ψυχή μου, γιατί, γιατί, νά μήν αναθιβαίνω γιά τή μεγάλην άγάπη πού ξεχειλάει: έδώ στα στήθια μου, ώιμέ, γυναίκα, γιατί έσύ, γιατί ό γλυκός μου Σκενδέρ, φανίστε πάντα μπροστά μου σάν άσκρα φαντάσματα, γιατί, γιατί, ψυχή τής ζωής μου παγώνετε τήν άθλιά μου ζήση, με φαρμάκι: ακάθεχτου πόνου, πού σφίγγει, με σιδερένιο χέρι, τήν άμοιρη τούτη καρδιά;

Και τότες άφτη μέ δάκρυα πολλά, στα γλυκότατα μάτια τής, άπελήγηθη. — Τι λές, Άβουφέδη γλυκέ μου; Μή δέ βλέπεις πόσο ή καρδιά μου περιχαίρεται σε, και τό μικρό μας παιδάκι; Άβουφέδη, μή δέ βλέπεις τά νόστιμα παιγνίδια τού γλυκού μας Σκενδέρ; γιατί, πάλι δέχως αίτια καμιά λυπητή τήν καρδιά μου, πού ορέγεται σενα και μόνον; Για τήν άγάπη σου, ω Άβουφέδη, ανήθηκα όλα, και τόν γλυκό μου κι' άτυγον πατέρα: και μέ τά μάτια σου μόνο βλέπω άδικως πολεμίσια, ω Άβουφέδη, όταν, καθώς λές, άγνωστός θεός περιχύνει: γιά άγάπη σε μάς ακράτον άγέρα εύτυχίας.

— Γυναίκα, δέν έχει ό καιρός γιά μένα μουστήρια: και τώρα βλέπεις πώς έδώ έσωσεν ή λιγόχρονη ιστορία τής εύτυχίας. Μά ό,τι κι' αν έρθη, ό,τι σκληρότατη λύπη κι' αν δοκιμάση ή καρδιά μου, θέλω δειχτώ δυνατός: ή δύναμη τής ψυχής μου άνέβασε με παραπάνου από τήν άδυναμία τής ανθρώπινης φύσης.

Και τούτα λέγοντας ό Άβουφέδης αίστάνθη δύο χοντρά δάκρυα νά κυλούν στα μάγουλά του, κ' ή άγνή του γυναίκα έπεσε παρσεφτός στην άγκαλιά του, κλαίοντας και τρέμοντας όλη, και μέ χαμηλότατη φωνή έπρόφερε τό γλυκότατο όνομα τού μοναχικού τέκνου. Ό Σκενδέρ, είπε: Άνατρίχιας ό Άβουφέδης άλλα δέν έμίλησε. Και τότες άφόνοντας τήν φαμελιά του, άνέβη μονομερίς στην κορφή τού βουνού του, και εκεί ανοίγοντας τές πηγές των ματιών του έκλαψε μέ δάκρυα χοντρά τήν εύτυχία των περασμένων ήμερών, ανταντίζοντας καθαρά τήν άπελπισία τής λύπης, πού όλο ένα, όλο ένα έσίμονε βαρεία σάν όνειροπλακάωμα.

V

Κι' άκουσε πίσω πάλι μάγα μουσική πού ζακλούθουε τόν άλλο σκοπό, και πού τού προφήτε με μελανά χρώματα τά μελλόμενα πάθη, σάν νάβγαίνε τώρα από τό στόμα τού Άγγέλου τής Καταστροφής. Και τού φανέρωσε τότες τήν άγνή και χαρούμενη έρημιά του, κατασκαρτην από μελανά κεταρίσια, και ντυμένη θανάσιμη σωπή: ούδє φωνή, ούδє άγέρας δέν έταράζε πλιά τήν ήσυχία, σάν νάχε άποχτήση ή έρημιά του τήν πένθιμην ύψη ψηλότατου κοιμητήριου. Και τό γιόνι πού σκεπάζε τήν πέτρα ήτουν μαύρο. Και άπάνου στα κλαριά των μαύρων δένδρων, μαύρα κελόφανα πετούμενα έκελάδησαν πονετικά, σά νά λυπώνταν τόν όνειρεμένο προφήτη, πού δέν είχε τώρα πλιά καμμίαν άλλην συντροφιά. Κ' έθύμίζαν του μ' άρμονικώτατους και φαρμακωμένους σκοπούς, τές άγνές άπόλαψες τής μοναξιακής έρημίας, όταν τή ζήση του έρόδιζε γλυκό τό ρώε τής έλπίδας, και επιθυμούσε τώρα μέ μεγάλην έγκαψη νάχε ξεκολούθηση νά ζή τήν κούνουρη ζωή τ' άσκητή πού αγάπες δέν γνωρίζει: γιά νά μη δοκιμάξη τήν τρελή πίκρα μελλόμενου γαρμίσματος, πού τών μαύρων πουλιών ή γλυκειά φωνή και ή μελανή τής έρημιάς του θεωρία καθαρά τού έφανερώσαν.

Και ώς τόσον ή ώρα πού βάφουν τά νερά έλησιάζε κ' έκοκκίνιζαν τ' άληθινά χιόνια στες κορφές των ψηλοτάτων βουνών πού μέ τές άκρες τους έσκίζαν τους ούρανοους, και τέλος πάντων τ' άστρο τής ήμέρας έβασίλεισε κ' έβούλησε σάν άναμμένο καρδί: στην πολυχρόματη θάλασσα και μονομιάς έκοκκίνισεν ολάκερος ό ψηλότατος θόλος, σά νάχε γυθί άμέτρητο αίμα κ' ένα πετούμενο διαθήκε σά φοβισμένο πάνουθε

από τήν κεραλή τού προφήτη, χωρίς νά θγάλη άγνα. Κι' ό Άβουφέδης ζιπασμένος παρατήρησε το χανόμενο στη μακρότητα, και τού κ'άστη πώς έφευγε μ' έκείνο κ' ή μεγάλη εύτυχία τής καρδιάς του, κ' έκλαψε τότες πάλι πικρά, κ' έμίλησε στην ψυχή του λέγοντας: — Μία φορά κκαφρόνεσα τους άνθρώπους όλους και τές μικρές τους εύτυχίες, και ό ξεφρόνας έλογάριασα τόν έαυτό μου καλλήτερον άπ' όλους, γιατί έδουνήθηκα τότες νά κλείσω τήν πέτρινη τούτη καρδιά στην τελειωτική έρήμωση, νά νικήσω τή σάρκα, νά νεκρωθώ ζωντανός. Κι' όταν πάλι άναστήθη στην ψυχή μου ό μεγάλος, ό μοναχός ό άγνός έρωτας πού έκρουε μέσα μου σάν ή τριανταφυλλιά μέσα στ' άγκάθια της μυριστικώτατο ρόδο, ένόμισα πώς ή εύτυχία μου είχε άγγίξει: τόν ούρανό, κ' έφάνη μου τότες πώς άπόχτησα θεική δύναμη: γιατί δέν έβλεπα τέλος άλλο τής εύτυχίας, παρά τό μεγάλο θανάσιμο δάγκωμα τού θανάτου, και τή μεγάλη θάλασσα τής άνυπαρξίας. Και τώρα, ώιμέ, τους άλλους όλους βλέπω καλήτερος μά καλήτερος πολύ από μένα, και τί μ' όφελει αν διαβάξω καθαρά στο μεγάλο βιβλίο τής αιωνιότης, τί μ' όφελει ή προφητική δύναμη, πού έβλάστησε σάν άγριολούλοδο στ' άκαρπο γρέπμανο τής ζωής μου, άπου φαρμακώνει κακόβουλα τήν άθλια μου ζήση, ποίθελα ναί, ήθελα παρσεφτός νά τελειώση. Ζωή, ή δική μου δέν είναι. Είναι κόλαση, είναι φλογερό καμίνι. Άγριώτατος ρούφουλας περιμένεται πού θά κατασυντρίψη ώιμέ, τους γλωρούς φλαστους τού παλιού ιδρουού, ώιμέ, θά χαλάση τήν πράσινη στολή πού χμουγελούσε στο χάιδεμα ζεστής άχτίδας, και θά μένη τό ζωερότατο τής ύπαρξής μου δέντρο, σάν κατάξερο παλούκι πού θάρογηση, ώιμέ, νά σαπή. Γλυκαίνει τή ζωή των άλλων ή ξεγνοιασιά: και τ' άγνωρίστο τέλος τού ταξειδιού τής ζωής τους δυναμώνει τήν αδύνατη καρδιά τους. Μά, έμέ, ή ζωή μου έγίνη τώρα μία μακρότατη άπελπισία, κι' ό,τι καλό κι' αν μου λάγη, γνωρίζω το από τώρα, και ξέρω, ώιμέ, πώς θά γληγορήνη τό άθλιο τέλος, πού άσφαλα ό άθλιος αναμένω.

Έτσι έμίλησε στην καρδιά του ό Άβουφέδης. Κ' εκεί στην ύψηλην εκείνην κορφή από τήν πολλή θλίψην έγκλωβη: και στον ύπνο κάποιια Μοίρα έπίοσιε τον μέ τής λησμονιάς τό νερό, γιατί, όταν πάλαι συνήθε, δέν έβουμούτου πλιά τήν δυστυχία πού άκουα έσίμονε και χαρούμενος πάλι τήν άλλην αυγή κατέβη στην άγαπητήν έρημιά του, κ' άγκάλιασε δίχως

υποψία τὸ μικρὸ τοῦ παιδάκι, κ' ἔλαμψεν ἀπὸ χαρὰ ἢ θλιμμένη ὄψη τῆς γυναίκός του, ποῦ ὄλη τὴν νύχτα εἶχε περᾶση μὲ μεγάλο φόβο καὶ μεγάλην ἀνυσυχία θυμολύμενη κ' ὄλας τὸν γλυκὸν τῆς πατέρα. Κι' ἀνύσπαστα ξανάρχισαν ὀπίσω τὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης, κ' ἔκλειουσε τότες ὁ τρίτος χρόνος ἀφ' ἧν ὁ Ἀβουφῆδης ἐκατοικοῦσε τὰ βουνά του.

VI

Ὡς τόσο στὸν κόσμον οἱ ποιητὲς ἐτραγουδοῦσαν τὰ ὑψηλά τοῦ πολεμιστῆ καυώματα, καὶ σ' ὄλες τὲς πολιτεῖες ἔξακουστοῦν δοξασιμὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβουφῆδῃ καὶ σ' ὄλες τὲς αὐλὲς τῶν Ἐμίρων καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ κίθαριστεὲς ἔψαλλαν τὲς μεγάλες παλληκαριεὲς τοῦ ἀντρεωμένου.

Κι' ἄλλα τραγοῦδια ἔλεγαν πῶς ὁ Ἀβουφῆδης μὲ καμπόσους ἀγαπημένους τοῦ στρατιώτες εἶχε διαπερᾶση μ' οὐράνια καρθία τὸν μέγαν ὠκεανὸν, κ' ἐπολεμοῦσεν ἀκόμα σ' ἀγνωστες γὰς ἀγνωστούς λαούς, ἄλλοι ἐλέγαν πῶς κάποια ἐρωτεμένη Περῆ εἶχε τὸν ἀρπάξει στὴν παράδεισο γιὰ νὰ ζῆσθαι μαζί του, ἐδιηγούνταν ἄλλοι πολλὰ καὶ διάφορα ἱστορίες ὅπου οἱ γυναῖκες πάντα ἐχαίρονταν μὲ τὸν πολεμιστῆ, μὰ ὄλοι ἱστοροῦσαν τὲς ὑψηλὰς παλληκαριεὲς, ποῦ γιὰ διήγημα θὰ τρέχουν σ' ὄλων τὰ στόματα, ὅσον ὑπάρχει κόσμος, καὶ τὰ μεγάλα κίνδυνα ποῦ γενναῖα καταφρόνησε, κ' ὄλα τὰ τραγοῦδια τοῦτα ἐτελείοναν καλώντας νὰ ξαναγύρη καὶ πάλι στὴν παθιτὴ του γῆς, λαμπρὸς σὰν τὸν ἥλιο ποῦ βγαίνει, ὁ ὑπεράνθρωπος νέος, ποῦ γιὰ λυτρώση ἀφ' ὅτου μοναχὸς τὴν ἄτυχη πατρίδα.

Οἱ περισσότεροι ὄμως ἐτραγοῦδουν ἓνα τέτοιο τραγοῦδι:

Τοῦ ἀντρεωμένου τᾶλογο πετάει
Καὶ φρουμᾶζει καὶ ρίχνεται μὲ βία
Ξέρει ποῦ ὁ καθ' ἀλάρη τοῦ ζητάει
Καρθία καὶ γενναῖότη κ' ἀφοβία
Καὶ πηλαλῶντας στὲς γραμμὰς βουτᾶει
Τῶν ἐχτρῶν καὶ δαγκάνει μὲ μανία
Τὰ σκαλιάρια ποῦ σταλάζουν αἶμα
Μὲ μιάς περνώντας τῆς μαλιτᾶς τὸ ρέμμα.
Πολεμεῖ μεγαλόψυχα ὁ γενναῖος
Ἡρώας καὶ τὸ σπαθὶ ψηλά ἀνεμίζει,
Ρίχνει νεκρούς, πολλοὺς λαθόνει νέος
Τῆς πατρίδας σωτήρας. Κοκκινίζει
Ἡ κορπερὴ λεπιδά μ' αἶμα κ' ἔως
Τὸν οὐρανὸν ἔστροφαι καὶ θερζίει·
Ἔϊνε Θεὸς ποῦ μάχεται ἢ λιοντάρι;
Ποθεὶ στεφάνι ἀμάραντο νὰ πάρει.

Ὁ κόσμος ὄλος λέγει καὶ θαυμάζει·

Σαρκόθηκε ὁ Ρουστάν ὀπίσω πάλι·
Τ' ἀμέτρητα τοῦ ἐχτροῦ φουσάτα σκιάζει.
Δὲ σου λείπει ἢ καρθία στὴν ἄγρια πλάη
Ἀβουφῆδῃ τὸ χέρι σου ἐρημάζει·
Τοῦ πολέμου τὸν κάμπο θὰ σὲ φάλλη
Χρόνος πολλοὺς τῶν ποιητῶν ἢ θεῖα
Τέχνη στῶν στίχων τὴν ψηλὴ μαγεία.
Χιλιάδες λάμπουν λόγους, μύρια ἀστράφουν
Σπαθιά· σκουτάρια ἀντιχτυποῦν μὲ κρότο·
Κραυγὲς ἀντιλαοῦν, τὸ χῶμα βάφουν
Τὰ αἵματα· κ' ὁ ἀγέρας μὲ τὸ γνῶτο
Τῶν ἀλόγων, ποῦ ὄρμουν, καπνίζει. Γράφουν
Οἱ ἱστορίες πολέμου, μὰ στὸ πρῶτο
Κατακατὰ τους μελετοῦν ἐκείνους
Ποῦ κέρδισες κ' ἀνδρῶν ἐκάμαν θρήνους.

Ἀνάμεσα στὰ κύματα τοῦ κόσμου
Μένει ἐσὸ φανούσιμος· χτυπιέσαι
Μόνος μὲ δέκα. Ἐξφνος ἀὸ ἀκριβὸς μου
Χάνεται βασιλιχῶς· μιλεῖς κινεῖσαι.
Κρᾶζει σε ὁ Ρήγας· «Καρδερῆ, ἔλα δὸς μου
Μὲ τὸ σπαθὶ σου τὴ ζωὴ, καὶ θέσε
Στ' ὄμορφὸ σου κεφάλι τὴν κορώνια,
Τί, μόνο σύ, νικᾶς εἰς τὸν ἀγῶνα».
Μιγερὸ χέρι ἢ σπάθα κόβει· τότες
Μὲ δάκρυ λέγει ὁ βασιλιχὸς σου. «Ζῆσε,
Σοῦ χρεωστῶ τὴ ζωὴ. Πολλοὺς στρατιώτες
Βλέπω ἀντρεωμένους γύρω μου, μὰ σὺ εἶσαι,
Ὁ ἀετός, τὸ λιοντάρι. Ἀπὸ τὲς πρώτες
Στιγμῆς, θωρῶ, τῆς ρίξης δὲ φοβέσαι
Ἦν νῆς Ρουστάν τὸ θάνατο. Μαζί σου
Μάχονται τοῦ φωτός τ' ἀσκήρια «Χῦσου».

Κι' ἀντιχτυπᾶ πολὺθροντο τ' ἀσάλλι
Σπιθεβολώντας κ' ἀκλουθᾶ ὄλη μέρα
Μεγάλη ἢ μάχη. Τοὺς ἐχτροὺς ἢ ζῆλη
Κυριεύει, καὶ μὲ βιὰ σκορπιώνται πέρα
Φοβισμένοι στοὺς κάμπους. Ἡ μεγάλη
Φωνὴ σου τὴ βοή περνᾶ τ' ἀγέρα·
«Χάμου στὴ γῆς πολλοὺς ξαπλώστε»· «Νίκη!»
«Ἐδελιτισαν. Τσακίζουν. Τρέξτε ὡς λύκοι».

Θεογέννητε ἄντρα ὄλοσθε ξακουσμένε
Σ' ἀσκῶσαν στὴν παράδεισο τ' ἀσκήρια
Τοῦ φωτός, Καστρομάχες, στὴ γῆς ξένη,
Ἀρχηγὸ νὰ σὲ κάμουν; Ἡ τὰ χέρια,
Σοῦ στρώσαν, τῶν Περῆ, στεφανωμένε
Κρεββάτι ροδοφύλλιο; Σερφερία
Μεσουραντῆς τὸ πέταμά σας φτάνει·
Ἐῖδετε ἀφ' ὅτου πλιά δὲν ξαναφάνη;
Ἦν Ἦν στὴ νίκη τὰ Ἰμαλιτῆ
Ἀνέθη, καὶ μὲ ζόρι πολεμάει·
Ἦν ὄσαν ὁ ψυχερὸς Ρουστάν, τὰ μάγισα
Τῶν Στοιχειῶν ποῦ ξανάζισαν Ζητάει

Σ' αἶμα νὰ βάλῃ ἀφύσικο τὴν ἄγια
Σπάθα μὲ μέφι φονικά τηράει·
Σπηλιές, δαιμόνων ἀθανάτων, μαῦρες
Καὶ καρφερές τοῦ καινὸ στήθη λαῖρες.
Θὰ νικήσῃ κ' ἀφ' ὅτου· κ' ἀπ' τὴ μακράδα
Θὰ ξανάρθῃ ὁ Ἀβουφῆδης καὶ θ' ἀστράφῃ
Μ' ἦλιο λάμψη ἢ μορφὴ του, μ' ὄμορφάδα,
Μὲ οὐράνια δόξας κάλλη· καὶ θὰ ἀνάψῃ
Σ' ὄλων τὰ στήθη τῆς ἀντρεῖας τὴ δῆδα.
Πῶς τῶν ἐχτρῶν μας τὲς καρδιές θὰ κἀψη!
Μὴν ἀργεῖς, μὴν ἀργεῖς, ἀγαπημένε,
Ποθεὶ σε ὁ κόσμος, γύρε κ' ἐδῶ μένε.

Μὰ κανεὶς βέβαια στὸν κόσμον δὲν ἤξερε, ποῦ ἀληθινὰ νὰ κατοικοῦσεν ὁ προφήτης.

VII

Ὁ Γέρος σείχ ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀμιλία ποῦ γιὰ κρατήση στὴν κοπελιά του ἐξάνοιγε παντοῦ γιὰ νὰ μάθῃ ποῦ ἔμενεν ὁ ἀπίστος ἐρωτᾶρης, ὄμως κανεὶς δὲν ἐδύνοτον νὰ τὸν πληροφορήσῃ γιὰ τὸ γενναῖο πολεμιστῆ ποῦ ἔλειπε τώρα ἀπὸ ἓνα χρόνο.

Τὴν ἡμέραν ὄμως ὅπου ἀναλήφθῃ ἢ ἀγαπημένη του κόρη, ἀγκαλιὰ καὶ πρῶτα πρῶτα ἐροθήθῃ μινίπως κ' εἶχε συμβῆ κάποια ἀνεπάντητη δυστυχία, ὑπόψιασε παρεφύς τὴν ἀλήθειαν γνωρίζοντας πῶς σκύλος καλήθρη δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸν ἐρωτα. Μὰ ἐπικράθη κατὰ καρδίαν, γιὰτὶ ἀνέλπιστα τὸν ἐπλήθυνεν ἢ φυγὴ τῆς κόρης, σὰ μιά μεγάλη συφορά. Καὶ τώρα ὁ τιμημένος γέρος εἶχε κατακατεστῆ στὸ σπίτι, κ' ἐντρεπτότου νὰ βλέπῃ τοὺς ἀνθρώπους, κ' ἐπεθύμησε ν' ἀπεθάνῃ τὸ γληγορότερο. Ἀγανούσεν ὄμως πολὺ τὴν ἀστοργὴ θυγατέρα, καὶ καθόλου δὲν τὴν ἐκαταριότου, μάλιστα μέσα του μ' ὄλων τὴν πίκρα ποῦ πότιζέ του τὰ στήθια, ἐδεῖστον στὸ θεὸ νὰ κρατήσῃ γιὰ χρόνους πολλοὺς ἀνθηρὴ τὴν εὐτυχία της. Παράπονο εἶχεν ὁ ἀσπρομάλλης μὲ τὸν Ἀβουφῆδῃ, καὶ συχνὰ εἶλεγε μὲ τὸ νοῦ του. «Πόσον ἀχάριστα πληρώνει τὴν ἀγάπῃ ὁ Ὑπεράνθρωπος νέος! γιὰτὶ ἐτοῖ ἀνεπάντητα νὰ μὲ ντροπιᾶσθαι, γιὰτὶ νὰ μὲ μιλῆσθαι ἓνα λόγο;» Κ' ἢ πίκρα τὸν ἔλυον ἀπὸ μέρα τὴν ἡμέραν, καὶ μ' εὐχαριστήση αἰσθανότου τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἀδυνατίξῃ, κ' ἐλογάριαζε τὸν εὐκολο καὶ γλυκὸν κατήφορο, ποῦ γοργὰ, καὶ δίχως κόπο, τὸν κατέβαζε στὸν τάφο. Ἐσκόπα βαρεμμένος ὁ γέρος, πῶς τώρα ἢ ἀσπλαχνη κόρη τὸν εἶχε καταστήσῃ ἐρημον, κ' ἀκλερον, κ' ὄρφανὸν ἀπὸ ὄλα· ἦτον πλεία μοναχὸς στ' ὄρφανεμένο

σπίτι, κ' ὁ κόσμος ὄλος γι' ἀφ' ὅτου ἦτον πεθαμένος σὰν νάχε περᾶση στὴ γῆς ποῦ ἐκατοικοῦσε μεγάλο θανάτικο. Στὴν ντροπιὰ του δὲν ἤθελε πλιά νὰ γνωρίζῃ κανέναν. Μόνον ἓνα ἀνεγῆτον μὰ καὶ κεινοῦ λίγο μιλοῦσε, καὶ ποτὲ ποτὲ γιὰ τὴ βαθειὰ του θλίψη. Ὁ ἀνθρώπος ἐτοῦτος ὀνομάστηκε ἔπειτα Ἀβελαβελήμ, κ' ἐστάθη φίλος πιστὸς καὶ μαθητὴς τοῦ προφήτη.
Ἦτον στενὸς διχὸς τοῦ Σείχ, ποῦ τρυφερὰ τὸν ἀγαποῦσε. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ γέρος εἶχε πληρωθῆ θανάσιμα στὴν καρδίαν, ἐστικτότου θωρακωμένος στὴ μεγάλη σιωπὴ του, θέλοντας νὰ φέρῃ ὑπερήφανα τὴν ντροπή, ποῦ τὸν ἐθασάνιζε καὶ ποῦ δὲν ἐμαρτυροῦσε κανενοῦ, μηδὲ τοῦ μοναχοῦ συντρόφου. Ἐχαμοζοῦσε σ' ἀφ' ὅτου τὸν τρόπον ὁ Σείχ ἓναν ὀλάκερο χρόνο. Κ' ἐξανάρθῃ πάλιν ἢ ἀνοιξή, κ' ἢ μέρα ποῦ ἓνα χρόνο ὅπισω εἶχε φαρμακωθῆ ἢ καρδίαν του.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εἶχεν ἐβγη λαμπρότερος στὸν ξάστερον οὐρανὸ ποῦ μόνον τὰ βουνὰ ἐθολῶναν, κ' εἶχε πλημμυρήσῃ τὴν ἀνοστώτιστη γῆς μὲ Φῶς, καὶ τὰ πουλιὰ ἐθεραπεύονταν στὲς δροσερῆς πρασινάδες, κ' ὁ μοσχοβολισμένος ἀγέρας καὶ τὰ βουνὰ κ' οἱ κάμποι, ἀνάδιαν πνοὴ μαγείας, λουσιμένοι σὲ τρυφερῆς, εὐτυχίας καινούργια ζωὴ. Μὰ τὸ γλωμὸ ἀστρο ὄποῦτον στοιχειωμένη ἢ ζωὴ τοῦ Σείχ, ἐθασίλευε. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατάνοις ὁ γέρος ἐσθονότου· ἢ λύπη τὸν εἶχε τέλος πάντων καταβάλλῃ. Κ' ἐσταθῆκαν τοῦτα πρὸς τὸν Ἀβελαβελήμ ποῦ μόνος ἐτολομοῦσε νὰ τὸν βλέπῃ, τὰ στερνὰ του πικρὰ λόγια—Πεθαίνω, κ' εἶμαι εὐχάριστος ποῦ πεθαίνω, γιὰτὶ ἢ ζωὴ μου εἶνε μεγαλώτατο τυράγνιο ποῦ δὲν ὑποφέρειται πλεῖο. Ὁ μεγαλόψυχος νέος, ποῦ ἢ οἰκουμένη ὀλάκερη θιαμάζει, ὁ ὑπεράνθρωπος ποῦ πολεμῶντας σὰν ἀκάθετο λιοντάρι ἐλύτρωσε τὴ γλυκειὰ μας πατρίδα, ὁ Ἀβουφῆδης, ὄμιε, ἐντροπίασε τὴν ἀσπρη τρίχα τοῦ κεφαλιῶ μου, κ' ἐδειχτή πρὸς ἐμένα ἀχάριστος, ἐνῶ ἐγὼ τοῖα ἀνοιξὴ ὄρθανοιχτη τὴ θύρα τῆς ἀτυχῆς καρδιᾶς μου. Παιδί μου, σοῦ δίνω τὴν τελευταίαν τοῦτην ἐντολή. Τὰ χεῖλη μου θάμεναν βουβὰ, ἀν δὲ σ' ἀφιδεύομαι, κ' ἂν δὲν ἐγνωρίζῃ τὴ μυστικότητα σου. Ζῆ ὁ Ἀβουφῆδης βέβαια, ζῆ κ' ἢ κόρη μου εἶνε μαζί του· αὐτὸς ἀχάριστα μοῦ πληρωσε τὴν ἀγάπῃ, κ' ἀγοῦρα ἀφ' ὅτου ὁ ἴδιος μὲ στέρνει σήμερα στὸν τάφο. Εἶσαι νέος, παιδί μου, καὶ θὰ ζήσης, κ' ἴσως τοὺς ἀπαντήσης κάποτες κάπου. Πὲς τῆς τότες, πῶς μοῦλειψε κ' ἢ ὕστερη γλυκάδα τοῦ στερνοῦ φίλιου τῆς πὲς τῆς, πῶς ξένος ἔκλεισε τὰ θλιμμένα μου

μάτια, μὰ πὲς ποῦ συγχωρῶ κι' ἀπὸ τὴν κλί-
νη τούτη τοῦ θανάτου, τῆς στέρνω τὸ τελευ-
ταῖο φίλι καὶ τὴν πατρικὴν εὐχὴ μου».

Κ' ἔδω ἔδω ἡ φωνὴ τοῦ ἀρρώστου ποῦ
ἔζησεν ὀλίγες ὥρες ἀκόμα χωρὶς ὁμιλίας νὰ μι-
λήσῃ ἄλλο· καὶ τέλος τὸ βράδου βράδου πρὶν ἀ-
κόμα σβυστοῦν τὰ ὕστερα χρώματα τῆς δύσης,
ὁ γέρο εὐχὴ ἐξεψύχησε σὰν ἐρημίτης.

Τὴν ἴδιαν ἐκείνη στιγμὴ ποῦ ὁ ἔτοιμοθάνα-
τος Σεῖχ, τόσο λυπητερά ἐμιλοῦσε πρὸς τὸν
Ἀβελαβελὴμ, ἡ ἐτοιμόφυγη ψυχὴ του παρου-
σιάστῃ σὰν διάφανο φάντασμα στὰ μάτια τῆς
θυγατρὸς του, ἐκεῖ στὴν ἐρημία τοῦ Ἀβουφῆδῃ,
καὶ κοιτάζοντάς τιν γλυκὰ γλυκὰ καὶ μὲ δα-
κρυμένο βλέμμα, τῆς εἶπε: «Παιδί μου, μ' ἐ-
σκότωσε παιδί». Ἐκείνη ἐκρῦψεν ἔφτυς τὸ
πρόσωπό της κ' ἔβαλε πόνου φωνή, κι' ἀπὸ
ἄκείνη τὴν ἡμέρα ἐπληγώθη βαθεῖα ἡ μεγάλη
της εὐτυχία.

Ἐφοδοῦντο ἀπὸ τότες μὴν ἀληθινὰ ὁ γλυ-
κὸς της πατέρας εἶχεν ἀπεθάνῃ, κ' ἐκράζε τὴν
ἐαυτῆς ἀσέβη κι' ἀσπλαχνη, γιατί εἶχε πα-
ρατήσῃ τόσο σκληρὰ τὸν ἀγαπημένο γέρο ἀφί-
νοντας τον ἄκλερον καὶ ὀλομόναχον. Ἐβλεπε
καθαρὰ τὴν μπόρση τοῦ γραφοῦ τῆς τύχης.
Ἐξακολουθοῦσεν ὁμιλίας νὰ μὴ δειχθῇ τὸν πόνο της.
Καὶ τόσο μεγάλη καὶ τὸσον ἄσωση καὶ τὸσον
ὑπεράνθρωπη ἐβαστιότου ἄνευ ἡ τέλεια τοῦ
ἀντρούου εὐτυχία καὶ τόσο πολὺ ἡ ἀγάπη τους
πρὸς τὸν Σκενδέρ, ὡστε μάλιστα τῆς ἔμενε καιρὸς
νὰ συλλογιστῇ ἀποκλειστικὰ τὸν ἀπαρτισμένο
γέροντα, ποῦ ἐτηκότου κ' ἔλυωνε σὰν τὸ κερί,
στοῦ θανάτου τὸ κρεβάτι καὶ στὴ μοναδική
του δυστυχία. Μὰ ἀφόντις ὁ θεὸς ἐρωτάρης,
εἶχεν ἀνοιχτὴ τὸ προφητικὸ του στόμα, ἐπλή-
θεψε μέσα στὰ σπλάχνα της ἡ ἔγνοια κ' ἐξα-
ναστήθη ἡ λύπη τοῦ χαμοῦ τοῦ πατρός της.
Κ' ἐσυλλογιστῇ πρώτη τώρα φορὰ καὶ μὲ ὀρθο
μεγάλο τὸ μελλόμενον καιρὸ, σκιαζομένη, μή-
πως καὶ κατάρρη ἡ λαμπρότατη οἰκοδομή, ποῦ-
θεν ἡ ἀγάπη τριπόθητα στήθη.

VIII

Στὸ ψηλότερο βουνό, ὅπου ὁ Ἀβουφῆδῃς
εἶχεν ἀνέβῃ γιὰ νὰ ξεφαντώσῃ καὶ νὰ κλάψῃ,
ἐθαβώθη ὁ νοῦς του. Κι' ὅταν τὴν αὐγὴ πάλι
συνῆρθε δὲν ἔθυμούτου πλὴν τῆ βέβαιη δυστυ-
χία ποῦ ἀνοῖα ἐσίμονε, σὰν ἀβάσταχτο ὄνειρο-
πλάκωμα, καὶ χαρούμενος κατέθη πίσω πάλι
στὴν ἐρημία του κι' ἀγκάλιασε δίχως ὑποψία
τὸ μικρὸ του παιδάκι, κι' ἀναγάλιασεν ἡ ἀγα-

πητὴ του γυναίκα, κι' ἔλαμψεν ἀπὸ χαρὰ ἡ
θλιμμένη της ὄψη.

Κι' ἀπέρασαν πάλι πολλότερες μέρες μὲ
ἀδοκίμαστῃ καὶ νέαν εὐχαρίστηση, κ' ἐχαίρονταν
ὅλοι στὴν τριδιπλὴ τους εὐτυχία, καὶ ἐτέλειωνε
τότες ὁ τρίτος χρόνος ἀφόντις ὁ Ἀβουφῆδῃς
κατοικοῦσε στὸ βουνό του. Μὰ τὸ ροιζικὸ προσ-
διορίζει τὰ πάντα. Καὶ μίαν ἡμέραν ἐνῶ τὸ
παιδάκι ἐπαίξε στένοντας χωματένια σπῆτια, κ'
ἄθῳα ἐγελοῦσεν, ἀκούστη ξάφως ἔνα σκυλίσινο
βήξιμο, ὁμοιο στ' ἀλύχτισμα τοῦ χάρου, κ'
ὁ Ἀβουφῆδῃς στραβοστομισμένος, εἶδε τὸ γλυκὸ
του Σκενδέρ νὰ ἀλλάξῃ χρώμα, καὶ νὰ πέφτῃ
τὸ ἄθῳο πλάμα πνιμένο κατὰ γῆς καὶ μισο-
απεθαμμένο! Ἐτρέξε παρεφτός, καὶ τ' ἀτή-
κωσε στὴν ἀγκαλιά του. Καὶ σὲ λίγο ἀπεπι-
σμένει πατέρας καὶ μάνα, ἐκαθόνταν στὸ προσ-
κείμελο τοῦ πολυαγαπημένου τέκνου, καὶ σιμὰ
πολύ σιμὰ του, κ' ἐκλάψαν πικρὰ ὑποψιαζού-
μενοι μὲ τρομάρα τὸ τέλος.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἀβουφῆδῃς ξανα-
πόησε τὸ προφητικὸ χάρισμά του.

(Τὸ τέλος στὸ ἄλλο φύλλο).

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΝΕΡΟΚΟΡΕΣ*

Πετοῦν οἱ γλάροι καὶ φουλιάζουν στ' ἀκρογιάλι,
Σκίζοντας τὸν ἀέρα μὲ στριγγιές κραξίες·
Στὰ ράμφη κρεμαστὰ κρατοῦν κυνίγια.
Τὰ πελαγίδια. Ἀεροπλέχοντας τὸ σμάρι
Καὶ ὅστις φουλιὲς γυρνώντας μ' ἀναγλία,
Μύριες λαλιὲς τοῦς προοδοῦν ἀγαπημένες
Κι ἀνακραγιὲς χαρούμενες ἀχολογοῦνε.
Τὸ φτεροκλάγγισμα ἀντηχεῖ, καὶ βρέμει
Κάτου τὸ κύμα ἀργὸ καὶ ἀποσταμένο.
Καὶ τὰ πετροχιλιδινα γυροῦνε στὰ στεφάνια
Γλυκόλαλα, καὶ τριδάγαπνιμένα ταῖρια
Φτεριάζουν, τιτιβίζοντας, μὲ τὰ σπαθόφτερά τους.

Τις νύχτες τις ἀχνές μὲ τὰ φεγγάρια,
Τῆς ἀνοιξὸς τὰ βαλαμένη βράδου,
Γυροῦν οἱ γαλανὲς θαλασσοκόρες,
Ρυθμίζοντας ἀραβίτες καὶ ταῖρια ταῖρια
Τοῦ πόντου τὰ τραγοῦδια καὶ τοῖς θρήνου.
Ἐχολογοῦν κυματιστοὶ στὰ πλάτια
Τοῦ πέλαου γλυκὰ, κι ἀπαλοσμίγουν
Τοῖς ὑπνοῦς τῆς γοργόνας καὶ τὸν κύκνων.
Ἦμιε κι ἂν ἀγοικῆσῃς τὸ ἦχολόγι!
Ἄλλοι! κι ἄλλοι! κι ἂν γυτευτῆς στὸ θρήνο!

* Ἀπὸ τοῦς «Ἀντιλάλους»—Ἀθήνα, Ἐκδοσὴ τῆς
«Τέχνης» 1899.

Τις νύχτες τις ἀχνές μὲ τὰ φεγγάρια.
Τῆς ἀνοιξὸς τὰ βαλαμένη βράδου
Γυροῦν οἱ γαλανὲς θαλασσοκόρες
Στὸν γλάρον τ' ἀκρογιάλι βράδου-βράδου
Καὶ σέρνουν τοῖς χοροῦς τοῖς θαλασσένιους.

Δυὸ γλάροι, ταῖρι ἀγνὸ κι ἀγαπημένο,
Σκίζοντας ἀπνοῦχτεροι τὰ πόντια πλάτη,
Στριγγιὰ κραξία γυρνώντας στ' ἀκρογιάλι σκού-

[ζουν
Κ' ἠχολογοῦσαν τὰ ραϊδιὰ καὶ μαῦρα τ' ἄντρα.
—Ἦμιε καὶ τότε σέρνουνε στὰ νυχοπόδαρά τους!—
Μαγεμένοι τόρα οἱ γλάροι ἀπ' τὸ τραγοῦδι,
Θαμπωμένοι ἀπὸ τὰ φέγγη τὰ πανώρια
Τυφλοδέρνονται πρὸς τὸν ἦχο καὶ πέφτουν.

Λυσόμαλλες, χαλδῶνας τὰ στεφάνια
Τοῦ χοροῦ ποῦ ἀνέρα ἐκυκλόσαν,
Δρούμενε φωνοτάρχατὰ μὲ θρήνου,
Στὸ θαμιστὸ κι ἀπάντεχο κανίσκι.

«Ἦμιε ποῖο τάχα ἀπόμακρο ἀκρογιάλι
Σὲ ξεβόρασε στὰ φύκια ἐσὲ τὸν κρίνο ;
Μαλιὰ ἔανθὰ στὸ ὠραῖο τὸ κεφάλι
Ποῖο κλάμα σὰς στεφάνωσε μὲ θρήνο ;
Ἦμιε, ποῖος σ' ἐρίξε ἐδὼ πέρα
Κ' ἔφυγε μυριοτάξιδο μὲ τὰ φιλιὰ της ;
Καὶ τὰ ξανθὰ σου κόβουν οἱ θαλασσοκόρες.
Στεφάνια πλέχουνε γιὰ τὰ μαλλιά τους ;
Τὰ μάτια παίρνουνε σου γιὰ καθρέφτες,
Νὰ καθρεφτίζονται κάτω στὰ βῆθη ;
Βγάνουν τὰ ἰλιόστραφα μαργαριτάρια,
Νὰ τὰ κρεμάσουνε στ' ἀφάρτα στήθη,
Καὶ τ' ἄλικα καὶ ρόδινα κοράλια
Στὰ κροινδάχτυλα γιὰ δαχτυλίδια ;»

Τινάζοντας τὰ ὀλόλευκα φτερά τους,
Μὲ κρεμαστὰ τὰ πορφύρενια πόδια,
Δαδαιῖνον μὲ τὸ χάρωμα κι ὀλοκυκλόσαν
Λευκίζοντας οἱ κύκνοι τ' ἀκρογιάλι.
Καὶ ἴσκιο λευκοφώτεινο περνώντας κάνουν
Στὸν πελαγιστὸ βῆθο καὶ στὸ γιάλο,
Καὶ πέφτουν στὴν ἀκρογιάλι πάλι τὸ πλῆθος
Τὸ στενοτραγοῦδὸ του θρηνοτραγοῦδώντας.
«Οἱ ὦρες διάθικαν οἱ πελαγιῖτες,
Μ' ἦχος παρθενοῦς τρέμοντας τὸν αἰθέρα.
—Ἐλάτε οἱ νεροκόρες τοῦ πελάγου
Νὰ βυθιστῆτε στ' ἄντρα σας καὶ στὰ παλάτια.
Ἐλάτε, κι ὁ μυριοκόλος νεροπατέρας
Ἀπὸ τὰ βῆθη τὰ φτάστα ἐτραβίχτη,
Καὶ θὰ φανῇ περίορφος στὸν κόσμῳ· ἐλάτε!...
Ρίψτε μ' ἀνοῦς ἀπὸ τὰ πόντια δέντρα,
Ἦμιε, τοῦ καλοῦ σας τὴν ὠριότη,
Καὶ μὲ δάδες δράμετε ἀναμμένες,

Νὰ περνάτε ἀπὸ τὰ βῆθη σας τὰ φλόγα,
Σὰν ἴσκιο νεροπόντιστο, σὺ γαλαξίες,
Ἦ ἐσεῖς νεραῖδες νεροβυγατέρες.»

Σπῆλιος ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ

Π Ν Ε Υ Μ Α Τ Ι Κ Η Ζ Ω Η

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παύλου Νιρβάνα: «Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Νίτσσε».
Ἀθήνα. Ἐκδοσὴ τῆς «Τέχνης» 1899.

Ὁ Γερμανὸς ποιητὴς φιλόσοφος Νοβαλὴς κάπου
εἶπε πὸς ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ποίησις μὲρα μὲ τὴ μὲρα
φέρνεται ὀλοένα νὰ συγχωνευθῶν. Τοῦ «φερσίματος»
αὐτοῦ πολὺκροτο παραδείγμα στὸν καιρὸ μας ἔχομε τὸ
«Ζαχατοῦστρα» τοῦ Νίτσσε. Γι' αὐτὸ ἕνας κάποιος λό-
γος περὶ τοῦ Νίτσσε, ποῦ νὰ μὰς δίνῃ μιὰ κάποια ἰδέα
τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἔργου ἐκείνου, ἔχι μόνον ται-
ριάζει σὲ κάθε ὄργανο δημοσιότητος ποῦ ἐνδιαφέρεται
νὰ καθρεφτίζῃ τὸ μεγάλο, γύρω στὸν κόσμῳ, κύκλο
τῶν μεγάλων ἰδεῶν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ταιριάζει
στὴν «Τέχνη», ποῦ προσρισμός της δὲν εἶνε νὰ διασκε-
δάξῃ τὸ λεγόμενο «Κοῖνον» μὲ τὰ κατακλιτῆ τῶν
λογίων τῆς νουσίνας καὶ τῶν ἐραστῶν τῆς ρουτίνας,
ἀλλὰ νὰ μυριζαίται καὶ νὰ δρέπῃ τὴν τῶν ἰδεῶν
καὶ νὰ περισυμύξῃ τὴν κυριότητα της, ὅπως κι ὅσο
μπορεῖ, καλλιτεχνικὸ μέλι. Δὲ στέκει σέμας νὰ ἐγ-
κωμιάσωμεν ἔργῳ ποῦ προτοφάνηκε σ' αὐτὲς ἐδῶ ἐτι-
στῆλες συνταγμένο ἀπὸ συνεργάτη τῆς «Τέχνης»
πολύτιμο· ἀλλὰ καὶ δὲ μὰς ἔρχεται καλὰ νὰ μὴν ὁμο-
λογήσωμε περὶ «τῆς ἐλληνικῆς φωνῆς τὸ ταπεινὸν
ἀνακίτωμα μέσα στὸ πολὺγλωσσὸ τῆς Νιτσιακῆς φι-
λοσοφίας» — κατὰ τὸν ἴδιο λόγον τοῦ κ. Παύλου Νιρ-
βάνα—καθὼς καὶ σὲ κάθε ὑψηλῆς φιλοσοφίας, πρέπει
νὰ εἶνε ἀπὸ τὰ πρῶτα καθήκοντα φύλλου καθὼς ἡ
«Τέχνη» καὶ πὸς ἡ φωνὴ αὐτῆ δὲ μποροῦσε νὰ βγῇ
καθαρώτερα καὶ καταλληλότερα παρὰ ἀπὸ πνεῦμα νέου
λογοτέχνη σὰν τὸν Παῦλο Νιρβάνα, μαζὶ παρατηρη-
τικὸ καὶ δημιουργικὸ, ἀνοιχτὸ καὶ στῆς Ἐπιστήμης
τὰ ἀναλυτικὰ ἔσκειπτάσματα καὶ στῆς Ποιήσεως τὰ
μυστηριώδη συνθέματα. Ἐπειτα ἡ ποιητικὴ φιλο-
σοφία τοῦ Νίτσσε ἔχει μιὰν ἄλλη χάρη, ξεχωριστὴ,
γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμῳ, τὸν κόσμῳ ποῦ ἀντιλαμβάνε-
ται τὰ ἔθνηκα, κίπως διαφορτικὰ ἀπὸ τοῦς λογο-
κόπους τῶν συλλαθητηρίων. Μὰς θυμίζει, σύμφωνα
πάλι μὲ τὸ νόμο τῆς «αἰωνίας ἐπιστροφῆς», τοῖς με-
γαλοφάνταστοις καιροῖς τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος,
ποῦ φιλοσοφία καὶ ποίησις ἦταν ἕνα ταῖρι θαυμαστὸ
διαμαντοδεμένο ἀξεχώριστο μέσα στὰ φιλοσοφικὰ ποι-
ήματα ἢ στὰ ποιητικὰ φιλοσοφήματα—ὅπως θέλετε
—τοῦ Ἐνοφάνη καὶ τοῦ μεγάλου Ἐμπεδοκλή, τοῦ
Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Πλάτωνος. Ποιήματα καὶ φιλο-
σοφήματα, ποῦ πρῶτα πρῶτα μίλησαν ὄχι στὰ τυφλὰ
σκληρωμένα πλῆθη, ἀλλὰ σὲ διαλεχτὸ λαὸ τῶν ἐ-
λευθέρων δυνατῶν.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Π. Α. Ἀξιώτου: «Διηγήματα», Νέα σειρὰ,
Ἀθήνα 1899.

ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ

Η διδασκαλία της «Πλέκτρας».

«Όχιος, ἀξέπαιτος, καὶ ἂν θέλετε συγκινητικὸς ὁ ἐνθουσιασμός του κ. Μιστριώτη, ποῦ ἐδοκίμασε νὰ ζαναζήσῃ στὴ νέα ἀθηναϊκὴ σκηνὴ τὴν ἀρχαίαν Πλέκτραν. Φαίνεται όμως, ὅτι τὸ ἐπιγεῖσμά του δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐκολο, ὅπως ὁ ἐνθουσιασμός δὲν ἦταν καὶ τόσο φωτισμένος. Τὰ στοιχεία ποῦ ἔπαυον τούτου ἐνός τέτοιου καλλιτεχνικοῦ ὄνειρου ἢ πραγματοποίησης, δυστυχῶς ὁ τόπος μας δὲν τὰ ἔχει ἀκόμα» καὶ ὡς ἀπὸ τὸν τόπο μας ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τα ζητήσῃ ὁ ἐνεργητικὸς ὄνειροπόλος. Ἄν στὴ σκληρὴ αὐτὴ ἀνάγκη προσθήσῃ κανένας καὶ τὸν ἐμψυχοδασκαλισμὸ, ποῦ μετ' ὅλη τὴν καλὴ θέλησιν, τυφλὸν ἐκαμμιά φορὰ στὴν ἐκλογὴ τῶν στοιχείων, δὲν θέλει ἄλλο νὰ καταλάβῃ πὼς καὶ γιατί ἡ διδασκαλία τῆς Πλέκτρας ἐμνεῖται μίαν εὐγενικὴν ἀπόπειραν, χωρὶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἐντέλεια ἐκείνου, ποῦ ἀλλοιῶς τρέφουν ἰδανικά.

Ἀρκετὰ καλὴ ἡ σκηνογραφία καὶ οἱ ἐνδυμασίες πιστότατες ἄλλα τίποτα, ἢ σχεδὸν τίποτα ἄλλο. Οἱ ἐρασιτέχνες ποῦ ἐβλάθησαν νὰ διδάξουν τὴν τραγωδίαν, εἶχαν ἴσως μερικὰ φυσικά προτερήματα, — προπάντων ἡ Δνὴς Ἀποστόλου, — ἀλλὰ δὲν εἰδωλόθησαν ὅπως ἔπρεπε καὶ δὲν ἐκατόρθωσαν νὰ μᾶς δεῖξουν παρὰ τὴ συνειθισμένη μονοτονία καὶ τὴ συνθηματικὴ ὑπερβολὴ τῆς νεοελληνικῆς τραγικῆς ἀπαγγελίας. Στάσις, κινήματα, τόνοι, κάθε ἄλλο παρὰ κλασσικά—σενὰ δὴλαδὴ καὶ μεγαλόπρεπα καὶ ἴσως. Καὶ ζέωρα ἀπὸ τὴ μορφή του κ. Κυριαρίστου, ποῦ ἐμοιάζει λίγο μετ' Ὀρέστην, ἢ τοῦλάχιστο μετ' ὁν ἔφηβο τῶν ἀρχαίων ἀγείων, πουνεὶν ἄλλο δὲν εὕρισκε νὰναπαυθῆ τὸ μάτι ἢ τὸ αὐτί.

Ὅσο γὰρ τὴ μουσικὴ τῶν χορῶν ποῦ τὴν ἐσύνθεσαν ὁ κ. Σακελλαρίδης, πιθανὸν νὰ εἶνε ἀσφὴ μουσικὴ, μετ' ἄρρες, μετ' ὑστέρημα καὶ μετ' ἄγνοιαν γραμμικῆς μου φαίνεται ὅμως πὼς ἔχει τὸ μεγάλο ἐλάττωμα, νὰ μὴν εἶνε ἐμπνευσμένη καθόλου.

ΓΡ. Ξ.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Η Ἐκδοὴ τοῦ Ζαππεῖου.

Γὰ τὴν αἰσθητικὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου αὐτοῦ ἡ μικρὴ ἔκθεσις, ποῦ πρό δύο χρόνων, χωρὶς νὰ τὸ κταλῶμεν σχεδόν, μᾶς ἀνοίξαν τρεῖς προοδευτικὸι κύριοι, εἶσι πρὸς μίαν δειλὴν δοκιμὴν ἀνεπίσημην καὶ φωτισμένην τὸν πρῶτον χρόνον, τολμηρότερην καὶ πλέον ἐπιδιορθομένην τὸ δεύτερον, θὰ μείνῃ ἕνας σταθμὸς ἄξιος μελέτης, ὅπως κάθε σταθμὸς ἱστορικὸς, ὅπως κάθε κίνημα αὐτόματον, ποῦ γεννᾷται μίαν ἀνάγκην ὁποιαδήποτε, εἴτε ἐθνολογικὴν, εἴτε κοινωνικὴν, εἴτε καλλιτεχνικὴν. Καὶ θὰ μείνῃ νομιζόμενος ἕνας σταθμὸς στὴν ἱστορίαν τῆς καινούριας ἑλληνικῆς τέχνης, ὅχι τόσο γὰρ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς σημασίας καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν, ὅσο γὰρ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκδήλωσιν ποῦ μᾶς ἐπαρουσίασεν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τῶν τεχνιτῶν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τοῦ κοινού, τῶν τεχνιτῶν σὺν τῶν πρῶτον καὶ ἀδύνατον καὶ σατυρισμὸν πέταγμα τους, τοῦ κρινού καὶ

τῆς κριτικῆς στὸ χάος τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων, τὸ γεμάτον ἀπὸ αἰῶνους ἑλαρότητες.

Ὅσο γὰρ τὴν ἔκθεσιν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ τὴν ἔκθεσιν, ἂν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ μετ' ἀγάπην, μετ' ἀγάπην μάλιστα ἀγάπην, δὲν εἰμπορεῖ νὰ μιλήσῃ μετ' ἀναγκαίαν σοβαρότητα. Γιατὶ φυσικὰ μέσα εἰς δύο σῆμας ποῦ ἀνταγωνίζονται μετ' ἰσοτιμικὴν ἰσότηταν ἐργασκόμενοι μετ' ἔργα ἀθωοτάτων ἐρασιτεχνῶν—καὶ δὲν εἰμποροῦσε φαίνεται νὰ γίνῃ ἄλλως καὶ λίγα ἐκατοστά τοῖχου χωρίζον τὴ σπάνια δυστυχῶς αἰσθητικὴ συγκίνησιν, ἀπὸ τὴν ἀηδία καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ποῦ γεννᾷται ἡ βαναυσότης καὶ ἀπὸ τὸ ζεκάρισμα, ποῦ γεννᾷται ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπειρία, δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς φυσικὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἀπαυτομμένην σοβαρότητα, οὔτε ἀντιληφθῆ τὸ μᾶζωμα αὐτὸ τῶν χωρῶν πωτισμένων πανιῶν, ὡς ἕνα σύνολον καλλιτεχνικὸν μετ' ἰσοτιμικὴν ἰδιαιτέρον καὶ μετ' ἰσοτιμικὴν ἐκφραστικὴν μίαν κινήσιν καλῆς ἢ κακῆς. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἡ ὅποια ἀγκαλιᾶται σφιγτὰ ἔργα καλὰ καὶ ἀνάξια, μετ' ἰδέαν τῆς εὐγενικῆς ἀποπείρας, καὶ δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπ' τὴν σοφὴν ἐπιληρίειαν, ποῦ σταματᾷ μόνον ἐκεῖ ποῦ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ σταματήσῃ.

Τὸ ἀνακίτωμα αὐτὸ—δὲν θέλω νὰ εἰπῶ ὀσπερὶως, ἀφοῦ πρόκειται γὰρ ἕνα χαρακτηριστικὸν, γενικὸν καὶ κάθε περὶ ὅσον ζωμωτικὴ τῆς τέχνης, ὅπως εἶνε αὐτὴ ποῦ διατρέχουμε—τὸ ἀνακίτωμα αὐτὸ δὲν χαρακτηρίζει μόνον τὴ νέα μας ζωγραφικὴ, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς καλλιτεχνικῆς μας ζωῆς. Τὰ ὅρια τῆς τέχνης εἶνε ἀκόμα τόσο συγγιμένα καὶ ὁλόα στὸν τόπον αὐτὸν καὶ ἡ δημοσιὰ καλαισθησία τόσο μακρὰ σταματημένη ἀπὸ τὸν αἰῶνα, ὥστε τὸ ἀνακίτωμα αὐτὸ νὰ μὴ σκανδαλίζει καμμίαν αἰσθητικὴν καὶ νὰ θεωρητὰ ἀπὸ τὰ φυσικότερα πράγματα τὸ ἀδέλφωμα τοῦ Γκίζης μετ' ὁν κ. Λαμπάκην σ' ἕνα τοῖχο τῆς ἔκθεσως, ὅπως τὸ ἀδελφωμα τοῦ Παλαμά μετ' ὁν κ. Συνοδῶν σ' ἕνα στήλην περιδοικοῦ καὶ τὸ σπιγταγκλάσμα τοῦ Σοφοκλέους μετ' ὁν κ. Σακελλαρίδην ἀπάνω στὴ σκηνίδα τῆς σκηνῆς.

Ὅσοιδήποτε καὶ μέσα στὸ ἀνακίτωμα αὐτὸ τῆς καλλιτεχνικῆς ἔκθεσως, εἴαν δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς ν' ἀναζητήσῃ σ' ἕνα ἄρμονικὸν σύνολον, ἕνα γενικὸν χαρακτηριστικόν, μὴ τᾶσιν, μὴ φυσιογνωμίαν τῆς νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς, ποῦ πρῶτη φορὰ μᾶς παρουσιάζεται συγκεντρωμένη καὶ πρόσφορη σ' ἕνα γενικὴν κριτικὴν—βρίσκει ὅμως κανένας πάλι τὰ μεμολοιμένα ἐκεῖνα σημεῖα, τὰ ἐξαρτητικὰ ἐξωρισμένα, ποῦ ἀπαντᾷ, μετ' ὅσον ἀναζητητὰς, καὶ σ' ὅλους ἄλλους κλάδους τῆς καλλιτεχνίας. Μέσα στὴν ἐρμηκίαν ἐξάφνη τῆς Ἰδέας—μποροῦσα μάλιστα νὰ εἰπῶ στὸ ζῆφνομα καὶ στὸ ὄνομα ποῦ γεννᾷται ἡ Ἰδέα—μέσα σ' ὅσας ψυχρὰς καὶ ἀψυχρὰς ἀντιγραφὰς τῆς φύσεως, ἀπαντᾷ κανεὶς τὸ τολμηρὸν καὶ ἐμψυχον καὶ γεμάτον ἀπὸ μίαν ἀγρίαν κίνησιν σχεδὸν τῆς δόξης τοῦ Γκίζης, τῆς δόξης ποῦ τὸ κοινὸν τὴ θέλει ἕνα ὁμορφον καὶ ἀγγελικὸν πλάσμα, μετ' ὅσον λευκὰ φτερά στὸν ὄμιον, καὶ ποῦ ὁ καλλιτεχνὴς τὴν ἐπλάσε θεοῦτα ἀγρίαν. ποῦ δρακελᾷ μεθυμένον ἀπὸ τὸ αἷμα, τοὺς ἐρμηκούς τόπους, τοὺς σπαρμένους μετ' ὅσον κόκκαλα. Καὶ μέσα σ' ὅσα τοπεῖα, τὰ ἄψυχα, τὰ φωτογραφημένα, ποῦ μέστω δὲν ἔχουν κρατήσῃ κανένα ἀπ' τὰ μυστικὰ τὰ φευγαλέα τῆς φύσεως, τὰ τοπεῖα τὰ σγεδιασμένα ἀπάνω σ' ἀιῶνια κλισίε, τὰ τοπεῖα ποῦ σὺ φωνάζουν πὼς ὁ δημιουργὸς τους

δὲν ἀπάντησε ποτέ του ἕνα δένδρον λυπημένο καὶ μίαν αὐγὴν παραπονεμένην καὶ μίαν ἀκόλαστον σκία καὶ δὲν παραστάθηκε ποτέ του σ' ὅσας γιορτὰς τῆς γλυκείας καὶ σ' ὅσας λιτανεῖας τῶν συννεφῶν καὶ σταματοκρόματα τοῦ μεσημεριοῦ, ἀπαντᾷ κανεὶς πάλι, μὴ ἔνα εὐχάριστο ζῆφνομα, τὸ πινελο τοῦ κ. Φουκᾶ, βουτηγμένον μέστω σ' ἀέρινα χρώματα τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαιρας καὶ σταματᾷ μετ' ὁν ἴδιον ζῆφνομα σ' ἕνα ἐμψυχον σύνθεσιν τοῦ Ροιλοῦ ἢ τοῦ Τσιριγιώτη, καὶ ἀντικρούει μ' ἐκπληξὴν τὴς γλυκύτερας ἄρμονίας τῆς παλιέτας τῆς δεσποινίδος Λασκαρίδου, ποῦ ἔχει τὴ δύναμιν, μίαν κόρη καὶ μίαν ἐρασιτέχνιν αὐτὴν, νὰ δαμάζῃ τὰ σκληρὰ καὶ ἀνοπόταχα χρώματα. Καὶ πάλι μέστω σ' ὅσας βαρεῖες κριτικὸς φωνῆς, ποῦ δὲν ζερεῖ κανεὶς γιατί νὰπαινοῦνται τὴν αἰθερία καὶ ὁμορφωτὴ φύσιν τους, γὰρ νὰ μιμηθῶν χωρὶς λόγο τὴν ἐλαιογραφίαν, καὶ μέστω σ' ὅσας ὑδατογραφίας τὴς καλλιγραφικῆς καὶ τελειωμένως καὶ γυαλιστέρας καὶ ψιλοδουλεμένες μετ' ἰσοτιμικὴς προοπτικῆς καὶ κάθε ποιήσεως, πάλι βρίσκει κανεὶς ἕνα Γκιλιὰ καὶ ἕνα Μποκασιάνη,—ὄχι, πάντα—δεικνύοντὰς τοῦ κίποτος πὼς ἡ ζωγραφικὴ δὲν εἶνε φωτογραφία, ἀλλ' ὑποτύπωση ποιητικῆς τῆς φύσεως.

Καὶ τὰ λίγα αὐτὰ ἐξωρισμένα—δὲν ἀνάφερα ἐδῶ παρὰ τυχαία παραδείγματα—τὰ ἀνέρα αὐτὰ πτερουγίσματα ἐξῶ ἀπ' τὴν ἀτμοσφαιρὴν τῆς πεζότητος καὶ τῆς κοινότητος, σ' ἕνα κόνον, ὅταν βλήνῃ ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν κορασιμένη ἀπὸ τὴν σπατάλην τὴν ἀσυνεῖδην τῶν γρωμμάτων, ἀηδισμένως ἀπὸ τὴν πρόχειρην κριτικὴν τοῦ ἀνιδίου κοινού, διαστᾶξον γὰρ τὴν ἀνάγκην μίαν ζωγραφικῆς στερημένης ἀπὸ κάθε ποιήσιν, σ' ὅσας παρανομίας τῆς ἐγγρώμου φωτογραφίας, σ' ὅσας αὐτῆς ἐλαρείσεις, σ' ὅσας μέστω σ' ἕνα βαναυσότητα, σ' ὅσας παραγνωρισμένες ἀπὸ τὸ κοινόν, σ' ἕνα κόνον νὰ σκεφθῆς πὼς μάταια δὲν ἐπάσχισαν οἱ φιλόκαλοι κύριοι, ποῦ ἐπρόσθεσαν σ' ἕνα φωτορικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ζωῆν, καὶ μίαν ἐμφάνισιν τῆς ζωγραφικῆς κάθε χρόνον. Ὅσην δυσαναλογία καὶ ἂν ὑπάρχῃ πάντα ἀναμεταξὺ σ' ὅσα ἔργα τῆς καλλιτεχνικῆς ὁπτινῆς καὶ τῆς ἀγνῆς τέχνης, ἡ τελευταία θὰ ἔνε πάντα ἀπόλαυσιν καὶ χάρα τῶν ολίγων. Καὶ οἱ ολίγοι ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ γίνον πολλοί.

N.

Ο ΞΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Fraulein L . . .

Νὰ συμβολίσω τὴν πατρίδα σου, γλυκώτατη Τετονίδα, σ' ὅσον πρόσωπὸν σου. Ἄρες με. Κ' ἀποχαίρεσέ με ἀπὸ τόρα, γιατί βαθύτατον ἔγινε ὄνειρον ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα σου ἐβγήκεν, ὅτι τὰ δαχτυλά σου ἀγγίξεν. Κι ὅταν ἴσως θὰ σ' ἐξαναχρητέσῃ δόξασμένην πιά μεγαλιότητα, μικρὸς πάντα ἐγὼ, πὼς θὰ μπορῶ σὺν σοῦ θυμηθῶ τὴν μικρὴν καμερούαν, τὴς πρώτης σου ἡμέρας, τὰ πρῶτα σου τραγούδια: "Αχ καὶ τὴ λατῆρα σου . . . Θὰ εἶνε τάχα γλυκύτερες οἱ μέρες τῆς δόξης, ἀπὸ τὴς ἡμέρας τῆς ἐλπίδας: Ach, mich zoege's nicht von hier . . . Τῆς ἐλπίδας σου κοινοῦ: bei dir ewiglich sein Koennt' ich! . . .

Ὁ Τόνος! Τὸν αἰσάνομαι κυρίαρχον. Τὸν αἰσάνομαι αὐτὸς νὰ σφίγγῃ τὴν Τέχνην στὴν ἐποχὴ μας. Τὸν αἰσάνομαι νὰ μεταρσιῶνται τὸ εἶναι πέραν

ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ καθημεριοῦ. Τίποτις εὐρότερον, τίποτις βαθύτερον τὸ ἀέρατον, τὸ χάος! Κι ὁ τόνος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος ἢ ἀφροτηρία καὶ τὸ τέραμα. Ὅλη τὴ σακακοτή ἔβρεξε ἀπὸ τόνους. Ὄφεια, θέατρα, σάλες, μπαραρίες, ἐκκλησίες! Ἄνοιξαν οἱ καταρράχτες τῆς μουσικῆς, μετ' ὄφεινα δὲν μᾶς ἐπνίξαν, δὲν μοῦ ἔδωκαν τοῦ πάντα δυστυχισμένου γλυκα τὴν αἰωνιότητα! Ἀπὸ τὸν Παλεστρίνα, τὸν Λάγγερ καὶ τὸν Περγολέζην, ὡς τὸν Μπρῦν, τὸν Βάγνερ καὶ τὸν Ριχάρδ Στράους, Ἄυδν, Αἰντελ, Γκλόουκ, Μπάχ, ὁ Μπάχ! Μόζαρτ, Βέμπερ, Σιούμαν, Λίστς, Σούπερτ, ὁ καὶ τὸ Μπετόβεν! Ἄντηχρῆ ὁλοένα τῶν τόνων ἡ ἄρμονία καὶ γλυκομοιστότατη οὐμίγη μου περιζόνει τὴν ψυχὴν μου, O Freunde, nicht diese Töne! ὁ Μπετόβεν διαχυτότερον ἀπὸ κάθε ἄστέρ! φλογιστικότερον ἀπὸ κάθε Πῆλο! . . .

Ὁ Τόνος! Ἡ ἀφροτηρία τῆς Γερμανικῆς τέχνης καὶ τὸ τέραμα! Ἡ ποιήσῃ, τῆς μουσικῆς τὰ βαθεῖα μοτίβα σκορπίει, ὅταν λέει ὁ Μερσιτόφελς στὸ Φόουστ ποῦ ρωτᾷ: Ποῦ εἶναι ὁ δρόμος;

Kein Weg! Ins Unbetretene, nicht zu Betretende; ein Weg ans Unerbetene, nicht zu Erbittende. Bist du bereit? xln.

Τῆς μουσικῆς τὴν ἀπαισίαν ἐντύπωση γύνει ἡ φιλοσοφία ὅταν ἐ Ζαρτούστρας λέει στὴν ψυχὴν του: «Mit dem Sturme, welcher «Geist» heisst, blies ich ueber deine wogende See; alle Wolken blies ich davon, ich erwuergte selbst die Wuergerin, die «Suende» heisst!»

Τῆς μουσικῆς ἀποδίδει τὴ σκοτεινὴν καὶ αἰθεριώτερην συγκίνησιν, ἡ ζωγραφικὴ, ὅταν ὁ Κλίγκερ σχεδιάζει τὴν «Brahm»-Phantasie ἢ τὸ «Θνάτο». Ὅταν ὁ Μπέκλινν δημιουργεῖ τὴν «Pieta» ἢ τὸ «νησί τῶν νεκρῶν» Ὁ τόνος! σὺ τῆς ψυχῆς φωνὴ καὶ τῆς Τέχνης ψυχῆ! Σὺ εἶσαι! . . .

Παῖδι τοῦ Τόνου θὰ καλοῦσα τὸ Νίτσε Τὸν αἰσάνομαι πάντα στὸν ὁκεανὸν τῶν πλῆξης. Ἀπὸ τὸν Τόνον ἄρρισε καὶ στὸν Τόνον ἐδυβήσθηκα. Ὁ τόνος! αἰσάνθηκε ἄλλος περισσότερο τοῦ τοῦ Τόνου τὴν σημασία: Μέσα ἐκεῖ παλεύει ἡ προσπάθειά του καὶ ἀπὸ τὸν Τόνον ἄρρισε καὶ στὸν Τόνον ἐδυβήσθηκα. Ὁ τόνος! αἰσάνθηκε ἄλλος περισσότερο τοῦ τοῦ Τόνου τὴν σημασία: Μέσα ἐκεῖ παλεύει ἡ προσπάθειά του καὶ ἀπὸ τὸν Τόνον ἄρρισε καὶ στὸν Τόνον ἐδυβήσθηκα. Ὁ τόνος! αἰσάνθηκε ἄλλος περισσότερο τοῦ τοῦ Τόνου τὴν σημασία: Μέσα ἐκεῖ παλεύει ἡ προσπάθειά του καὶ ἀπὸ τὸν Τόνον ἄρρισε καὶ στὸν Τόνον ἐδυβήσθηκα.

Καὶ σολογιέμαι: Πὼς ἐξιλίσσονται τὸν Τόνον ἡ πνοὴ καὶ ἡ δύναμη στὸ πνεῦμα τοῦ Νίτσε; Ἀντίκρυσε τάχα τὴν πηγὴν, τὴν πηγὴν ποῦ ὁ Μπετόβεν ἀντλοῦσε τὰ νάματα του; Καὶ ποῦ νὰ βρίσκειται τάχα ἐκεῖνη ἡ πηγὴ; Ἄλλθεια ζαναγεννιέται, ὅσοις βαφτιστεῖ σ' ἕνα τῆς πηγῆς ἐκείνης;

Καὶ τ' εἶναι ἡ νέα μουσικὴ; Ὁ Βίλνερ φόν Στόλτσινγκ, ὅπως καταστάλαξε τὸ τραγούδι του τὴν εἰδεῖς τάχα; Κ' εἶναι ἀλλθεια ἡ οὐβερούρα τῶν «Ραψωδῶν τοῦ Νύρνμπεργ» ἡ τελευταία ἐξέλιξη, ἡ ὁ δρόμος σ' ἕνα πηγὴν; Ἄλλα λοιπὸν ὑπάρχουν δύο κόσμοι: Τοῦ ἐγὼ μας καὶ τοῦ ἀπείρου; ὁ πὼς ἀπατᾷ, πὼς ἀπατᾷ, ἡ ψυχὴν μας διάθεσιν. Τὸν ἀκούω τὸ Βάγνερ: ἀκούω τὴν οὐβερούρα τῶν «Meister-singer von Nuernberg» τοὺς ρεμβατικούς τοῦ Ἄνς Σάξ, τὸ τραγούδι τοῦ Βίλνερ φόν Στόλτσινγκ; Κἄνομαι ἀπὸ τὸ ἐγὼ μου, γύνομαι καὶ ἀπὸ τὸ ἀπείρον καὶ τὸ νιώθω: εἶμαι σκλάβος σὸ ἐγὼ τοῦ Βίγνερ! Ἔγει: δικίον ὁ Νίτσε: δὲν ἐβόγηκε τίποτες ἀπὸ τὴν Ἄλλθεια στὸ Βάγνερ, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἴσως εἶναι θαναμαστότερος πὼς κατορθῶσε ἕνας ἄνθρωπος νὰ πλάσει

είδωλα και νάν τὰ στηρίζει και νάν τὰ ζήσει κ' ωϊμένα-
 ις, ίσως, νάν τους δώσει τή δύναμη τῆς διαιώνιας
 τοῦ εἶδους των; Ἐχει δίκιο ὁ Νίτσε: ὁ Βάγνερ
 εἶναι κόλακας, λαοπλάνος, Σειρήνα ἴσως. Ἀχ! Λα-
 ζερταίος δεμένος στό κατάρτι τῆν ἀκούει τῆ Ἀρζε-
 λῆ... τῆν ἀκούει και περνῶ γιατί τῶν συντρόφων
 μου, γιατί τῶν ναυτῶν μου ἐβούλωσα τ' αὐτιά τους
 μέ κερί...

... Ἐβγα ἀπό τή γοητεία... ξεμέθυσε ἀπό τὸ με-
 θύσι... τὸ χάσις πέτατο μακριά σου. Ἐδῶ θ'ἀντη-
 γῆσι τοῦ παντός ὁ Τόνος. Ὁ Freunde, nicht diese
 Töne Ὅχι, τρεῖς κόσμοι! Ὅχι δύο. Ἐνας μόνον.
 Τὸ ἄπειρον! Τὸ πνεῦμα τοῦ Μπετόβεν κ' ἡ αἰωνιό-
 τητα!...

... Ποῦ εἶνε λοιπὸν τὸ νέον; ὡ ἀντιχάει τοῦ Μπάχ
 ἢ «Johannes-Passion»! Μῆν εἶναι αὐτῆ; Αἰστώ-
 νωμαι και τὸ βῆθος τῆς και τό... λίγωμά τῆς. Ὡ!
 ὁ γορός τῶν Ἑβραίων, δὲν ἀντέχω και κλονίζομαι...
 Μῆν εἶναι αὐτῆ τὸ νέον; Ὡμένα ἔμένα τοῦ νέου πού
 τραβιέμαι! πού τραβιέμαι στὰ παλιὰ!...

... Ὅμως «Also sprach Zarathustra». Ὡ πὼς
 ἐμίλησε και πὼς θὰ μιλήσει ἄκομα ὁ Ζακρατούστρας!
 Ποτέ; δὲν εἶδε τὸ Ὡδεῖο τῶσαν κόσμο. Ἀσφύζια.
 Εἶταν ἡ πρώτη! Τώρα ἔπερνε σειρά, ὕστερα ἀπὸ χρό-
 νῶν ἀποκομπῆ. Καὶ δὲν ὑπάρξει ἡ τὸ στηρίζω στὸ
 Μόναχο. Τοῦ Ὡδεῖου ἴσως μόνον τὸ Gewandhaus
 τῆς Λειψίας νάν τοῦ παραβῆναι. Κι ὅτι στηριζεῖ
 στὸ Μόναχο, τὸν κόσμο θὰ γυρίσει. Βάγνερ, Ψφεν,
 Μπέκλιν. Τὸ ἄνωτρο, ἴσως μόνον εἶδω, στὰ χρόνια
 καὶ εἶναι προωρισμένο νὰ πρωτοσταθεῖ. Ὡ! Πότες
 τάχα θὰ ἐνοηθεῖ ὁ Μπέκλιν στὸν ἐγκέφαλο τοῦ κό-
 σμου, ὅπως λένε τὸ Παρίσι; Μὲ τρομαχθῶν τὰ χρό-
 νια, πού τὸ συλλογιέμαι; Ἀ! Ἀκόμα δὲν εἶναι
 καλά καλὰ τῆ σειρά του ὁ Σαίξπηρ ἐκεῖ! Κι ὁ Βά-
 γνερ, μόλις μιά πράξη τοῦ Ἐριστάνου και τῆς Ἰσθ-
 δας, σένα τσίρκο ἐβροχῆ θέση κ' ὁ Λόεγκριν ἐπανί-
 σταση ἔκαμα. Καὶ γιὰ τὸν Ψφεν; χάσις Ἀντοῶν
 βρέθηκε. πού στὸ τέλος ἐφτώγχεψε. Κι ἂν δὲν εἶταν ὁ
 Ρὸδ νὰ βγάιει Γαλλικὰ τελευταῖα ἓνα βιβλίον «Nou-
 velles études sur le dixneuvième siècle», θάν τους
 εἶταν ἄγνωστο καθόλου τόνωμα τοῦ νέου τῆς Τέχνης
 θεοῦ, τοῦ Ἀρνόλδου Μπέκλιν.* Καὶ προχτές ἐπαί-
 χτηκε ὁ Ζακρατούστρας τοῦ Ριχάρδου Στράους. Δέ
 μπορῶ νὰ μιλήσω τίποτε. Ὅσο τὴν ἀκούγα βρισκου-
 μων κίτου ἀπὸ μιά γοητικὴ καμῖρα. Ἡ ἐντύπωσή
 μου εἶταν ἀλιώτικη τὴν ὥρα ἐκεῖνη. Ὅτι ἄκουσα
 δὲν εἶταν ὁ Ζακρατούστρας πού εἶξερα ἄλλα μο-
 τίβα, ἄλλη ὑπόσταση. Ὅμως αἰσθάνθηκα τῆ νέα
 μουσικῆ. Ναι! Σήμερα ὁ Στράους ἐπῆρε τὸ διαβα-

τήριο νὰ γυρίσει τὸν κόσμο. Ὁ Ζακρατούστρας τοῦ
 ἐπέτυχε!.. ἐπέτυχε! Δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν πηγή τοῦ
 ἀπείρου βγαλμένος. Ὅμως ἡ τέχνη ἐκεῖ ἔχει ὅλη τῆς
 τῆ σύνθεσις δεμένη. Κάτι σαν τοὺς ὀλοκληρωτικούς
 συλλογισμοὺς ἢ τὴν ὀσάνια μηχανική. Ὅταν ὕστερα
 ἄκουσα τὸν Δία τοῦ Μόζαρτ, μοῦ φάνηκε σαν ἄπλη
 πρόστασις, χωρὶς λογαρίθμους και φανταστικά τρί-
 γωνα. Ἀλλῶς ἀντιλαβάνομαι τὸν Τόνο και τὴν ὕ-
 παρξή του και τὸν ἐβλεπα ὅχι ἐλεύτερο πιὰ, ἀλλὰ
 δεμένο- δεμένο κίτου ἀπὸ τῆ θέλησι τοῦ Τεχνίτη.
 ἴσως μόνον ἡ ὕδερτοῦρα τοῦ «Μαιστερξίγκερ» τοῦ
 Βάγνερ νὰ εἶναι τόσο τεχνικὰ δεμένη, μὲ ὕπολογι-
 σμούς και μὲ ἄγνωστους ἐκχιτούμενους. Τραβηγμένο
 τὸ σκονί. Τὸ συμπέρασμά μου: «μὲ κατάπληξεν ἡ
 Τέχνη» ὁ Τόνος πέρνει τὸ σῆμα πού θέλει ὁ ποιη-
 τῆς ὁ Ψφεν, ὁ ποιητῆς τοῦ ὕπολογισμοῦ, δὲν τὰ ἐ-
 κατάφερε ποτέ; ἔτσι; δὲν ὀρίζει αὐτός τῆ λέξη και τὸ
 στιχο τόσο. ἴσως ἀπ' ὅτι ξέρω ἐγώ, μόνον ὁ Ροῦμ-
 πενς νὰ ὀρίζει τίς γραμμὲς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος
 τόσο, ὅσο ὁ Στράους τὸν Τόνο. Ἀλλὰ ὅπως και στὸν
 Ψφεν, ὅπως ἴσως και στὸ Ροῦμπενς, ὅπως και στὸ
 Βάγνερ, ἔτσι και στὸ Στράους, ἔχει φύγει τὸ ὄνειρο,
 ἔχει φύγει ἡ ψυχὴ και παραμένει ἡ φαισθητὴ μορφή
 εἰδώλων, ἀλλὰ μεγάλων εἰδώλων, θαυμαστῶν!.. Ὡ,
 αἰσθάνομαι τὸ Νίτσε νὰ πνίγεται ἀκούοντας τί ἐμ-
 πνευση ἔδωκε ὁ Ζακρατούστρας τοῦ! Καὶ τὸ περιε-
 γότατο: Ὁ Ζακρατούστρας τοῦ Νίτσε ἀνεβίξει τῆ φι-
 λοσοφία στῆ μουσικῆ. Ὁ Ζακρατούστρας τοῦ Στράους
 ἐμπνευσμένος ἀπὸ κείνον κατεβίξει τῆ μουσικῆ, ὅχι
 πιὰ στὴν ποίησι πού τὴν κατέβησε ὁ Βάγνερ, ἀλλὰ
 στὴν πρόξα: Εἶναι τάχα αὐτὸ ντεκατίν; Δὲν ξέρω
 πιὰ! Ὅτι ξέρω εἶναι πὼς ὁ Στράους σήμερα μὲ κα-
 τάπληξε χωρὶς νὰ μὲ μεταρσιώσει. Δέ μπορῶ, θὰ
 δόσω ἓνα μοτίβο. Ναι, ἀπὸ τὸ «Tanzlied»...

*) Καὶ δὲ μπορῶ νὰ μῆν τὸ πῶ τώρα, — γιατί δὲν
 ξέρω και πότες θὰ δόσω τῆ σκιαγραφία τοῦ Στέφανου
 Γκεόργε, πού τὴν ὑποσκέθηκα ἀπὸ τῶσαν καιρὸ— πὼς
 ὁ ποιητῆς Γκεόργε θρέμμα τῆς Παρισινῆς καλλιτε-
 χνικῆς τάσης, δὲν ἀνακηρύχτηκε μεγάλος ποιητῆς
 ἀπὸ τὰ κέντρα τῶν νέων στὸ Παρίσι, ὅπως κακὰ ἔ-
 γραψε ἡ «Τέχνη» τότες. Ὁ «Mercure de France»
 πού μιλοῦσε γιὰ τὸ Γκεόργε εἶταν ἡ πρώτη κουδέντα
 στῆ Γαλλικῆ φιλολογία κῆγεινε τὸν περασμένον Ὁ-
 γῶβρη. Ὁ διάστιμος καθηγητῆς Σιμίελ τὸν ἐπέβαλε
 στὸν κόσμο στίς 24 τοῦ Φλεβάρη 1898 μὲ τὸ πολύ-
 κροστο ἄρθρο του πού δημοσίεψε στὸ 22 φυλλάδιον τῆς
 «Zukunft». Αὐτὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Ὡ γλυκύτατη Τευτονίδα, ἀποχωρήθησέ με ἀπὸ
 τώρα. Μὲ κινώνησες στίς ἐλπίδες σου και σὲ πιστεύω.
 Ὅταν θὰ ἀντικρίσω δοξαμένη Μεγαλειότητα, μὴ
 γύρεις τὰ βλέμματά σου ἀπὸ μένα. Οἱ μέρες τῆς ἐλ-
 πίδας εἶνε γλυκίαι σαν τίς μέρες τῆς Δύζας. Ὡ κίμα
 μόνον νὰ ἐλπίζω κείνῳ. Ναι ἐλπίζω πάντα! Ναι πε-
 θῆναι μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς ἡ γλυκειὰ μου ἡ Ἑλ-
 λάδα θά...